ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ
ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГЕРАСИМЕНКО ВАЛЕНТИНА МИКОЛАЇВНА

Гриф
Прим. №___
УДК 351:69.313

ДИСЕРТАЦІЯ

РОЗВИТОК РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Подається на здобуття ступеня кандидата економічних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Герасименко В.М.

Науковий керівник
доктор економічних наук
Заслужений економіст України
Крилов Денис Валерійович,

Одеса – 2020

АНОТАЦІЯ

Герасименко В.М. Розвиток ресурсного потенціалу будівельної галузі України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. – Одеса, 2020.

Дисертація присвячена систематизації теоретичних засад та обґрунтуванню практичних рекомендацій щодо розвитку сучасних методів та механізмів формування та розвитку стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі України.

На основі критичного аналізу підходів до трактування сутності поняття «економічний потенціал галузі» було сформульовано сучасне визначення цієї категорії як динамічної характеристики здатності створювати умови для розвитку, під впливом а політичних, економічних, соціально-демографічних, та інших чинників, що обумовлена взаємодією виробничої, природничої, науково-технічної складових, технологічною готовністю, та наявністю достатньої кількості підприємств галузі.

З метою поглиблення теоретичної складової розвитку будівельної галузі було проведено узагальнення і систематизацію наукових підходів вітчизняних та зарубіжних шкіл до визначення структури складових економічного потенціалу галузі, що повною мірою дозволяє оцінити не тільки вплив виробничої, природничої, науково-технічної, технологічної, складової, але й надає можливість ознайомитись із структурою цих складових, та застосовувати її на практиці при розробці напрямків розвитку

ресурсного потенціалу будівельної галузі.

На основі аналізу існуючих методів оцінювання ефективності розвитку галузі запропоновано концептуальний підхід до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі що, враховує розвиток ринків житла, технічного обслуговування, будівельних робіт, будівельних матеріалів, на основі урахування як управлінського так і інформаційного впливу, опрацьовання питань залучення як бюджетних, так і позабюджетних інвестицій, можливості державної підтримки найбільш ефективних проектів або залучення інвестицій за рахунок бюджету. Необхідно брати до уваги можливості отримання державних гарантій, фінансування за рахунок коштів фінансових інститутів, а також інших організацій з урахуванням їх вимог.

Специфіка будівельної галузі України полягає в тому, що питома вага споживання ресурсів в загальній собівартості продукції значно переважає інші види витрат. Аналіз тенденцій економічного розвитку свідчить про те, що протягом 2013-2015 років будівельна галузь характеризувалась значним скороченням сукупного випуску продукції на -39,5% в порівняних цінах. За цей самий період обсяг споживання ресурсів пропорційно знизився на – 39,2%. Внаслідок вказаних змін ресурсомісткість її продукції залишалась практично незмінною, на рівні близько 59%. Відновлення економічного зростання галузі стало можливим лише після 2015 р. показник будівельна галузі у ВВП країни у 2018 році відносно 2014 року збільшився на 44 383 млн. грн., обсяг капітальних інвестиції у будівельну галузь збільшився на19 937 млн. грн. Тобто, економічне зростання галузі забезпечувалось дією екстенсивних факторів. Тому, актуальним завданням в рамках подальшого дослідження стала розробка науково-практичного підходу до побудови системи управління ресурсомісткістю в будівельній галузі.

Для покращення інвестиційного клімату в розвиток будівельної галузі України необхідно: по-перше, оптимізувати кількість надлишкових етапів, процедур та документів. Для цього необхідно впровадити процес скасування: дозволу на розроблення проекту землеустрою, окремого дозволу на

проведення експертної грошової оцінки, погодження продажу земельних ділянок іноземним юрособам ВРУ та КМУ, дублювання функцій органів Держгеокадастру при погодженні та реєстрації. Також доцільно запровадження: вичерпного переліку документів та вичерпний перелік підстав для відмови, формування викопіювання із публічної кадастрової карти власноруч зацікавленою особою через веб-сайт, автоматизації нормативної грошової оцінки; по-друге, скоротити строк оформлення земельних ділянок у 2 рази. Скорочення строків оформлення шляхом – скорочення строків для адміністративних процедур: попереднього погодження місце розташування, прийняття рішення про передачу земельної ділянки у власність чи користування, складання документації із землеустрою державної реєстрації земельної ділянки; в третє, збільшити надходження до бюджетів на 1 млрд. грн./рік. Збільшення шляхом унормування обмежуючих правил: стимулювання інвентаризації земель органами місцевого самоврядування, об’єктом оподаткування стає земельна ділянка за результатами інвентаризації, публічність даних про сплату земельного податку, можливість придбання не сільськогосподарських ділянок іноземними інвесторами без погоджень ВРУ та КМУ; в четверте, для спрощення формування земельної ділянки під будівлями потрібно: земельні ділянки на яких введена в експлуатацію будівля, формувати лише на підставі технічної документації.

Удосконалення організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом вітчизняних підприємств має базуватися на забезпеченні умов спільного компромісного вирішення питань щодо формування, адаптації і розвитку власного ресурсного потенціалу та збільшення ресурсних можливостей шляхом: а) застосування імітаційного моделювання процесів відтворення ресурсних потенціалів; б) впровадження механізму узгодження економічних інтересів суб'єктів господарювання; в) вдосконалення схем ресурсопостачання й ресурсовикористання на основі використання сучасних методів фінансування будівництва.

Запропоновано створити інноваційний будівельний кластер на базі вищих навчальних закладів будівельного профілю та виробничих і проектних організацій, із залученням представників місцевих органів самоврядування та підприємств регіону, застосування якого відкриває шлях до принципово нових організаційно-технологічних методів і прийомів сучасного будівництва

Розроблено науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю в будівельній галузі, в основі якого було покладено наступні передумови: вхідні статистичні дані повинні надходити з відкритих джерел державної статистичної звітності; аналіз та обробка вхідних даних повинні здійснюватись методами загальної теорії статистики, фінансової математики та економічного аналізу, відповідно до їхньої специфіки та сфери застосування; оскільки будівельна галузь здатна змінювати показники господарської діяльності в часі, досліджувана система є динамічною. Тобто, залежність майбутнього стану такої системи від її поточного стану задається відповідним зворотним зв’язком; безпосереднє прийняття рішень щодо управління ресурсомісткістю в будівельній галузі повинно відбуватись на основі сучасного наукового досвіду та економіко-математичних методів управління матеріальними ресурсами.

На основі проведеного сценарного моделювання запропонований комплекс першочергових заходів повинний включати:

– продовження оновлення основних засобів із залученням інвестиційних ресурсів та нових технологій у будівництві. Власні джерела фінансування вказаного процесу є дуже обмеженими і не можуть вирішити поставлене завдання;

– підвищення рівня конкурентоздатності продукції з метою зростання доданої вартості та відповідного зниження частки проміжного споживання у її сукупному випуску;

– впровадження ресурсозберігаючих технологій у виробничий процес, пошук альтернативних джерел постачання та розширення ресурсної бази;

– конкурентна боротьба на ринку праці та відносно низький рівень її оплати зобов’язує підприємства будівельної галузі підвищувати заробітну плату працівникам за наявності відповідних резервів.

Ключові слова: виробничий потенціал, ресурсний потенціал, розвиток будівельної галузі економіки, потенціал галузі, стратегія розвитку будівельної галузі, система управління ресурсомісткістю продукції в будівельній галузі, управління ресурсами галузі.

SUMMARY

Herasymenko V.M. Development of resource potential of the construction industry of Ukraine. - The manuscript.

Dissertation for scientific degree of Doctor of Economic Science, specialty 08.00.03 – economics and management of the national economy. – Black Sea Research Institute of Economy and Innovation. – Odesa, 2020.

The dissertation is devoted to systematization of theoretical foundations and substantiation of practical recommendations concerning the development of modern methods and mechanisms of formation sustainable potential in the functioning of the construction industry in Ukraine.

On the basis of the critical analysis of approaches to the interpretation of the concept "economic potential of the industry", a modern definition of this category was formulated as a dynamic characteristic of the ability to create conditions for development, influenced by political, economic, socio-demographic, and other factors, due to the interaction of production, natural , scientific and technical

components, technological readiness, and the presence of a sufficient number of industry enterprises.

In order to deepen the theoretical component of the construction industry was generalized and systematized scientific approaches of domestic and foreign schools to determine the structure of the economic potential of the industry, which fully assesses not only the impact of production, natural, scientific, technical, technological, but also opportunity to get acquainted with the structure of these components, and apply it in practice in developing areas of resource potential of the construction industry.

Based on the analysis of existing methods for assessing the effectiveness of the industry, a conceptual approach to assessing the factors of resource potential of the construction industry is proposed, which takes into account the development of housing, maintenance, construction, construction materials, based on both management and informational impact. budget and extra-budgetary investments, opportunities for state support of the most effective projects or attracting investments from the budget. It is necessary to take into account the possibility of obtaining state guarantees, financing from financial institutions, as well as other organizations, taking into account their requirements.

The specificity of the construction industry of Ukraine is that the share of resource consumption in the total cost of production significantly exceeds other types of costs. The analysis of economic development trends shows that during 2013-2015 the construction industry was characterized by a significant reduction in total output by -39.5% in comparable prices. During the same period, the consumption of resources decreased proportionally by -39.2%. As a result of these changes, the resource intensity of its products remained virtually unchanged, at about 59%. The resumption of economic growth in the industry became possible only after 2015. The construction industry in the country's GDP in 2018 compared to 2014 increased by UAH 44,383 million, capital investment in the construction industry increased by UAH 19,937 million. That is, the economic growth of the industry was ensured by extensive factors. Therefore, the urgent task in the further

research was to develop a scientific and practical approach to building a resource management system in the construction industry.

To improve the investment climate in the development of the construction industry of Ukraine it is necessary: first, to optimize the number of redundant stages, procedures and documents. To do this, it is necessary to implement the process of cancellation: permission to develop a land management project, a separate permit for expert monetary valuation, approval of the sale of land to foreign legal entities of the Verkhovna Rada and the Cabinet of Ministers, duplication of functions of the State Geocadastre. It is also advisable to introduce: an exhaustive list of documents and an exhaustive list of grounds for refusal, the formation of a copy of the public cadastral map by the person concerned through the website, automation of regulatory monetary valuation; secondly, to reduce the term of registration of land plots by 2 times. Reduction of terms of registration by - reduction of terms for administrative procedures: preliminary approval of a location, decision-making on transfer of the land plot in the property or use, drawing up of the documentation on land management of the state registration of the land plot; third, to increase budget revenues by UAH 1 billion per year. Increase by regulating restrictive rules: stimulating land inventory by local governments, the object of taxation is land based on inventory results, publicity of data on land tax payment, the possibility of purchasing non-agricultural land by foreign investors without the consent of the Verkhovna Rada and the Cabinet of Ministers; fourth, to simplify the formation of land under buildings requires: land on which the building was put into operation, to form only on the basis of technical documentation.

Improving the organizational and economic mechanism for managing the resource potential of domestic enterprises should be based on providing conditions for joint compromise solutions to the formation, adaptation and development of own resource potential and increase resource capacity by: a) applying simulation of resource reproduction processes; b) introduction of a mechanism for reconciling the economic interests of economic entities; c) improvement of schemes of

resource supply and resource use on the basis of use of modern methods of financing of construction.

It is proposed to create an innovative construction cluster on the basis of higher educational institutions of construction profile and production and design organizations, with the involvement of representatives of local governments and enterprises of the region, the application of which opens the way to fundamentally new organizational and technological methods and techniques of modern construction.

A scientific and practical approach to building a resource management system in the construction industry has been developed, which is based on the following prerequisites: input statistical data must come from open sources of state statistical reporting; analysis and processing of input data should be carried out by methods of general theory of statistics, financial mathematics and economic analysis, in accordance with their specifics and scope; because the construction industry is able to change economic performance over time, the system under study is dynamic. That is, the dependence of the future state of such a system on its current state is given by the corresponding feedback; direct decision-making on resource management in the construction industry should be based on modern scientific experience and economic and mathematical methods of material resources management.

Based on the conducted scenario modeling, the proposed set of priority measures should include:

- Continuation of renewal of fixed assets with the involvement of investment resources and new technologies in construction. Own sources of funding for this process are very limited and can not solve the problem;

- increasing the level of competitiveness of products in order to increase value added and reduce the share of intermediate consumption in its total output;

- introduction of resource-saving technologies in the production process, search for alternative sources of supply and expansion of the resource base;

- competition in the labor market and the relatively low level of its payment

obliges construction companies to increase wages to workers in the presence of appropriate reserves.

Key words: production potential, resource potential, development of the building industry of the economy, industry potential, development strategy for the construction industry, resource management system in the construction industry, sector management resources.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Герасименко В.М. Аналіз напрямів оцінки виробничого та ресурсного потенціалу галузі. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка.* Одеса, 2017. Т. 22. Вип. 12(65). С. 255-258. *(0,45 д.а.). (Index Copernicus).*

2. Герасименко В.М. Сутність економічного потенціалу як економічної категорії. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* Запоріжжя, 2017. Вип. 4(10). С. 150-155. *(0,7 д.а.). (Index Copernicus).*

3. Герасименко В.М. Структура та динаміка розвитку будівельної галузі України. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*. Одеса, 2017. Вип. 21. С. 167-171. *(0,55 д.а.). (Index Copernicus).*

4. Герасименко В.М. Науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю виробництва в будівельній галузі. *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал.* Запоріжжя, 2018. Вип. 6(11). С. 241-247. *(0,65 д.а.). (Index Copernicus).* URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/6_11_uk/45.pdf (дата звернення 12.08.2020).

5. Герасименко В.М. Роль і місце державної підтримки щодо механізмів розвитку будівельної галузі. *Причорноморські економічні студії:*

науковий журнал. Одеса, 2018. Вип. 29. Частина 1. С. 143-146. *(0,47 д.а.). (Index Copernicus).*

6. Герасименко В.М. Модель формування ресурсного потенціалу у функціонуванні будівельної галузі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* Ужгород, 2019. Вип. 24. Ч. 3. С. 5-9. *(0,58 д.а.). (Index Copernicus).*

7. Герасименко В.М. Економічне обґрунтування основних напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу галузі. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*. Одеса, 2020. Вип. 49. С. 220-225. *(0,7д.а.). (Index Copernicus).*

Матеріали конференцій:

8. Герасименко В.М. Сучасний стан розвитку будівельної галузі України**.** *International Scientific Conference. Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise.* (Le Mans, November 17th, 2017). Le Mans, France: Baltija Publishing, 2017. Part I. pp. 107-109. *(0,15 д.а.).*

9. Герасименко В.М. Економічне обґрунтування напрямку підвищення ефективності виробництва в будівельній галузі за рахунок ресурсомісткості продукції. *International Scientific Conference. Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenges of the Global World.* (Lisbon, December 22th, 2017). Lisbon, Portugal: Baltija Publishing, 2017. Part I. pp. 48-50. *(0,17 д.а.).*

10. Герасименко В.М. Механізми державної підтримки і розвитку будівельної галузі України. II International scientific conference. Corporate governance: strategies, technology, processes. (Leipzig, October 26th, 2018). Leipzig, Germany: Baltija Publishing, 2018. pp. 43-45. (0,19 д.а.).

11. Герасименко В.М. Чинники розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі. III International Scientific Conference. Integration of Business Structures: Strategies and Technologies. (Tbilisi, February 22th, 2019). Tbilisi, Georgia: Baltija Publishing, 2019. pp. P. 33-35. (0,18 д.а.).

12. Герасименко В.М. Напрямки підвищення соціально-економічної

ефективності ресурсного потенціалу будівельної галузі. *III International scientific conference. Modern transformations in economics and management.* (Klaipeda, March 29th, 2019). Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing, Part I. pp. 40-42. *(0,2 д.а.).*

13. Герасименко В.М. Обґрунтування напрямків підвищення ресурсного потенціалу будівельної галузі. *International scientific conference. Economy digitalization: processes, strategies, technologies* (Kielce, January 24th, 2020). Kielce, Poland: Baltija Publishing, 2020. pp. 28-30. *(0,2 д.а.).*

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ …… 2

ВСТУП…… 15

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО І ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ… 22

1.1. Ресурсний та виробничий потенціал як економічні категорії…… 22

1.2. Методи оцінки та аналізу ресурсного потенціалу галузі…….. 39

1.3. Ресурсний потенціал будівельної галузі України та ефективність його використання…….. 62

Висновки до розділу 1……. 70

Список використаних джерел до розділу 1…….. 71

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ І ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ…… 78

2.1. Структура і динаміка ресурсного потенціалу будівельної галузі 78

2.2. Напрями розвитку будівельної галузі в рамках інвестиційної стратегії…… 92

2.3. Роль і місце державної підтримки формування механізмів розвитку потенціалу будівельної галузі…….. 113

Висновки до розділу 2……. 127

Список використаних джерел до розділу 2…….. 130

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ……... 140

3.1. Науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю та ефективністю виробництва в будівельній галузі 140

3.2. Модель формування стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі…… 156

3.3. Економічне обґрунтування основних напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу галузі… 174
Висновки до розділу 3……. 189
Список використаних джерел до розділу 3…….. 194
ВИСНОВКИ……..... 200
ДОДАТКИ ……... 203

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі ринкових відносин результати економічного розвитку визначаються багатьма факторами, серед яких провідне місце відводиться економічному потенціалу. Умови, що ініціювали глибокий спад виробництва, сприяли виникненню внутрішніх виробничих проблем. На наш погляд, окреслити шляхи виходу з нього можна завдяки застосування різних механізмів, а також за допомогою вдосконалення економічного потенціалу галузей, особливо в даному випадку мають переваги ті галузі, які, спираючись на сучасні інструменти та методи управління, змогли зберегти і пристосуватись до нових умов господарювання, ефективно використовуючи свій економічний потенціал. Саме тому вирішення проблем управління економічним потенціалом є значущим фактором досягнення центральних завдань, поставлених суспільством перед національною економікою.

Особливої актуальності проблеми оцінки економічного потенціалу галузі набувають на сучасному етапі розвитку економіки. В цей період нагальним та актуальним завданням залишається підвищення технологічного та технічного рівня виробництва, підвищення кваліфікації персоналу, застосування сучасних, креативних методів організації виробництва. Якісне вдосконалення економічного потенціалу галузей повинно цьому сприяти.

На сьогодні від ефективності функціонування будівельного комплексу залежить ефективність всього народного господарства, тому, по праву, він є одним із найважливіших комплексів в країні. Це підтверджується даними статистики та дослідженнями науковців, які зазначають, що саме будівельною галуззю створена найбільша кількість робочих місць, саме ця галузь споживає велику кількість продукції інших галузей, саме будівництво, будівельну галузь і будівельну діяльність вважають серцевиною економіки. Без інтенсивного розвитку виробничого та ресурсного потенціалу

будівництва не можна впевнено говорити про успіхи в економіці.

Дослідженню питань розвитку потенціалу галузі у сучасних умовах господарювання присвячено багато праць науковців, в тому числі В. Авдєєнко, Ю. Донець, Р. Галєєва, Д. Крилов, Ю. Сафонов, А. Хорин та інші. Моделі та методи розвитку ресурсного потенціалу саме в будівельній галузі досліджували: В. Бурков, В. Вовк, О. Гальцова, І. Грищенко, С. Карингтон, Ю. Киричук, Ю. Орловська, В. Маргасова, В. Савчук, А. Сєріков, Р. Тян, О. Цвірко. Втім, слід зупинитись на дослідженні особливостей будівельної галузі, в тому числі з точки зору економічного моделювання, визначення та обґрунтування пріоритетних напрямків формування стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі, окреслення основних напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу галузі.

Необхідність вирішення теоретичних і практичних завдань, спрямованих на визначення напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу галузі, визначила актуальність досліджуваної проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тематика дисертаційної роботи пов'язана з тематичним планом науково-дослідної роботи Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Напрацювання здобувача використано при роботі над науковим проектом (номер державної реєстрації 0116U002332) "Інноваційне управління соціально-економічними системами: держава, кластер, регіон", де здобувачеві належить удосконалення методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування та розвитку стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі.

Мета й завдання дослідження. *Метою дисертаційної роботи* є розробка напрямів та механізмів розвитку ресурсного потенціалу будівельній галузі України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких

завдань:

- сформулювати й дати сучасне трактування економічної категорії «економічний потенціал галузі»;
- на основі історичного підходу запропонувати структуру складових економічного потенціалу галузі;
- розробити концептуальний підхід до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі;
- оцінити стан та перспективи розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі України, на основі чого запропонувати стратегію розвитку галузі;
- розробити науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю продукції в будівельній галузі;
- розробити моделі формування ресурсного потенціалу будівельної галузі.

Об'єкт дослідження – процеси формування і розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі України.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні засади розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі України в сучасних умовах господарювання.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційної роботи стали положення економічної теорії, викладені в працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань були використані загальні і спеціальні методи наукового пізнання: *історично-логічний метод* (при дослідженні сутності, форм та методів оцінювання ресурсного потенціалу галузі – пп. 1.1, 1.2), *метод систематизації і класифікації економічних процесів і явищ* (при розробці концептуального підходу до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі – п. 1.3), *інституціональний аналіз* (при дослідженні тенденцій та проблем розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі України – пп. 2.1, 2.3), *системний*

підхід і системний аналіз (при розробці ефективної стратегії управління інвестиціями в будівельну галузь – п. 3.2), *аналіз і синтез* (при оцінюванні місця державної підтримки формування механізмів розвитку потенціалу будівельної галузі – п. 2.2), *прогнозний* (при обґрунтуванні основних напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу галузі – п. 3.3), *економіко-математичне моделювання* (при розробці моделей формування стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі – п. 3.2), *статистичний і графічний методи* (під час обробки й узагальнення статистичних даних та їх відображення у таблицях і рисунках – пп. 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Інформаційною базою дослідження стали: інформація Державної служби статистики України; Міністерства розвитку громад та територій України; Міністерства фінансів України; вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти; матеріали, опубліковані в наукових фахових виданнях; дані інформаційних бюлетенів, статистичних збірників тощо, а також Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних економістів та інформація з мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в систематизації теоретичних засад та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо розвитку сучасних методів та механізмів формування й розвитку стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі України. Результати дослідження, що отримані особисто здобувачем і становлять наукову новизну, полягають у наступному:

удосконалено:

- концептуальний підхід до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі на основі аналізу існуючих методів оцінювання, який, на відміну від наявних, враховує розвиток ринків житла, технічного обслуговування, будівельних робіт, будівельних матеріалів, що дозволяє відповідно врахувати як управлінський, так і інформаційний вплив;

- науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю продукції в будівельній галузі на основі сучасного досвіду практичного використання економіко-математичних методів та моделей й наявних тенденцій розвитку, що, на відміну від вже відомих підходів, дозволяє отримувати рекомендації щодо зростання ресурсовіддачі від виробництва;

- стратегію розвитку будівельної галузі України, яка відрізняється від вже відомих підходів тим, що базується на створенні інноваційного будівельного кластеру на базі закладів вищої освіти будівельного профілю та виробничих і проектних організацій, із залученням представників місцевих органів самоврядування та підприємств регіону, застосування якого відкриває шлях до принципово нових організаційно-технологічних методів і прийомів сучасного будівництва;

- модель формування ресурсного потенціалу будівельної галузі, в основі якої покладено багатокритеріальні методи узагальнень теорії прийняття рішень для якісних шкал вимірювання, що дозволило врахувати специфіку показників галузевої статистики та отримувати рекомендації щодо управління ресурсами в галузі;

дістали подальшого розвитку:

- трактування сутності категорії «економічний потенціал галузі» як динамічної характеристики здатності створювати умови для розвитку, під впливом політичних, економічних, соціально-демографічних та інших чинників, що обумовлено взаємодією виробничої, природничої, науково-технічної складових, технологічною готовністю та наявністю достатньої кількості підприємств галузі, що, на відміну від існуючих визначень, є найбільш комплексним, прийнятним з точки зору чинного законодавства;

- структура складових економічного потенціалу галузі, яка побудована на основі історичного підходу й напрацювань закордонних і вітчизняних науковців, та, на відміну від існуючих, повною мірою дозволяє визначити не тільки вплив виробничої, природничої, науково-технічної,

технологічної, складової, але й надає можливість ознайомитись із структурою цих складових та застосовувати її на практиці при розробці напрямків розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання для вдосконалення практики управління розвитком будівельної галузі України. Основні положення й висновки дисертації, що мають прикладний характер, стали базою для розробки певних заходів будівельною компанією ТОВ "Таврія інвест груп" (довідка про впровадження №32-а від 01.06.2020 р.). Крім того, результати дисертаційної роботи прийняті до використання КС «Освіта» Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка про впровадження №18/02-20 від 18.02.2020 р.). Результати дослідження використовуються в науково-дослідній роботі Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій (довідка про впровадження № 134/03-19 від 17.12.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій розроблено теорію й практику розвитку ресурсного потенціалу, насамперед будівельної галузі України як однієї з найважливіших галузей народного господарства, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання в країні. Наукові положення, результати, рекомендації, які виносяться на захист, сформульовані автором самостійно. Всі опубліковані праці за темою дисертації підготовлені здобувачем особисто. У роботі використано ідеї та положення, які належать автору особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові результати дослідження доповідалися й обговорювалися на 6 міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise» (Le Mans, November 17th, 2017), «Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenges of the Global World» (Lisbon, December 22th, 2017), «Corporate governance: strategies, technology, processes» (Leipzig, October 26th, 2018), «Integration of Business Structures: Strategies and

Technologies» (Tbilisi, February 22th, 2019), «Modern transformations in economics and management» (Klaipeda, March 29th, 2019), «Economy digitalization: processes, strategies, technologies» (Kielce, January 24th, 2020).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 13 наукових працях, з яких: 7 статей у фахових наукових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 6 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 5,19 д.а.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (у першому розділі 58 найменувань, у другому – 74 найменувань і третьому – 57 найменувань), 14 додатків. Повний обсяг дисертації становить 234 сторінки, з них основний текст – 170 сторінок, анотація – 11 сторінок, список використаних джерел – 21 сторінка, додатки – 32 сторінки. Робота містить 20 таблиць, 25 рисунків на 31 сторінці.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО І ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Ресурсний та виробничий потенціал як економічні категорії

На сучасному етапі ринкових відносин результати економічного розвитку, визначаються багатьма факторами, серед яких провідне місце відводиться економічному потенціалу. Умови, що ініціювали глибокий спад виробництва, сприяли виникненню внутрішніх виробничих проблем. На наш погляд, намітити шляхи виходу з нього можна завдяки застосування різними механізмів, також за допомогою вдосконалення економічного потенціалу галузей, особливо в даному випадку мають переваги ті галузі, які спираючись на сучасні інструменти та методи управління зуміли зберегти і пристосуватись до нових умов господарювання, ефективно використовуючи свій економічний потенціал. Саме тому вирішення проблем управління економічним потенціалом є значущим фактором досягнення центральних завдань, поставлених суспільством перед національною економікою.

Аналіз робіт провідних науковців в напрямку управління ефективністю виробництва, таких як: Г. Бєляєва [1], О. Єршова [2], І. Іпполітова [3], Н. Кондратенко [4], І Радчук [5], І. Сотник [6], та інших, показав, що відносні показники витрат сировини та матеріалів, в розрахунку на одиницю продукції, вимірюються матеріалоємністю. Відповідно, відносні показники споживання енергії – енергоємністю.

На сучасному етапі господарювання проблеми оцінки економічного потенціалу галузі набувають особливої актуальності. В даний період нагальним та актуальним завданням залишається розвиток технологічного рівня виробництва, підвищення кваліфікації персоналу та технічного рівня

виробництва, застосування сучасних, креативних методів організації виробництва. Якісне вдосконалення економічного потенціалу галузей повинно цьому сприяти.

Для досягнення мети даного дослідження, перш за все, необхідно провести аналіз тлумачень поняття «потенціал», «економічний потенціал», «потенціал галузі» з метою запропонувати їх узагальнююче, прийнятне з точки зору сучасного законодавства авторське поняття у зв'язку із тим, що на сьогодні існує багато думок з приводу тлумачення даних понять, і багато з них навіть суперечать один одному.

Аналіз поняття "потенціал" слід розглядати в широкому та вузькому розумінні. З одного боку під потенціалом розуміють в широкому сенсі ресурси, кошти, можливості, які є в розпорядженні підприємства, галузі, країни, які можуть бути мобілізовані та задіяні або використані для досягнення певної мети, шляхом вирішення певних задач. Потенціал галузі, це, на сам перед, певні можливості держави, суспільства, в розвитку галузей.

В економічній науковій літературі поняття «потенціал» досить часто згадується в різноманітних комбінаціях, таких як :

- експортний потенціал;
- ринковий потенціал;
- потенціал галузі;
- виробничий потенціал;
- людський потенціал;
- науково-технічний потенціал;
- технологічний потенціал;
- промисловий потенціал;
- інвестиційний потенціал;
- інноваційний потенціал;
- інтелектуальний потенціал тощо.

Втім, зазвичай, термін «потенціал» трактується як «міць», «сила» (від латинського слова potencia). «Велика радянська енциклопедія» визначала

потенціал суспільства, держави як можливості в певній галузі [10, с. 345].

Нами проаналізовано підходи до визначення поняття «потенціал», що наведено (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Аналіз підходів до визначення поняття «потенціал»

№	Визначення	Автор, рік	Підхід	Значення
1	2	3	4	5
1	Економічний потенціал – здатність підприємств забезпечувати своє довгострокове функціонування	Економічна енциклопедія (за ред. Абалкіна Л.І. 1999	Динамічний	Динамічний підхід пов'язаний з необхідністю розгляду потенціалу в діалектичному розвитку, у встановленні причинно-наслідкових зв'язків і підпорядкованості на основі проведення ретроспективного аналізу поведінки аналогічних систем на деякому тимчасовому відрізку
2	Потенціал виробничих сил – потенційна можливість країни виробляти матеріальні блага для задоволення потреб населення	К. Воблий 1924	Відтворювальний	Відтворювальний підхід орієнтований на постійне поновлення виробництва продукції з меншою ресурсоємністю та вищою якістю порівняно з аналогічною продукцією на даному ринку для задоволення потреб клієнтів
3	Підприємницький потенціал – сукупність ресурсів (трудових, матеріальних, технічних, фінансових, інноваційних і т.п.), навичок і можливостей керівників, спеціалістів та інших категорій персоналу щодо виробництва товарів, здійснення послуг, отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства	І. Рєпіна 1998	Процесний	Процесний підхід розглядає функції управління конкурентним потенціалом як взаємопов'язані. Процес управління є загальною сумою всіх функцій, серією неперервних взаємопов'язаних дій. Цей підхід дозволяє системно узгодити між собою функціональні напрями в діяльності підприємства, побудувати прозорі та зрозумілі схеми реалізації управлінських завдань, оцінити й оптимізувати використані ресурси
4	Потенціал розширеного виробництва – ресурсні можливості національної економіки для здійснення економічного зростання	В. Немчинов 1967	Інноваційний	Інноваційний підхід орієнтований на активізацію інноваційної діяльності, засобами якої повинні бути фактори виробництва й інвестиції

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5
5.	Виробничий потенціал підприємства визначається його спроможністю виробництва максимально можливого обсягу споживчих вартостей на базі техніки, технології, науково-технічної інформації і природних ресурсів, що є в розпорядженні підприємства	Є Лаппін 2004	Організа-ційний	Організаційний підхід реалізується через визначення кількісних оцінок і встановлення залежності між окремими елементами потенціалу, за допомогою економікоматематичних і статистичних методів обробки інформації
6	Потенціал підприємства – максимально можлива сукупність активних і пасивних, явних і прихованих альтернатив (можливостей) якісного розвитку соціально-економічної системи підприємства у певному середовищі господарювання (ситуаційно-ринкова складова) з урахуванням ресурсних, структурно-функціональних, часових, соціокультурних та інших обмежень	О.Олексюк 2001	Ситуацій-ний	Ситуаційний підхід заснований на альтернативності досягнення цілей і забезпечення максимальної адаптації до умов конкретної ситуації в процесі формування потенціалу підприємства. Він сконцентрований на ситуаційних відмінностях між потенціалами підприємств і всередині потенціалів, і спрямований на визначення значимих внутрішніх і зовнішніх змінних ситуації та ступеня їх впливу на ефективність діяльності Функціонування економічної системи Продовж. табл. Підхід Короткий зміст підходу до управління конкурентним потенціалом
7	Економічний потенціал – сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства	С. Струмилін 1954	Адміністр ативний	Адміністративний підхід передбачає регламентацію функцій, прав, обов’язків, нормативів якості, витрат, пов’язаних з реалізацією елементів потенціалу, у нормативних актах за допомогою методів примушування
8	Потенціал – джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведеними в дію, використані для розв'язання якоїсь задачі,	В.Хомяков І. Бакум 2007	Поведін-ковий	Поведінковий підхід ґрунтується на підвищенні ефективності сукупності потенціалу за рахунок підвищення його кадрової складової. Метою

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5
	досягнення певної цілі, можливості окремої особи, суспільства, держави, підприємства в певній галузі			поведінкового підходу є надання працівникам допомоги в усвідомленні та реалізації власного можливостей і творчого потенціалу на основі застосування концепцій поведінкових наук щодо управління підприємством
9	Потенціал підприємства полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних її персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси	О.Федонін, І. Рєпіна, О.Олексюк 2006	Комплексний	При використанні комплексного підходу повинні враховуватися технічні, екологічні, економічні, організаційні, соціальні, психологічні, при необхідності й інші аспекти менеджменту та взаємозв'язку цих об'єктів
10	Потенціал – це «могутність», «сила».	Словник іноземних слів (за ред. Петрова Ф.Н.) 1964	Стратегічний	Управління здійснюється на основі розробки та реалізації в умовах високого ступеня невизначеності зовнішнього середовища
11	Потенціал – «…можливості, сили, запаси, способи, які можуть бути використані…»; «потенціал економічний – це…економічні можливості держави (групи держав), які можуть бути використані для забезпечення всіх її матеріальних потреб»	Словник іноземних слів (за ред. Мельничука О.) 1975	Функціональний	Функціональний підхід передбачає пошук зовсім нових, оригінальних технічних рішень для задоволення існуючих або потенційних потреб. Після встановлення сукупності функцій, які потрібно виконати для задоволення даної проблеми, створюються кілька альтернативних об'єктів для виконання цих функцій і обирається той з них, який передбачає мінімум сукупних витрат за життєвий цикл об'єкта на одиницю його корисного ефекту
12	Ресурсний потенціал підприємства – є системою	Н.Міщенко, О. Куме-	Системний	Використання системного підходу в дослідженні потенціалу передбачає його

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5
	взаємопов'язаних різних видів ресурсів, які є у розпорядження підприємства або можуть бути залучені до його господарської діяльності для максимального задоволення потреб споживачів та підвищення його конкурентоспроможності на ринку	чко 2010		розгляд у всіх теоретичних аспектах діяльності
13	Потенціал – засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або розв'язання певної задачі	В. Архангельський 1983	Кількісний	Сутність кількісного підходу полягає в переході від якісних оцінок конкурентного потенціалу до кількісних, математичних, статистичних методів, інженерних розрахунків, експертних оцінок, системи балів

Джерело: систематизовано автором

Можна виділити спільне у вищенаведених визначеннях потенціалу, а саме, всі погоджуються, що це, перш за все, потужність або сукупність коштів, засобів або можливостей в економіці галузі (підприємства, регіону, країни, тощо) в цілому, або в тій чи іншій сфері економіки країни.

Відносно структури (або видів) потенціалу думки дуже різняться.

Економічний потенціал держави визначається певними авторами як «сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для забезпечення його потенційних можливостей, вираз економічної могутності країни, досягнутого рівня продуктивних сил, а також можливостей їх зростання» [7].

В роботі [8] дано таке визначення економічного потенціалу. «Економічний потенціал країни – здатність наявних трудових і матеріальних ресурсів країни забезпечити максимально можливий рівень виробництва продукції та послуг».

«Економічний потенціал галузі» дуже можна розглядати з двох точок

зору. По-перше, економічний потенціал це дійсно певна кількість наявних ресурсів, засобів, коштів, а, по-друге це можливості використання цих ресурсів, за умови забезпечення максимально-можливого рівня виробництва продукції та послуг для реалізації цілей та завдань.

Таким чином, потенціал галузі – це категорія, яка відображає взаємозв'язок продуктивної та ресурсної концепції промисловості.

Складові економічного потенціалу галузі представлені (рис. 1.1).

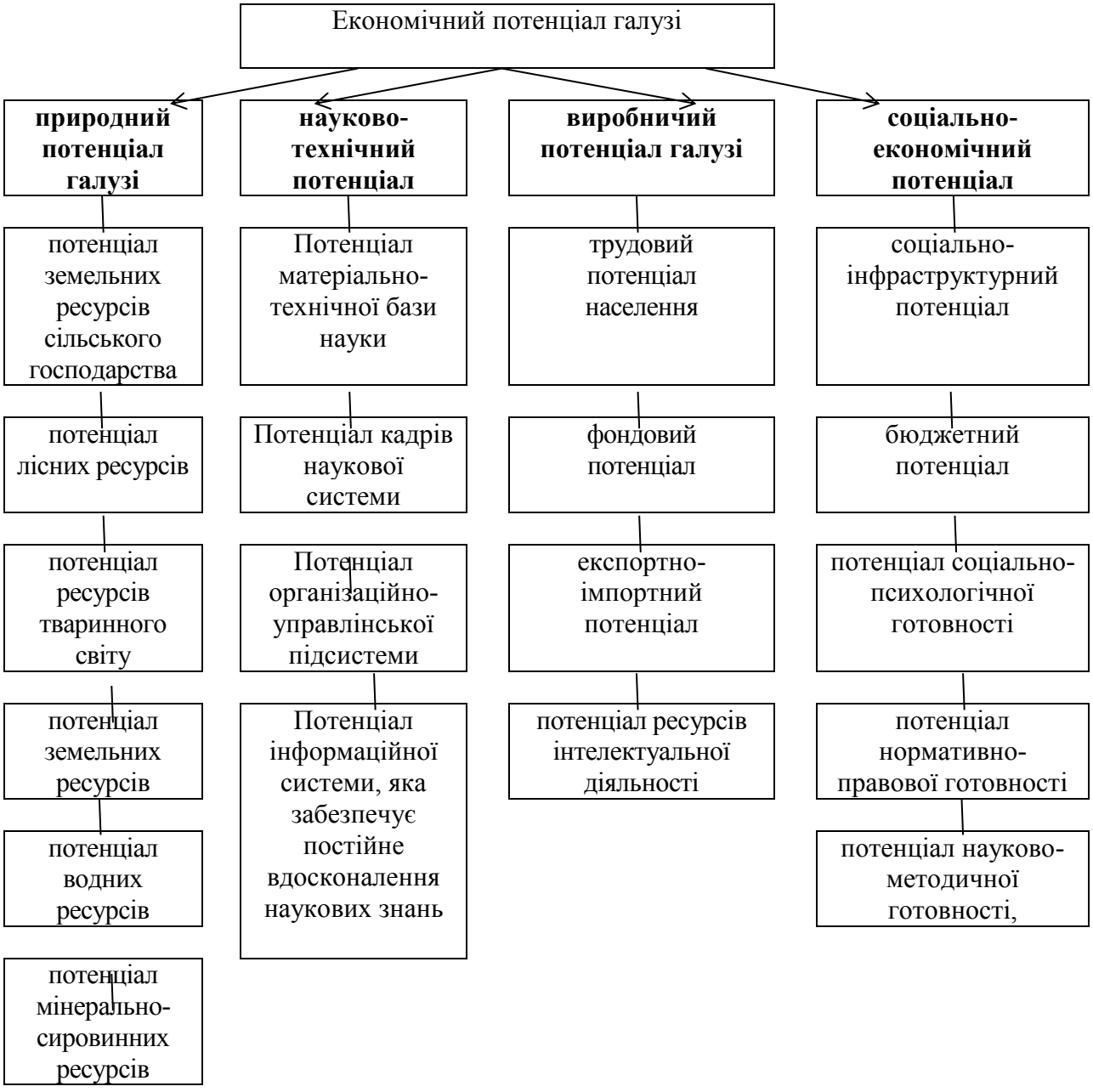

Рис. 1.1. Складові економічного потенціалу галузі

Джерело: побудовано автором

Отже, з нашого погляду «економічний потенціал галузі» це динамічної характеристики здатності створювати умови для розвитку, під впливом а економічних, політичних, соціальних, демографічних, та інших чинників, що обумовлена взаємодією виробничої, природничої, науково-технічної складових, технологічною готовністю, та наявністю достатньої кількості підприємств галузі.

Існує думка, що поняття «виробничий потенціал» частіше використовується для оцінки можливостей сфери матеріального виробництва та окремих її галузей, а поняття «економічний потенціал» рекомендовано використовувати для оцінки можливостей національної економіки в цілому, втім, з даним трактуванням понять не можна повністю погодитись. На нашу думку «економічний потенціал» це сукупність можливостей, складна, цілісна система взаємопов'язаних елементів, що є спеціально сформована для досягнення визначених цілей, та розвивається під впливом певних закономірностей систем.

Слід також розглянути поняття «стратегічний потенціал галузі» [9], який є, перш за все є категорією, що характеризує взаємозв'язок продуктового і ресурсного потенціалу. Основні закономірності його існування представлені (рис. 1.2).

Слід також зауважити, що для даного виду потенціалу, для різних стратегічних цілей і реальних можливостей ресурсного забезпечення досягнення цих цілей системоутворюючі елементи будуть різними.

Оцінювання стратегічного потенціалу галузі промисловості викликає певні труднощі.

По-друге, це обумовлено тим, що на сучасному етапі реформування економіки ще не завершена структурна модернізація промисловості.

По-перше, це пов'язано з вибором показника, адекватно оцінює сукупність можливостей галузі визначати стратегічні цілі,

По-третє, розробляти засоби їх досягнення і організовувати сам процес реалізації стратегічних цілей.

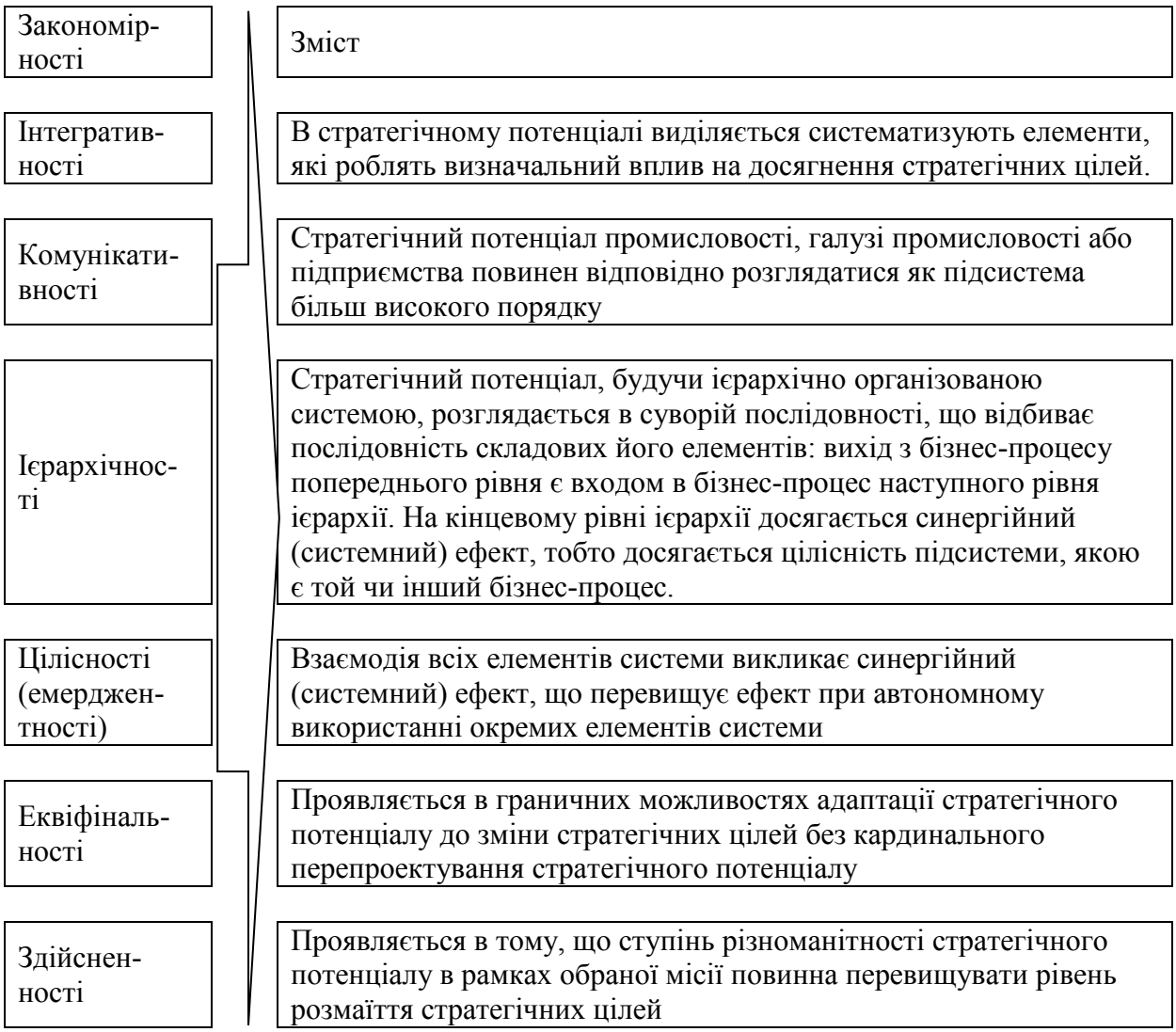

Рис 1.2. Закономірності існування стратегічного потенціалу галузі

Джерело: побудовано автором

На сучасному етапі господарювання, який відрізняється зміною економічного курсу, серед шляхів виходу із намітившийся кризи може бути може бути в тому числі, всебічний розвиток економічного потенціалу. Економічний потенціал, як показало дослідження, досить часто трактують як наявні та потенційні можливості для розвитку економіки. Нами доведено, що економічний потенціал галузі – це категорія, яка відображає взаємозв'язок продуктивної та ресурсної концепції промисловості, та запропоновано авторське визначення цього поняття, як динамічної характеристики здатності створювати умови для розвитку, під впливом економічних, політичних,

соціальних, демографічні, та інших чинників, що обумовлена взаємодією виробничої, природничої, науково-технічної складових, технологічною готовністю, та наявністю достатньої кількості підприємств галузі. Нами також представлені складові економічного потенціалу галузі, розглянуто поняття «стратегічний потенціал галузі», та доведено, що стратегічний потенціал, для різних стратегічних цілей і реальних можливостей ресурсного забезпечення досягнення цих цілей системоутворюючі елементи будуть різними.

Природно-ресурсний потенціал до недавнього часу розглядався як наявність водних, земельних, лісових, мінеральних та інших видів природних ресурсів. Однак розгляд його лише в натурально-речовому розрізі є недостатнім (як було вказано раніше), через те, що ця категорія є складною не тільки за своєю структурою, а й за роллю і місцем для розвитку національної економіки. Він включає як пасивні ресурси, такі як земельні, водні, лісові ресурси, корисні копалини в надрах, так і нематеріальні активи, такі наприклад, як:

- сучасні ресурсозберігаючі технології;
- прогресивні методи і способи раціонального і комплексного використання природньої сировини;
- заміщення імпортом переробки і використання неконкурентних видів природних ресурсів тощо.

Природно-ресурсний потенціал розглядається і оцінюється у взаємозв’язку з активами національного багатства країни, насамперед нематеріальними, інтелектуальними, такими інновації, як технологічні так і управлінські та організаційні, а не тільки натурально-речовими.

Отже, розглянемо окремо складові природно-ресурсного потенціалу, Спочатку розглянемо особливості його матеріально-речової складової, яка дає інформаційну базу для оцінки, аналізу та встановлення місця і ролі в стратегічному потенціалі галузі. Розглядаючи дану складову, зауважимо, що вона теж включає в себе поділ на дві групи, а саме, по-перше це природні

ресурси:

- надра та корисні копалини;
- земля та вода;
- біологічні ресурси;
- атмосфера;
- інші дані природою ресурси.

Друга група це – вторинні ресурси, до яких віднесемо: відходи виробництва, техногенні ресурси, відходи споживання.

Інша класифікація складових природно-ресурсного потенціалу відповідає їх групуванню за джерелами походження:

- ті, що зароджуються природним шляхом;
- ті, що відтворюються в процесі господарської діяльності (насадження нових лісів, намивання територій, тощо).

Існує класифікація відповідно до технічної можливості та економічної доцільності використання, згідно якої розрізняються утилізовані та неутілізуємі відходи. До утілізуємих відходів відносять: «метали, різного роду техногенні відходи (тверді, рідкі, газоподібні і ін.). До неутилізіруємих відходів відносять всі види техногенних відходів і відходів споживання, використання яких в даний час і розглянутій перспективі при досягнутому рівні розвитку науки і техніки економічно недоцільно» [11; 12].

Також складові ресурсного потенціалу класифікують на поновлювані і непоновлювані ресурси, до перших відносять такі ресурси, як воду, ґрунти, атмосферу, ліси, тощо, які в результаті цілеспрямованої господарської діяльності відновлюються за законами природного їх відтворення. До непоновлюваних складових ресурсного потенціалу відносять кам'яне вугілля, мінеральне паливо, газ, нафту, руду, тощо.

Класифікація складових ресурсного потенціалу на поновлювані і непоновлювані, відтворювані і невідтворювані є дещо умовною. Науково-технічний прогрес весь час змінює уявлення про можливості відтворення тих чи інших видів ресурсів [13].

Велике значення для з'ясування сутності природно-ресурсного потенціалу має класифікація природних ресурсів за ступенем вичерпності. За даними наукової літератури до невичерпних ресурсів належать такі види природних ресурсів, як, наприклад, енергія сонця, вітру і води, внутрішньо земне тепло, вода океанів і морів та ін. До вичерпним відносяться природні ресурси, обсяги користування яких встановлюється з визначеною точністю і по мірі виробництва запасів. Серед природних ресурсів особливе місце займають ресурси надр, джерело корисних копалин. Корисні копалини – це природні мінеральні та немінерального речовини, з яких можуть бути виготовлені мінерали, метали і інші види продукції (нафта, газ), для використання в господарській діяльності [14; 15].

Взагалі за промисловим призначенням корисні копалини можна розділити на наступні групи (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Розподіл корисних копалин за промисловим призначенням

Джерело: побудовано автором

Як вже зазначалось раніше, поняття «природно-ресурсний потенціал галузей економіки» передбачає крім наявності природних ресурсів як матеріальної складової, також наявність певних можливостей і здатності промисловості використовувати ці ресурси для досягнення поставлених стратегічних цілей.

Можливості використання природних ресурсів визначаються:

- науково-технічним потенціалом;
- величиною нематеріальних (інтелектуальних) активів;
- величиною національного багатства;
- залученням організаційно-управлінських інновацій;
- інтенсивністю використання складових ресурсного потенціалу;
- взаємозв’язком матеріальної та інтелектуальної складової природно-ресурсного потенціалу.

У свою чергу галузь, як суб'єкт господарювання повинна мати здатності і відповідні можливості використовувати ці додаткові ресурси для досягнення своїх стратегічних цілей. Вона повинна мати:

- здатність забезпечити необхідний рівень конкурентоспроможності продукції і послуг в перспективних сегментах ринку;
- здатність до висунення і реалізації конкурентоспроможних ідей в області конструювання, технології та організації виробництва;
- здатність забезпечити високу ефективність функціонування підприємств галузі за рахунок раціонального використання природоресурсних і інвестиційних можливостей;
- здатністю забезпечити розробку і реалізацію стратегічних програм довгострокового розвитку промисловості.

Природно-ресурсний потенціал галузі – це категорія, яка відображає взаємозв'язок ресурсної та продуктової концепцій сучасного розвитку промисловості, розглядаючи дані концепції, слід пригадати, що сфера матеріального виробництва національної економіки підрозділяється на видобувну, обробну і переробну сфери, тобто на всі сектори економіки.

Згідно з цим виділяються три групи галузей промисловості: галузі паливно-сировинного комплексу, галузі металургійного комплексу (обробної промисловості) і галузі переробної, легкої та харчової промисловості.

В свою чергу, паливно-сировинний комплекс країни включає мінерально-сировинної комплекс (МСК) і паливно-енергетичний комплекс (ПЕК), металургійний комплекс в складі чорної і кольорової металургії, а також промисловість будівельних матеріалів і будіндустрії [16].

Паливно-сировинної комплекс країни – це сукупність видобувних і переробних підприємств і організацій мінерально-сировинних і паливно-енергетичних галузей [17].

Мінерально-сировинний комплекс – це сукупність геолого-розвідувальних, видобувних і переробних підприємстві і організацій мінерально-сировинних галузей в системі «пошуки – розвідка – видобуток – споживання» мінеральної сировини і товарних продуктів його переробки і повинен розглядатися як велика, складна, цілісна економічна система, ефективність функціонування якої визначається оптимальним співвідношенням всіх його взаємопов'язаних і взаємообумовлених складових частин (елементів). Мінерально-сировинний комплекс в силу своєї специфіки має суттєвий вплив на розвиток промислового виробництва, формування структури національної економіки і ступінь ефективності її функціонування [18].

Розглядаючи паливно-енергетичний комплекс, слід наголосити, що **с**еред всіх корисних копалин пріоритетом є природні теплоенергоносії, паливно-енергетична сировина (вугілля, нафта з конденсатом, газ), оскільки споживання енергії становить основу розвитку виробничої та соціальної сфери національної економіки.

В останні роки негативні тенденції в розвитку паливно-енергетичного комплексу країни почали набувати сталого характеру. Склалася неефективна структура паливно-енергетичного балансу країни, сформувалися умови для виникнення дефіциту паливно-енергетичних ресурсів. Тому, на сьогодні,

однією з головних задач є побудова нової економічної моделі державного регулювання, яка б враховувала ефективні взаємовідносини між паливно-енергетичними підприємствами і споживачами даного виду ресурсів.

«Науково обґрунтована державна ресурсоефективна політика є не тільки мобільним джерелом додаткових ресурсів для розвитку економіки, а й одночасно засобом, що спонукає до організаційно-технологічного обновлення виробництва» [19].

Практика економічно розвинутих країн світу свідчить про те, що реалізація ресурсозберігаючої політики не може базуватись тільки на ринковому саморегулюванні. У розвинених країнах, де не тільки мобільним джерелом ресурсів а й засобом що спонукає технологічний розвиток виробництва є заощадження енергії, для розвитку економіки, де працюють комплексні системи управління ресурсозбереженням, енергозбереженням, в дії яких не останню роль відіграють спеціальні урядові органи. Як приклад можемо зазначити:

- США – Управління по раціональному використанню ПЕР;
- Франція – Агентство по економії енергії;
- Великобританія – Комітет з використання ПЕР;
- Японія – Управління по раціональному використанню природних ресурсів [20].

Розвиток матеріальної складової виробничого потенціалу національної економіки, промисловості може бути представлено у вигляді показників, що характеризують кількісно і якісно зростання основних фондів країни в цілому і промисловості. Відновлення і зміцнення матеріальної складової як виробничого так і ресурсного потенціалу галузей може бути забезпечено шляхом диверсифікації і поетапної реструктуризації промислового виробництва (рис. 1.4).

Основа для ефективного розвитку національної економіки та її переходу на якісно новий рівень економічного зростання може бути закладена шляхом реалізації зазначених напрямів відновлення матеріальної

складової як виробничого так і ресурсного потенціалів промисловості.

Далі розглянемо науково-технічний потенціал – як «найскладнішу і але найперспективнішу складову національного багатства, яка в майбутньому зможе забезпечити великомасштабний прорив країни на мирові ринки і, отже, загальний прорив в економічному розвитку країни» [21].

Як відомо [22], науково-технічний прогрес містить в собі елемент інтенсивного і екстенсивного економічного зростання. Наприклад, зростання продуктивності праці, що викликається впровадженням нової техніки, знижує витрати минулої праці на одиницю корисного ефекту (інтенсивний фактор), але викликає зустрічне збільшення витрат на розробку перспективного зразка даної техніки (екстенсивний фактор).

Отже, в силу того, що науково-технічний прогрес викликає одночасною економію суспільної праці в одних елементах і ланках, і зростанням витрат в інших, завдання прискорення науково-технічного прогресу полягає в тому, щоб його економічний ефект перевищував додаткові витрати на його розвиток. Якщо ефект не перевищує додаткових витрат, то науково-технічний прогрес перетворюється на чинник, який заважає підвищенню ефективності виробництва.

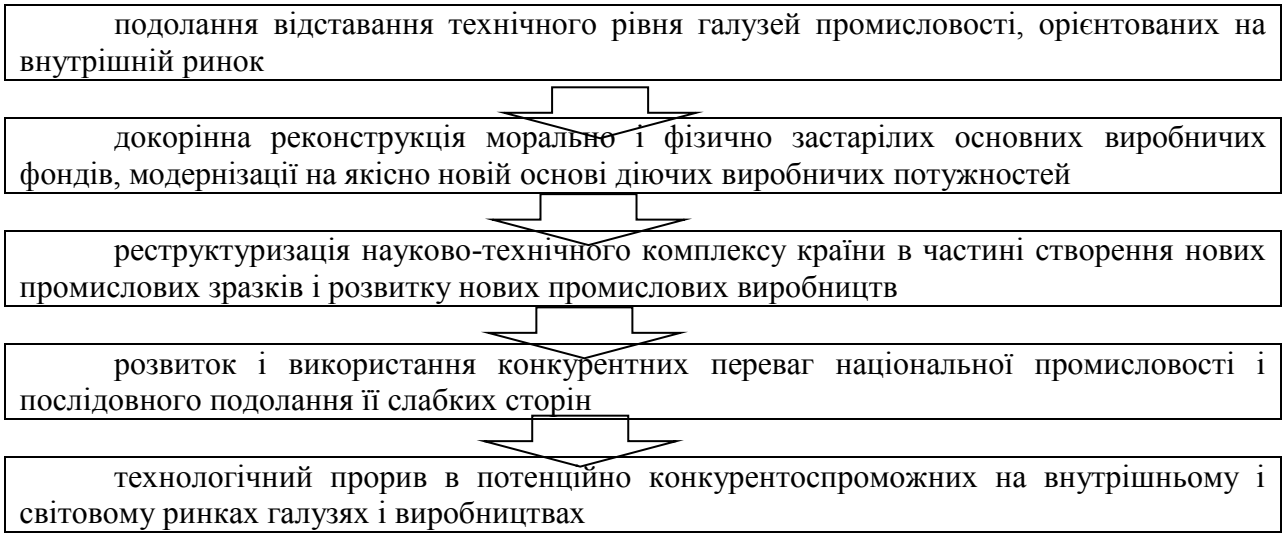

Рис. 1.4. Шляхи зміцнення матеріально-виробничого та ресурсного потенціалу промисловості

Джерело: побудовано автором

Щоб перетворити потенційні можливості науково-технічного прогресу в реальну ефективність економіки, необхідне розуміння того факту, що інтенсивні і екстенсивні параметри економічного зростання тісно взаємопов'язані і невіддільні одна від одної. Тому, на наш погляд, необхідно створення спеціальних економічних і організаційних передумов, що забезпечують пріоритети таким формам і напрямкам розвитку науки і техніки, які сприяють підвищенню ефективності виробництва. Необхідно також розробити спеціальні процедури оцінки впливу науково-технічного прогресу на економічне зростання. На жаль, показники витрат на дослідження і розробки, включаючи витрати на сприяння науково-технічному процесу, тобто екстенсивні показники, в даний час є найбільш часто використовуваними індикаторами процесу прискорення науково-технічного прогресу.

Подолати недоліки такого традиційного економічного аналізу можливо, на нашу думку, шляхом введення поняття науково-технічного потенціалу, який об'єднує в собі фактори і інтенсивного, і екстенсивного характеру. Тому, для вимірювання ефективності науково-технічного прогресу досить буде оцінити ефект від впливу на економічний розвиток змін в ресурсному потенціалі науково-технічного прогресу.

Масштаби науково-технічного потенціалу вимірюються сумою значень його номінальних ресурсів, помножений на інтенсивність користування кожного значення цих ресурсів, яка в залежності від форм і методів організації науки, від рівня освоєння досягнень науково-технічного прогресу, інтелектуального рівня працівників цієї сфери – коливається в межах 2-3 порядків [23]. Інтелектуальний потенціал є важливою складовою частиною науково-технічного потенціалу.

Як зазначено в [24] «Інтелектуальний потенціал не має матеріальної форми та не знаходить прямого предметного виходу на ринок. Цей потенціал - явище більш широке, ніж власне наукові дослідження, розробки і високі технології. Він охоплює всю творчу діяльність, включаючи безліч видів

інтелектуальної діяльності:

- комп'ютерні програми;
- оригінальні твори літератури;
- витвори мистецтва;
- індустрію розваг тощо».

Результатами науково-технічної діяльності є різні продукти, матеріальне втілення і соціальну значимість яких часто дуже важко порівняти.

«До наявних результатів відносяться:

- нова продукція і технологія;
- нові способи організації виробництва;
- нові джерела науково-технічної інформації;
- поліпшення умов праці;
- покращання продуктивності праці тощо» [24].

Отже, «ефект від впливу НТП на економічний розвиток виражається різноякісними показниками, що оцінюються в різних шкалах вимірювання, що викликає додаткові труднощі формалізації його оцінки. Очевидно, що місце і роль кожного з показників його впливу на інтегральний ефект розрахувати практично неможливо. Необхідно розглядати певну систему спеціальним чином відібраних показників, зосередившись на конкретному рівні господарської системи, розвиток якої аналізують під кутом впливу на цей розвиток науково-технічного потенціалу» [25].

1.2. Методи оцінки та аналізу ресурсного потенціалу галузі

На сьогоднішній день існує багато різних способів та методів, що використовуються для оцінки ресурсного потенціалу. Більшість з них науково обґрунтовані та описані в науковій економічній літературі. Вони

розрізняються:

- напрямом дослідження;
- глибиною;
- ступенем узагальнення результуючих показників тощо.

Попов В.Є. пропонує для оцінки використання ресурсного потенціалу користуватись такими методами як:

- порівняльний;
- експертний;
- рейтинговий;
- бальний;
- економіко-математичним моделюванням;
- машинним імітаційним моделюванням тощо [26].

Порівняльні методи використовуються, як випливає з назви, для порівняння елементів, об'єктів, явищ, процесів, системи і т.д., в залежності від призначеного напрямку. При оцінці потенціалу варто використовувати їх на початковому етапі оцінювання. На методи порівняння спираються, серед іншого, наступні два методи: метод «морфологічного аналізу» – заснований на виявленні, поєднанні та аналізі ідей щодо рішення проблеми, розбиваючи їх на компоненти, так звані. підзадачі, потім визначення характеристик, що описують кожну підпроблему та її аналіз; все призводить до пошуку зв'язків і вирішення основної проблеми.

Наступний метод – метод «аналогії Гордона» – включає в себе свідомий і позитивний пошук подібності між об'єктами даних – без схематичних звичок мислення і загальних шляхів поведінки; Кожна аналогія повинна бути: рухомою, неоднозначною, із поглядом здалеку (на відстані, ви можете краще бачити), цікавою, надихаючою, із заохоченням працювати через гру; в методі аналогії Гордона часто використовується наступна послідовність дій (рис. 1.5).

Також цікавими, на наш погляд є методи вимушеного протиставлення. Назва тут також показує, що методи, що потрапляють до цієї категорії,

полягають у зіставленні обраних елементів. Така процедура посилює оцінку ситуації і дозволяє краще аналізувати. Для протиставлення часто використовують заперечення та опозицію. Два типові методи: метод "адвокат і диявол" – ґрунтується на контрастному: позитивний (адвокатський метод) або негативний (метод диявола); вони зазвичай використовуються у складних проблемах, де приймаються рішення, наприклад, щодо фінансування певних інноваційних ідей чи проектів; метод "за і проти" може в свою чергу бути доповненням до інших методів; завдяки цьому команда може швидко і ефективно оцінювати ідеї та напряму спрямовувати їх на подальшу роботу [27].

Рис. 1.5. Послідовність дій в методі аналогії Гордона

Джерело: побудовано автором

Якщо узагальнити методи оцінки потенціалу [28–31], то можна розділити їх на 4 групи, які представлені (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Методи оцінки ресурсного потенціалу

Група методів	Характеристика групи	Показники, що характеризують вид методу	Економічний сенс показника
Ресурсні методи	Методи засновані на показниках, що враховує оборот роздрібної торгівлі і прибутку	Ресурсовіддача	Показники ефективності використання ресурсного потенціалу на основі двох результативних показників обороту і прибутку
Витратні методи	Методи засновані на одному показнику, що враховує витрати підприємства	Затратовіддача Затратоємкість Рентабельність витрат	
Комплексні системні методи.	Методи визначають різні види ефективності використання ресурсного потенціалу	1. Узагальнюючий показник динаміки ефективності використання ресурсного потенціалу 2. Показник економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства 3. Зведені показники ефективності ресурсного потенціалу підприємства	Дозволяють більш глибоко і детально вивчити діяльність підприємства, що веде як до ефективного використання наявних ресурсів, так і до виявлення ресурсів
Результативні методи	Методи оцінки використання ресурсного потенціалу за скла дом основних економічних показників	1. Узагальнюючий показник ефективності використання ресурсного потенціалу 2. Узагальнюючий показник ефективності виробництва 3. Показник ефективності ресурсного потенціалу	Показники кількісної оцінки

Джерело: систематизовано автором

Слід наголосити, що якщо оцінювати національне багатство країни, його ресурсний потенціал, або певні складові, такі як науково-технічний потенціал за номінальною вартістю, то це може приводити до зниження порядку їх можливостей, значення та ролі у суспільстві. Така оцінка, яка знижує сукупний економічний потенціал країни призводить до того, що надалі недооцінюються стратегічні можливості розвитку галузей, національної економіки в цілому, до невірної оцінки стратегічних цілей, перспектив розвитку галузі, чи країни із всіма негативними наслідками даної події.

Результатами використання ресурсного потенціалу, а саме його складових, таких як науково-технічний потенціал є різні види продукції чи послуг, соціальна значимість і матеріальне втілення яких дуже часто неможливо співставити. До таких видів продукції слід віднести:

- нові джерела науково-технічної інформації;
- нова продукція;
- нова технологія виробництва;
- нові способи організації виробництва;
- сучасні методи поліпшення продуктивності праці, тощо.

Отже, сукупний ефект впливу науково-технічного потенціалу, як складової ресурсного потенціалу як галузі так і держави в цілому на економічний розвиток, може бути виражено різними показниками, оцінювати які доводиться за різними шкалами вимірювання , що викликає проблеми при загальній оцінці., через те, що майже неможливо оцінити роль і місце кожного з цих показників , та їх вплив на загальний, інтегральний показник.

Тому, нашим завданням є розгляд системи показників, які є відібрані за певними критеріями, беручі до уваги певний рівень розвитку галузі чи господарчої системи, розвиток якої ми будемо прогнозувати, під кутом ефективності використання виробничого та ресурсного потенціалу. Таку оцінку, з урахуванням наявних статистичних даних пропонується виконувати не тільки в розрізі національної економіки, а й в розрізі конкретної галузі, в

нашому випадку будівельної, це обумовлено наявністю можливостей порівняння ресурсного та науково-технічного потенціалів, передових технологій в даній галузі в провідних країнах світу.

Спроби розрахунку і оцінювання ефективності ресурсного, виробничого та науково-технічного потенціалу ускладнюються тим, що на даний момент недостатньо теоретичних і методологічних розробок в даному напрямку. Майже відсутні підходи до визначення впливу розвитку ресурсного та науково-технічного потенціалу на розвиток тієї чи іншої галузі.

Втім, взагалі виділяються чотири групи чинників, різна комбінація яких, може взагалі формувати науково-технічний потенціал (рис.1.6).

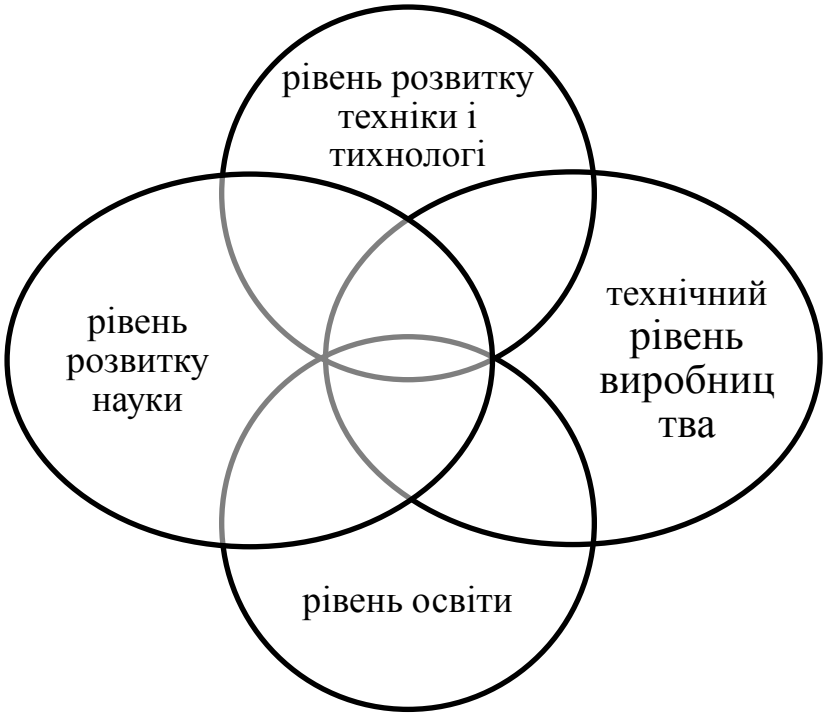

Рис. 1.6. Основні чинники, що формують науково-технічний потенціал

Джерело: побудовано автором

Всі складові науково-технічного потенціалу по-різному проявляються під впливом різних факторів. Данні фактори розвитку потенціалу, насамперед науково-технічного, відрізняються від інших ресурсів, та часто мають назву ресурсів «інтенсивного характеру».

Таблиця 1.3

Складові науково-технічного потенціалу та їх прояв під впливом різних факторів

n	Фвктор	Зміст
1	Фактор «рівень освіти»	пов'язаний з підвищенням професійної кваліфікації працівників, опосередковано впливає на зростання продуктивності праці, національного доходу та інші результати економічного розвитку
2	Фактор «рівень розвитку науки»	робить свій вплив на економічний розвиток побічно, через дію інших факторів – складових науково-технічного потенціалу. Але при цьому може бути простежено залежність зростання національного доходу від збільшення числа зайнятих в науці, витрат на наукові дослідження і розробки
3	«рівень техніки і технології» і «технічний рівень виробництва»	відображають якісний рівень виробництва, досягнутий на основі наукових і технічних досягнень. Ці фактори характеризують основний капітал, матеріалізований в основних фондах

Джерело: систематизовано автором

Крім зазначених факторів безпосереднім чином на результативні показники економічного розвитку, істотно впливають екстенсивні чинники, такі як:

- збільшення капітальних вкладень;
- розмір фінансування науково-дослідних робіт;
- зростання кількості осіб, що працюють в науково-дослідній сфері робіт;
- зростання кількості нових галузей виробництва;
- зростання кількості підприємств, що випускають нові види машин, механізмів та устаткування.

При класифікації ефектів науково-технічного потенціалу, в якості головних ознак виділяють:

- кількість діючих чинників;
- сферу прояву ефекту;
- вид впливу на результат;
- значимість ефекту.

Коли розглядається питання про вимірювання і оцінку певного явища або процесу, приймається рішення про те, який спосіб вимірювання краще використовувати в даному випадку: прямий або непрямий (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Способи вимірювання і оцінки певного явища

Метод	Зміст	Мета
Прямий метод	В основі лежить безпосереднє вимірювання	Безпосереднє маніпулювання з об'єктів для отримання чисельних характеристик його параметрів і розрахунок
Непрямий метод	Вимірювання базується на побудові моделі досліджуваного явища і синтезі процедур простих вимірювань	Фактично є моделюванням досліджуваного об'єкта. Залежно від виду і складності моделі, характеру вимірюваних властивостей і завдань інтерпретації отриманих результатів, можна отримати різні оцінки цього об'єкта.

Джерело: систематизовано автором

Втім, як показав аналіз [32-34] «більшість фахівців, що вивчають вплив науки і техніки на макрорівні, в якості основних показників, які оцінюють ефективність науково-технічного потенціалу, використовують:

- зростання національного доходу;
- скорочення суспільно необхідного часу розширеного відтворення;
- зростання продуктивності праці як відношення національного доходу до середньої чисельності працівників.

Ці показники є комплексними індикаторами економічного розвитку країни в цілому, і їх зміни обумовлені не тільки впливом науково-технічного потенціалу, а й дією інших інтенсивних і екстенсивних факторів економічного зростання, до яких може бути віднесено:

- зміна чисельності працюючих;
- інтенсивність праці;
- загальна освіта і культура;
- кваліфікація працюючих;
- фондоозброєність праці;
- галузева структура народного господарства;
- масштаби виробництва».

Дослідження впливу науково-технічного потенціалу на розвиток економіки здійснюються найчастіше на макрорівні, тобто на рівні національної економіки, тому можливо, що рівень організації державних служб статистики різних країн, не пристосований в даний час до здійснення прямих вимірювань ефективності науково-технічного потенціалу.

Тому дане вимірювання можна робити тільки з достатнім наближенням, і при цьому вийти на загальну інформаційну базу для отримання порівняльних оцінок.

Найбільш часто при оцінці ефективності впливу науково-технічного потенціалу на економічний розвиток країни, застосовують оцінку наступних чинників (рис. 1.7).

Також можна зробити висновок про те, що науково-технічний

потенціал впливає на результати економічного розвитку шляхом залучення фінансових коштів, знань, кваліфікації, техніки. Саме ці ресурси, в першу чергу, в процесі господарської діяльності формують науково-технічний потенціал.

Рис. 1.7. Чинники оцінки ефективності впливу науково-технічного потенціалу на економічний розвиток країни

Джерело: побудовано автором

Така позиція наголошує на тому, що на основі оцінки структури та динаміки розвитку джерел ресурсного та науково-технічного потенціалу, будемо прагнути отримати одну з можливих оцінок їх ефективності.

Втім, якщо говорити про економічно розвинені країни світу то там перевага віддається кількісними ресурсним показникам, але в останній час все більш значущу роль відіграють поєднання якісних та кількісних показників, таких як оцінка ефективності досліджень і розробок, якість оснащення експериментальної бази, швидкість запуску в масове виробництво

винаходів та використання відкриттів, охоплення різноманітних науково-виробничих програм тощо.

Відставання України за даними кількісно-якісними параметрами іноді відбувається за певних об'єктивних чи суб'єктивних причин, а часто через певні помилки або недостатню підготовку управлінських кадрів вищої ланки управління економікою.

На сьогоднішній день відомо, що будь-яка економічна система здатна реалізувати свій потенціал в контексті поставлених цілей розвитку. Іншими словами, потенціал системи може бути достатнім для реалізації стратегії помірного економічного зростання і не достатнім для реалізації стратегії швидкого росту. Отже, значення потенціалу є відносним, а не абсолютним. І залежить він не тільки від обсягу наявних ресурсів, але й від рівня перспективних цілей, і оцінити його значення є задачею сучасною та актуальною.

Враховуючи необхідність планомірного та ритмічного забезпечення будівельної галузі достатніми обсягами всіх видів ресурсів розвивати її потенціал, слід розглянути методи оцінки та аналізу ресурсного потенціалу галузі, та запропонувати найбільш ефективні з них для використання.

Дослідженню питань розвитку потенціалу галузі у сучасних умовах господарювання присвячено багато праць науковців, в тому числі Донец Ю. [36], Хорин А. [37], Дежкина Н. [38], Авдеенко В. [39], Галеева Р [40] та інші. Втім, аналіз робіт науковців показав, що оцінюючи виробничий потенціал галузі, як правило використовують дві форми оцінки, це:

1) ресурсна форма, яка за своїм змістом є узагальненою величиною ринкової вартості системи ресурсів, що реалізуються як єдине ціле, до яких в свою чергу можна віднести: основні виробничі засоби, виробничий персонал, об'єкти інтелектуальної власності, інноваційний потенціал;

2) результативна форма, яка характеризує продуктивність системи, або максимально можливість виробничого потенціалу [36, с. 9].

Зіставлення і порівняння ресурсного потенціалу різних галузей є

досить коректним, але об'єктивно зіставити і оцінити ефективність використання та максимальну результативність є досить складно. Отже, необхідною є трансформація ресурсного потенціалу галузі в продуктивну форму.

Дослідження існуючих методів аналізу та оцінки ресурсного і виробничого потенціалу галузі, засвідчили, що на сьогоднішній день серед науковців не існує єдиної точки зору щодо ефективності застосування даних методів. Тому, необхідно розглядаючи існуючи методи, узагальнити їх, та запропонувати найбільш дієві та ефективні до застосування в сучасних умовах розвитку економіки України.

Враховуючи необхідність планомірного та ритмічного забезпечення будівельної галузі достатніми обсягами всіх видів ресурсів, в межах пріоритетних напрямків її розвитку, розвивати оцінювання ресурсного потенціалу, та вибір найбільш ефективних з них для використання є вкрай актуальною задачею та є метою даного дослідження.

Втім, між оцінками двох форм потенціалу існує складна кореляційна залежність, але в ресурсній формі самі елементи виробничого потенціалу та їх розмірності можуть відрізнятись. Тому, при розрахунку ресурсного та виробничого потенціалу, найбільш складною задачею є приведення до єдиного вимірника різних складових його компонентів. Тільки за умови вирішення цієї задачі, можливо їх узагальнення і зіставлення.

Аналіз робіт сучасних науковців дозволив виділити наступні підходи до побудови узагальнюючого показника на основі різнорідних елементів потенціалу. Прикладом першого підходу є погляд Хоріна О.М. [37], який зазначає, що «оцінка повинна виражатися у вигляді опосередкованої динамічної характеристики, розрахованої по рівнодіючої зміни окремих показників ефективності користування виробничих ресурсів (живої праці, засобів і предметів праці). Крім того, вона повинна враховувати величину приросту ресурсного потенціалу внаслідок якісних змін в його складі, що забезпечуються впровадженням у виробництво науково-технічних новинок,

більш досконалих і раціональних методів організації праці».

Побудова узагальнюючого показника розвитку ресурсного потенціалу, повинна враховувати всі три фактори виробничого процесу, а саме:

$$Рп = \frac{П_0*п_0+М_0*м_0+З_0*з_0}{П_1*п_0+М_1*м_0+З_1*з_0} * \frac{П_1*п_0+М_1*м_0+З_1*з_0}{П_1*п_1+М_1*м_1+З_1*з_1} \quad (1.1)$$

де *П, М, З* – значення трудового та виробничо-технічного потенціалів, матеріалізованих відповідно в робочій силі, предметах праці та в засобах праці;

п, м з – рівні віддачі (дієздатності продуктивної сили) відносно живої праці, предметів праці і засобів праці.

Таблиця 1.5

Підходи до побудови узагальнюючого показника ресурсного потенціалу

Підходи	Зміст	Приклади	Недоліки
Перший підхід	Передбачає по кожному з окремих показників ефективності окремих складових потенціалу обчислювати динамічні індекси, з яких шляхом додавання або множення виводиться постійна або зважена середня.	Хорін О.М. [37] в якості показника, що оцінює виробничо-технічний і трудовий потенціали підприємства, пропонує узагальнюючий показник інтенсифікації виробництва	Використання цієї методики обме-жена, оскільки фактичні обсягів виробництва можуть зростати за рахунок впровадження як інтенсивних факторів, так і за рахунок екстенсивних можливостей.
Другий підхід	Підхід базується на вартісній оцінці всіх складових частин виробничого потенціалу з подальшим підсумовуванням їх абсолютних розмірів	Формула оцінки виробничого потенціалу виглядає так: *ВП = ПОЗ + М + НД +ПР* де *ВП* - виробничий потенціал; *ПОЗ* - основні виробничі засоби; *М* - матеріальні витрати, що входять до складу валового суспільного продукту; *НД* - національний дохід (вираз живого праці, втіленого в готовому продукті); *ПР*- вартісна оцінка ресурсів.	Складові формули не відповідають визначенню компонентів виробничого потенціалу підприємства, а підсумовувані величини непорівнянні між собою.

Джерело: побудовано автором за даними [37, 38]

Одним із недоліків даного підходу до оцінки виробничого потенціалу є те, що до складу виробничого потенціалу включені предмети праці.

Щодо недоліків другого методу, слід додати, що основні виробничі засоби формуються протягом тривалого періоду, час їх експлуатації не завжди чітко регламентується, матеріальні витрати і національний дохід розраховуються на поточний рік, а період експлуатації природних ресурсів перевищує річний термін і залежить від кількості запасів і виробничої потужності підприємства [39, с. 16-17]. Втім, узагальнюючий показник повинен мати вартісну форму і розраховуватися на рік, як на оптимальний період.

Одна з небагатьох спроб конкретного розрахунку величини виробничого потенціалу наведена у методиці В.Н. Авдєєнко, В.А. Котлова [40], формула (1.2), але ця методика може бути застосована лише для сумарної вартісної оцінки виробничих ресурсів, а не виробничого потенціалу:

$$Рп = Воз + Змф + Фзп + Фз + Вер + Зпм \quad (1.2)$$

де *Воз* – середньорічна вартість основних виробничих засобів в планованому році;

Змф – витрати на модернізацію основних виробничих засобів в поточному році;

Фзп – фонд заробітної плати в панованому році;

Фз – фонд матеріального заохочення підприємства в аналізованому році;

В*ер* – вартість спожитих в розрахунковому році енергетичних ресурсів;

Зпм – витрати в попередні роки на розвиток виробництва

Також, слід зазначити, що подібне підсумування не дозволяє виявити взаємовплив елементів виробничого потенціалу.

Окремо слід приділити увагу матричному підходу до обчислення

виробничого потенціалу, при якому вплив ресурсних компонентів на узагальнений підсумковий показник виражений у вигляді обмежень цільової функції. У розгорнутому вигляді обмеження величини виробничого потенціалу можуть бути представлені системою матриць.

Такий метод оцінки потенціалу не дає можливості практично виявити взаємодію окремих видів ресурсів у виробничому процесі. Розрахунок виробничого потенціалу базується тільки на аналізі фондового потенціалу галузі, що істотно знижує якість оцінки і веде до «пов'язування» капіталу всупереч вимогам ринкової економіки.

Істотно диференціюються думки дослідників з приводу методів оцінювання у вартісному вираженні величини трудового потенціалу, Найбільш простий метод – висловити витрати праці фондом оплати праці. Така концепція набула широкого поширення, але в ній є наступні негативні моменти: по-перше, заробітна плата є грошовим еквівалентом фонду споживання, що розподіляється за працею. Отже, з точки зору всього суспільства, вона виступає як результат праці, як частина валового доходу суспільства, а не як ресурси; по-друге, підвищення оплати праці веде до неадекватного зростання витрат живого праці.

Для усунення перерахованих недоліків були спроби використовувати для оцінки величини трудового потенціалу залежність між фондоозброєністю праці і її продуктивністю.

Для підвищення віддачі трудового потенціалу доцільним є зростання технічної оснащеності виробництва, що передбачає певні капіталовкладення, тобто економія праці при підвищенні його продуктивності досягається за допомогою витрат на збільшення фондоозброєності робітників.

До складу ресурсного потенціалу, деякі автори включають і оборотні фонди (наприклад, в разі високої матеріаломісткості виробництва галузі), але нажаль, потенціал інновацій, науковці не завжди включають до його складу.

Можуть бути цьому такі причини:

- інноваційний потенціал не піддається точній кількісній оцінці;

- активно впроваджують інновації не всі галузі промисловості.

Втім, ми пропонуємо все ж таки включити даний показник в розрахунок ресурсного потенціалу галузі, якщо галузь є інноваційно-активна, та оцінювати інноваційний потенціал пропонуємо експертним шляхом.

Якщо говорити про оцінку результативності виробничого потенціалу галузі, то слід зауважити, що, як підтверджує досвід практично всіх економічно-розвинутих країн, в сучасних умовах необхідно враховувати, що досягнення максимального рівня використання ресурсів підприємств багатьох галузей економіки навіть якщо можливе, але не завжди є доцільним.

Оптимальний рівень використання та завантаження виробничих потужностей, зазвичай, знаходиться в межах, приблизно, 80-85%. Цей показник використання виробничих потужностей склався в результаті необхідності постійного підтримання на високому рівні конкурентоспроможності продукції, для чого, приблизно 15-20% виробничих потужностей має бути в резерві, та бути підготовленими до використання новітніх досягнень в науці і техніці.

Аналіз підходів до оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу показав, що є багато формалізованих підходів, серед яких, найбільш часто рівень використання виробничого потенціалу оцінюють за показником «ефективності потенціалу *(Евп),* яка найчастіше визначається, як співвідношення сумарного річного обсягу продукції, робіт, послуг до розрахункової величини потенціалу (*Вп*):

$$Евп = Qпр / Вп \qquad (1.3)$$

де *Qпр* - сумарний обсяг випуску продукції галузі за рік;

Вп - величина виробничого потенціалу галузі» [41, с. 15].

Чим більший обсяг продукції галузі можна отримати за наявного виробничого потенціалу, тим вищим буде показник ефективності виробничого потенціалу галузі. Даний показник пропонується досліджувати

в динаміці з метою порівняння та формулювання відповідних висновків і рекомендацій.

Отже, консолідована оцінка досягнутого рівня реалізації можливостей виробничого потенціалу може використовуватися для розробки системи заходів по підвищенню рівня виробничого потенціалу галузі та регулювання його ефективності.

Крім того, сучасним напрямком є створення і застосування в промисловості сучасних ресурсоефективних виробництв, з метою реалізації стратегії ресурсозбереження та переходу до економічного росту нової якості. Стратегія ресурсозбереження – це комплекс програмних заходів, які забезпечують зниження витрат сукупних економічних ресурсів на одиницю валового національного продукту (в рамках країни), або на одиницю споживчої вартості (суспільної корисності) конкретного виду продукції за умови збереження або поліпшення якісних і кількісних параметрів продукції і процесу виробництва цього виду продукції і розрахованих на отримання максимального народногосподарського ефекту [42-44].

«За умови успішної реалізації стратегії ресурсозбереження в промисловості можливе:

- перевести певні види сировини з розряду неефективних або малоефективних в розряд високоефективних;
- розширити ресурсний потенціал галузей промисловості за умови запровадження нових видів матеріалів та сировини в промислове виробництво;
- прискорити процес відтворення ресурсної бази за рахунок розвитку мінерально-сировинної бази.

Використання сучасних ресурсозберігаючих технологій повинно приводити до проривного ефекту, що дозволяє надати економіці країни, певної галузі промисловості або підприємству нову якість економічного зростання на основі переважно інтенсивних факторів розвитку» [45].

«Реалізація ресурсозберігаючих технологій, крім прямого економічного

ефекту дає вторинний економічний ефект в сполучених і суміжних галузях промисловості, а також в окремих сферах економіки. Крім того, створюються умови для отримання нематеріального ефекту в загальнонаціональному масштабі (забезпечення економічної незалежності країни за рахунок відмови від імпорту продукції, підвищення її обороноспроможності і т.д.). Таким чином, ефект від застосування ресурсозберігаючих технологій має хвилеподібний характер» [46].

На сьогодні, в сучасних умовах господарювання, проблема широкого використання ресурсозберігаючих технологій може вирішуватись як на галузевому рівні так і міжгалузевому, а також в загальнодержавному масштабі, при цьому слід звернути увагу, що на всіх рівнях формування науково-технічного потенціалу використанні переважно економічних методів управління.

Ресурсозберігаючі технології також мають певні межі. Кожен ресурс має деякою певну віддачу, яка має свої межі і характеризує ефективність використання даної одиниці. Кордон таких можливостей може бути описано за допомогою кривої виробничих можливостей. При збільшенні або зменшенні загальної кількості наявних економічних, природних ресурсів крива виробничих можливостей може переміщуватися, «розширюючи або звужуючи зону можливостей. Це практично адекватно зменшенню або збільшенню ресурсних можливостей промисловості» [47].

Отже, можна зробити висновок, що збільшення економічних, в тому числі природних ресурсів і застосування ресурсозберігаючих технологій збільшує зону виробничих можливостей, а зменшення ресурсів і використання неефективних, застарілих технологій знижує виробничі можливості певної галузі промисловості.

Сучасний розвиток технологій, створює передумови і умови для створення принципово нових методів, на основі так званих «back-stop-технологій». Вважається, що граничні витрати «back-stop-технології» являються постійними. Перехід від економічних, природних ресурсів до їх

«back-stop-замінників» відбувається тоді, коли граничні витрати замінника не перевищують ціну на ресурси, тобто коли споживання замінника в порівнянні з розробкою непоновлюваного ресурсу стає економічно вигідніше. Може бути виправданим і спільне використання непоновлюваного ресурсу і «back-stop- технології». В обох випадках ринкова ціна ресурсу ніколи не буде перевищувати граничні витрати «back-stop-технології», які стають верхньою межею ціни на непоновлюваний ресурс.

Рециклювання на основі «back-stop-технології» включає додавання ресурсів в економічний кругообіг і робить проблему дефіциту невідновлюваного ресурсу в перспективі менш гострою.

Зазначені вище ресурсозберігаючі технології» можуть бути класифіковані за рядом ознак. Авторська класифікація ресурсозберігаючих технологій представлена (рис. 1.8), вона може служити передумовою для підвищення ресурсного, науково-технічного потенціалу.

Як зазначає [48] «сучасна парадигма, основоположний принцип раціонального використання природних ресурсів, полягає у відмові від ресурсовитратних технологій, широке застосування ресурсозберігаючих технологій, скорочення всіх економічних ресурсів на одиницю продукції по всьому технологічному ланцюгу, починаючи від видобутку і збагачення руд і включаючи стадії хіміко-металургійної переробки, аж до отримання кінцевої продукції».

Використання ресурсозберігаючих технологій відкриває практично необмежені можливості додавання в господарський обіг нових, як відтворюваних так і невідтворюваних ресурсів, раніше не використовуваних, видів ресурсів.

Також погодимось, що, «раціональне застосування новітніх ресурсозберігаючих технологій в поєднанні з сучасною технікою може з'явитися єдино можливим шляхом промислового освоєння ряду цінних видів корисних копалин, одним з головних напрямків відтворення мінерально-сировинної бази і підвищення природно-ресурсного потенціалу

промисловості» [48].

Рис. 1.8. Класифікація ресурсозберігаючих технологій

Джерело: побудовано автором

«Розширене відтворення мінерально-сировинної бази країни, вимагатиме вже в найближчій перспективі збільшення інвестиційних витрат:

- в оновлення основних фондів,
- ресурсозберігаючі технології,
- на відтворення мінерально-сировинної бази, тощо» [48].

При цьому, за думкою [49] «зменшення впливу природних факторів на «родючість» корисних копалин повинно відшкодовуватися зростаючим впливом додаткових інвестиційних вкладень. Це призведе до зниження сукупних витрат живої і праці на одиницю виробленої кінцевої продукції, побудови сприятливих умов «надприродного» походження, чинників додаткових джерел економічного зростання. Отже, ресурсозберігаючі технології повинні відповідати специфічним вимогам, які виникають під впливом одночасно природних, економічних та інших зовнішніх факторів. Повинні бути створені такі ресурсозберігаючі технології, застосування яких викликало б різке, стрибкоподібне підвищення продуктивності праці, що здатне не тільки нейтралізувати шкідливий вплив природних факторів на економічний розвиток, але і створити сприятливі умови і передумови для переходу промисловості до нової якості економічного зростання».

Як показує досвід, ресурсний потенціал галузі може змінюватися двома способами: пропорційно залученню додаткових ресурсів і стрибками. Процес різкого підвищення ресурсного потенціалу є аналогічний резонансу, тобто різкого посилення діяльності в результаті збігу набору елементів і оптимального поєднання їх характеристик. В теорії управління, щодо оціни потенціалу, ситуація при якій істотного посилюється або послабляється потенціал якоїсь матеріальної системи носить назву синергії. Таким чином, синергія може викликати як різко позитивні, так і різко негативні наслідки.

Завдання керівника полягає в тому, щоб знайти такий набір елементів, створити умови, при яких синергія носила б, так мовити, творчий характер, і створити відповідну технологічну систему. Будемо використовувати наступну класифікацією типів синергізму, за результатами аналізу робіт

науковців, це: синергізм реалізації продукції, синергізм оперативного управління, фінансово-інвестиційний синергізм. Крім того виділяють структурний і управлінський синергізм. Перший це коли по'єднання ресурсів дозволяє знизити витрати і збільшити обсяг продажів, при другому поліпшуються показники роботи завдяки підвищенню якості управління без будь-яких структурних змін.

Із досліджень науковців випливає, що «структурний синергізм особливо великий, якщо два підприємства виробляли аналогічну або взаємопов'язану продукцію, але мали різні системи збуту і різних клієнтів. При цьому можливе скорочення витрат у розмірах від 10% до 25 %, а обсяг продажів зростає на 25-30 %.

Як показує практика, «синергізм можливий і в спільних підприємствах, і стратегічних союзах, в більш тісних відносинах з постачальниками, в уже існуючій групі підприємств. Такого роду синергізм називають «дешевим сінергізмом», оскільки він не пов'язаний з витратами на поглинання компаній.

Синергізм може виникати в будь-якій групі підприємств, в окремих галузях, і по свої сутності це і є потенціал, який може бути реалізований при правильній організації і розподілі ресурсів» [50, с. 30-31].

Ефект від спільного функціонування об'єктів галузі складається з суми ефектів їх автономного функціонування, скоригованих з урахуванням виникаючих позитивних синергійних ефектів. Ефект від спільного функціонування об'єктів галузі розраховується за формулою:

$$E = \sum (E_i + C_i) \qquad (1.4)$$

де Е – ефект від спільної діяльності;

E_i – ефект самостійного (автономного) функціонування;

Ci – ефект від об'єднання (вигода, синергічний ефект).

Види синергізму наведено (рис. 1.9).

Рис.1.9. Види синергізму

Джерело: побудовано автором за даними [50]

Отже, ефект від спільної діяльності кожного підприємства галузі визначається головним чином науково обґрунтованим використанням виробничого потенціалу, що обумовлює при цьому зростання продуктивності сукупної праці і фондовіддачі. Маючи сумарне значення даних показників до об'єднання підприємств, або до моменту початку спільної діяльності, значення показників після об'єднання (передбачувані прогнозні значення продуктивності праці і фондовіддачі після об'єднання), можна розрахувати синергетичний ефект від спільної діяльності підприємств галузі.

Підводячи підсумок, слід наголосити, що ресурсний потенціал галузі, перш за все, визначається рівнем розвитку та взаємодією усіх елементів, як фондового так і трудового, а також інноваційного потенціалів. З метою зменшення негативних наслідків неефективного використання ресурсів, слід, перш за все, здійснювати регулювання ресурсного та виробничого потенціалу галузі за допомогою сучасних методів управління.

Для складання планів, побудови прогнозів, прийняття ефективних рішень необхідно розраховувати об'єктивною інформацією про можливості підприємства в досягненні певних цілей в різних напрямках діяльності. Найбільш важливим є володіння сукупною, інтегральною оцінкою, яка б включала всі можливості і враховувала б усі обмеження, в тому числі і ефект синергії, і яка б надалі лягла в основу регулюючих впливів на ресурсний потенціал конкретної галузі промисловості [51].

1.3. Ресурсний потенціал будівельної галузі України та ефективність його використання

Основні чинники, що визначають використання ресурсного потенціалу промисловості визначається взаємодією гірничо-розвідувальних та видобувних робіт, які виявляють запаси та забезпечують розвиток ресурсного потенціалу, балансу попиту та пропозиції на ринку, наявності ефективних економічних регуляторів, тощо. Основні фактори розвитку природничо-ресурсного потенціалу промисловості представлено (рис. 1.10).

Зазначимо, що можливості відтворення ресурсного потенціалу галузей обмежені величиною накопленої добичі, запасів, виявлених прогнозних ресурсів. Пропорції поміж різними складовими ресурсного потенціалу і динамікою їх змін за певні проміжки часу відображають співвідношення поміж інтенсивністю освоєння нових джерел та ефективність геолого-

розвідувальних робіт з його відтворення, а також є мірою вичерпності ресурсів, надр, стимулюючі інтенсифікацію пошукових робіт.

Рис. 1.10. Основні фактори, що визначають розвиток ресурсного потенціалу

Джерело: побудовано автором

Одним із основних чинників, що визначає розвиток ресурсного потенціалу галузі є система і обсяги фінансування, починаючи із науково-дослідних робіт.

Для кількісної оцінки будь-якого складного економічного явища в практиці галузевої статистики завжди використовується відповідна система показників, за допомогою якої виконується вимірювання всіх аспектів діяльності об’єкту дослідження. Ресурсний потенціал будівельної галузі, в даному випадку, не є винятком.

Інвестування в розвиток ресурсного потенціалу будівельної галузі, визначаються певними механізмами, основні джерела функціонування даних механізмів можуть бути наступними:

- регіональні програми за участю бюджетних коштів;
- грантові програми інших країни;
- іпотечне кредитування;
- накопичувальні системи фінансування;
- безпосередня купівля будинків та споруд, тощо.

Слід також зазначити, що до вирішення проблеми інвестування розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі потрібно підходити комплексно. Для цього, перш за все повинні опрацьовуватися питання залучення як бюджетних, так і позабюджетних інвестицій. Окремим блоком треба розглядати можливості державної підтримки найбільш ефективних проектів або залучення інвестицій за рахунок бюджету. Необхідно брати до уваги можливості отримання державних гарантій, фінансування за рахунок коштів фінансових інститутів, а також інших організацій з урахуванням їх вимог. Концептуальний підхід до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу галузі подано (рис. 1.11).

Важливою складовою розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі є інвестиційні ресурси.

Пов'язано це з тим, що інвестиції починають свій рух в грошовій формі, а закінчують в формі готової продукції будівельної галузі, тобто в його натурально-речовій формі. На цьому, грошова форма, в силу своєї мінової здатності, перетворюється в різні види будівельних виробів, матеріалів, конструкцій, в певне технологічне обладнання, в готові до експлуатації об’єкти, в засоби виробництва, тощо.

Грошова форма інвестицій також враховують інформаційні та інтелектуальні продукти, наукові дослідження, досягнення, живу працю, тощо.

Компоненти інвестиційної складової ресурсного потенціалу крім того переміщаються як в часі так і в просторі. Все це впливає на ефективність розвитку інвестиційної складової ресурсного потенціалу будівельної галузі, а тому має важливе значення для розуміння як природи ресурсного потенціалу,

його складових, інвестицій, та шляхів їх ефективного функціонування.

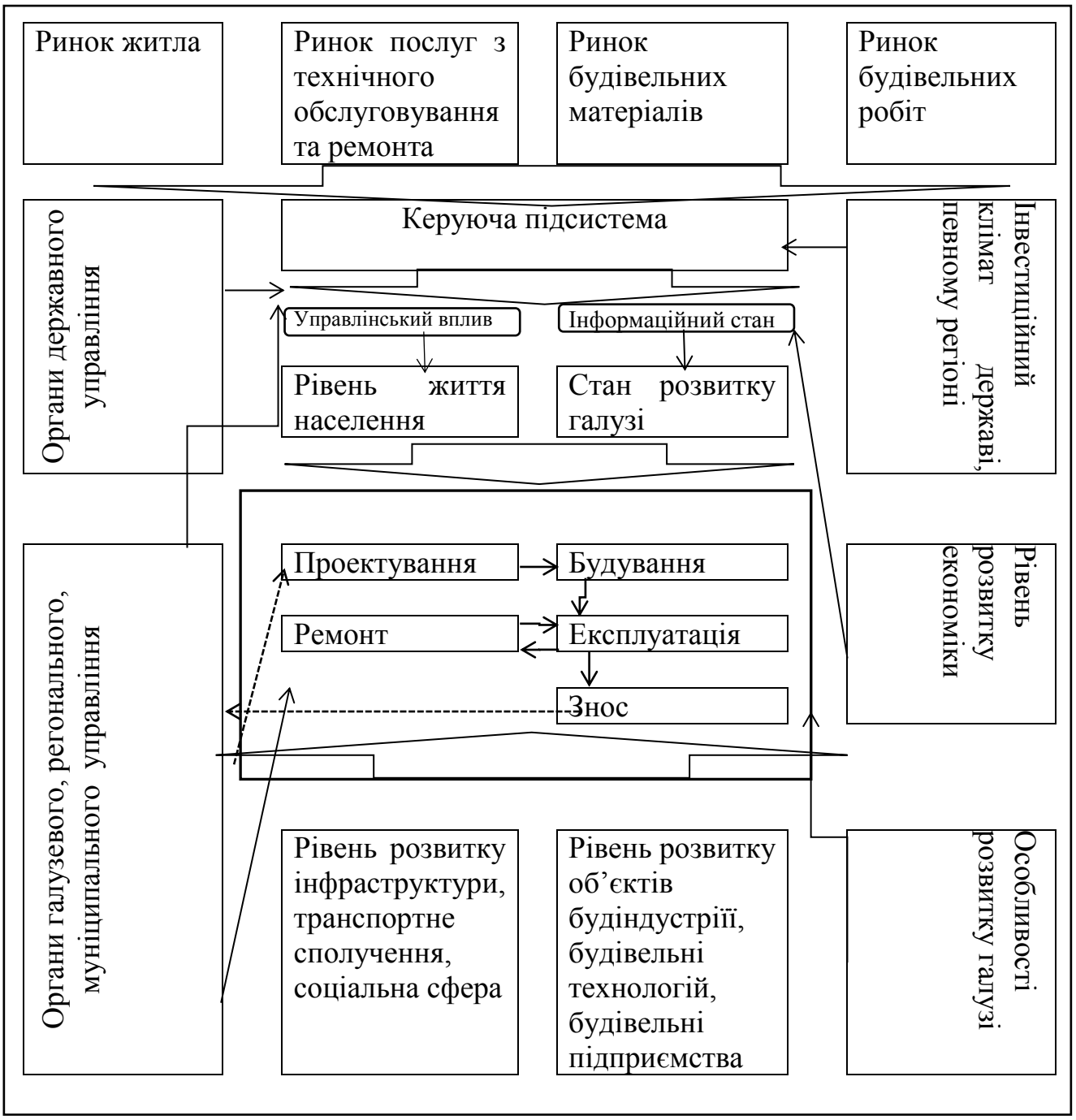

Рис. 1.11. Концептуальний підхід до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі

Джерело: побудовано автором

Розглядаючи ресурсний потенціал, насамперед слід наголосити, що в економічній літературі під ресурсами в широкому їх розумінні розуміють [51] «... сукупність матеріальних, фінансових, трудових елементів,

необхідних для здійснення маневрів в народному господарстві, підвищення його гнучкості і збалансованості, прискорення науково-технічного прогресу, страхування ризику і невизначеності, забезпечення високої стійкості економічних процесів».

Стосовно дослідження ресурсного потенціалу будівельної галузі ми розуміємо під інвестиційною складовою ресурсного потенціалу сукупність організаційно-економічних і технологічних форм взаємодії між елементами, які забезпечують реалізацію інвестицій в розвиток ресурсного потенціалу галузі в умовах підвищеного рівня ризику і невизначеності економічних результатів, які створюють надійні умови для ефективного інвестиційного процесу на всіх стадіях розвитку ресурсного потенціалу.

Якщо зупинитись на ресурсах, то як зазначають вчені [52] всі їх види формуються в реальному секторі економіки, що включає як матеріальне, так і нематеріальне виробництво, концентруються в сфері обігу і їх джерелом є власні і позикові кошти інвестора, кредитора, власника, держави. Переміщаючись зі сфери обігу в сферу виробництва ресурси (в першу чергу фінансові) забезпечують переміщення інвестиційних ресурсів в реальну економіки з місць їх виробництва до місць продуктивного споживання, де відбувається інтегрування їх споживчих вартостей і створення готової будівельної продукції. Рух і взаємодія інвестиційних ресурсів відбувається всередині інвестиційно-будівельної сфери, яка повинна включати в себе певну структуру елементів і характер взаємодій між ними, її місце в народному господарстві і мету функціонування, тобто це структурна складову народного господарства, що представляє собою взаємопов'язану сукупність підприємств і організацій, що забезпечують акумуляцію інвестиційних ресурсів, а також довгострокові вкладення в реальну економіку і здатність їх реалізації з метою отримання соціально-економічного ефекту.

Аналізуючи інвестиційну складову ресурсного потенціалу галузі слід перш за все звернутись до ст. 10 Закону України «Про інвестиційну

діяльність» [53], де зазначено, що «джерела інвестиційних ресурсів поділяються на:

- власні фінансові (грошові) ресурси (дохід, прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);

- позикові або залучені кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити або кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески фізичних та юридичних осіб);

- бюджетні інвестиційні асигнування (безкоштовно надане бюджетними органами цільове фінансування);

- безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств, громадян».

Тому для оцінки на розвиток ресурсного потенціалу України слід обрати наступні складові інвестиційної складової:

- зміну валютних курсів та зміну доходів населення;
- зміну розмірів інвестицій в основний капітал будівельної галузі;
- зміну розмірів капітальних інвестицій у капітальне будівництво;
- зміну вартості довгострокових кредитів;
- розвиток фондового ринку, тощо.

Виробнича складова ресурсного потенціалу будівельної галузі складається наявних та прихованих можливостей щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції [54], до показників оцінки якої віднесемо:

- зміну індексів цін на будівельні матеріали;
- зміну індексів цін на будівельно-монтажні роботи;
- зміну індексів цін на машини і устаткування;
- зміну індексу цін виробництва та розподілу електроенергії, газу та води;
- зміну законодавства про землю;
- зміну індексів цін виробів машинобудівної галузі, тощо.

Під трудовою складовою ресурсного потенціалу будівельної галузі будемо розуміти трудові можливості, здатність персоналу до генерування ідей, кваліфікаційний рівень кадрів, створення нової продукції чи покращення існуючої, психофізіологічні характеристики, освітній і мотиваційний потенціал, оцінюючи наступні характеристики:

- індекс попиту на робочу силу в будівельній галузі;
- індекс середньомісячної заробітної плати в промисловості;
- індекс середньомісячної заробітної плати в будівництві;
- задоволеність працею, тощо.

Під фінансовою складовою ресурсного потенціалу будівельної галузі будемо розуміти реальні та потенційні фінансові можливості галузі, тобто обсяг фінансових ресурсів для здійснення поточних і перспективних цілей, до показників оцінки якої віднесемо:

- індекс тарифів на перевезення мінеральнобудівельних вантажів залізничним транспортом;
- індекс тарифів на перевезення цементу залізничним транспортом;
- індекс цін виробів з бетону, гіпсу та цементу;
- індекс цін виробників цементу, вапна та гіпсових сумішей;
- індекси цін на операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг;
- індекси вартості короткострокових кредитів для суб’єктів господарювання, тощо [55].

За дослідженнями українських вчених [56] «Ефективність будівельної діяльності, як і ефективність розкриття та реалізації ресурсного потенціалу, багато в чому залежать від оптимізації структури витрат безпосередньо на будівельне виробництво».

Уважне вивчення ситуації приводить до висновку про необхідність структурних змін на галузевому рівні, результатом яких повинно стати укрупнення суб'єктів господарювання та створення холдингів, здатних акумулювати ресурси і перенаправляти їх в рамках об'єднання, максимально

ефективно розкриваючи закладений у ресурсній базі потенціал».

«Аналіз практики управління будівельною галуззю показує, що для оптимізації управління ресурсним потенціалом необхідне використання спеціального програмного забезпечення, розробленого з урахуванням будівельної специфіки і здатного до роботи в інтеграції з мережевими технологіями та конструкторською проектною документацією».

«У процесі дослідження різних аспектів формування і використання ресурсного потенціалу будівельного підприємства було встановлено, що вони носять системний характер. Перспективи подальшого дослідження полягають у вдосконаленні організаційно-економічного механізму оцінки ресурсного потенціалу будівельного підприємства та його управління, що дозволить підвищити конкурентоспроможність будівництва в умовах посиленої нестабільності зовнішнього середовища» [57].

На основі проведеного узагальнення існуючих наукових досліджень та виходячи з наявних статистичних даних, до його складу в рамках даної роботи було включено: трудові ресурси; основні засоби; проміжне споживання сировини, матеріалів та напівфабрикатів. Його комплексне вимірювання за кожним означеним напрямком повинно передбачати врахування кількісної та якісної оцінки використання ресурсів в процесі господарської діяльності.

Однак, специфіка показників галузевої статистики, що увійшли до складу ресурсного потенціалу, вносить певні обмеження на можливості застосування тих чи інших методів згортки, а саме:

1. Використані індивідуальні показники галузевої статистики мають різні одиниці виміру та масштаб вимірювання. Крім того, галузева статистика не має нормативних, чи рекомендованих значень показників, що вимірюють ефективність операційної діяльності та використання ресурсів по кожній окремій галузі. Це унеможливлює проведення процедури їхнього нормування, оскільки допустимі межі змін показників визначити проблематично.

2. Актуальною також є проблема інтерпретації значення інтегрального показника ресурсного потенціалу, обчисленого за даними звітного періоду, оскільки база для порівняння відсутня [58].

Зважаючи на це, оцінку поточного стану та динаміки ресурсного потенціалу будівельної галузі запропоновано виконувати в порівнянні з іншими галузями економіки України. Це дозволить не тільки отримати уявлення про стан та ефективність використання ресурсів, але й з'ясувати конкурентні переваги та слабкі сторони будівельної галузі в порівнянні з іншими секторами економіки України.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження ресурсного потенціалу, існуючих методів оцінки та аналізу засвідчили, що на сьогоднішній день серед науковців не існує єдиної точки зору щодо його понятійного визначення, як економічної категорії. На нашу думку, найбільш комплексно, прийнятно з точки зору законодавства термін «економічний потенціал галузі» можна трактувати як динамічну характеристики здатності створювати умови для розвитку, під впливом а політичних, економічних, соціально-демографічних, та інших чинників, що обумовлена взаємодією виробничої, природничої, науково-технічної складових, технологічною готовністю, та наявністю достатньої кількості підприємств галузі.

2. З метою поглиблення теоретичної складової розвитку будівельної галузі було проведено узагальнення і систематизацію наукових підходів вітчизняних та зарубіжних шкіл до визначення структури складових економічного потенціалу галузі, що повною мірою дозволяє оцінити не тільки вплив виробничої, природничої, науково-технічної, технологічної, складової, але й надає можливість ознайомитись із структурою цих

складових, та застосовувати її на практиці при розробці напрямків розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі.

3. На основі аналізу існуючих методів оцінювання ефективності розвитку галузі запропоновано концептуальний підхід до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі що, враховує розвиток ринків житла, технічного обслуговування, будівельних робіт, будівельних матеріалів, на основі урахування як управлінського так і інформаційного впливу, опрацьовання питань залучення як бюджетних, так і позабюджетних інвестицій, можливості державної підтримки найбільш ефективних проектів або залучення інвестицій за рахунок бюджету. Необхідно брати до уваги можливості отримання державних гарантій, фінансування за рахунок коштів фінансових інститутів, а також інших організацій з урахуванням їх вимог та правил.

4. У процесі дослідження було окреслено перспективи подальшого дослідження, які можуть бути направлені на вдосконалення організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом будівельного підприємства, з структурних змін на галузевому рівні. Одним із результатів вдосконалення повинно стати укрупнення суб'єктів господарювання, які у майбутньому будуть здатні акумулювати ресурси і перенаправляти їх, прагнучи ефективно використовувати ресурсний потенціал.

Список використаних джерел до розділу 1

1. Бєляєва Г. Ресурсозбереження як напрямок підвищення конкурентоспроможності підприємств в загальній системі управління. *Екологічний менеджмент у загальній системі управління* : тези X Всеукр. наук. конф., 20–21 квітня 2010 р. Суми, 2010. Ч. 1. С. 20–23.

2. Єршова О. Ресурсозбереження як альтернативний спосіб

господарювання на підприємствах АПК. *Ефективна економіка*. 2013. № 4. URL : http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1971 (дата звернення: 10.08.2019).

3. Іпполітова І. Дослідження процесу прийняття управлінських рішень з ресурсозбереження на підприємстві. URL : http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=5488 (дата звернення: 06.10.2019).

4. Кондратенко Н. Критерії оцінки ефективності ресурсозбереження. *Наука й економіка*. 2010. № 4 (20). URL : http:// archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2010_4/174-180.pdf (дата звернення: 11.04.2019).

5. Радчук І. Сутність поняття «ресурсозбереження» та шляхи його впровадження на підприємстві. *Вісник ХНТУ*. 2009. № 3(36). URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/ Vkhdtu/2009_3/30922.pdf (дата звернення: 10.08.2019).

6. Сотник І. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження : монографія, Суми : Мрія, 2008. 230 с.

7. Румянцев А. М., Яковенко Е. Г., Янаев С.И. *Инструментарий экономической науки и практики*. М : Знание, 2005, 330с.

8. Экономическая энциклопедия / Под редакцией Л. И. Абалкина. М.: ОАО. "Издательство "Экономика", 1999. 1055 с.

9. Герасименко В. М. Роль і місце державної підтримки щодо механізмів розвитку будівельної галузі. *Причорноморські економічні студії. Серія: Економіка та управління підприємствами.* Одеса, 2018. Вип. 29 (1). С. 143-146.

10. Большая Советская Энциклопедия / Под ред. Б. А. Введенского. М.: Сов. Энциклопедия, 1975. т. 29. 640 с.

11. Тверді промислові відходи: економічний потенціал, який Україна не використовує : веб-сайт. URL : http://www.nrv.org.ua/%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE

%D0%B2%D1%96-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD/ (дата звернення: 10.09.2019).

12. Коли відходи на вагу золота : веб-сайт. URL : https://www.dw.com/uk/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D1%83-%D0%B7%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%B0/a-16014861 (дата звернення: 10.09.2019).

13. Ресурсний потенціал регіону : навч. посіб. / за заг. ред. М. К. Орлатого. К. : НАДУ, 2014. 724 с.

14. Апаршина О. І. Методологічні підходи до трактування поняття "ресурсозбереження". *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності* : зб. наук. праць ПДТУ у 3-х томах. Маріуполь, 2011. т. 1. С. 156-163.

15. Закаблук Г. О. Теоретичні аспекти соціально-економічного розвитку трудових ресурсів. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. Запоріжжя : КПУ, 2014. №2. С. 86-93.,

16. Іванов Є. Географія мінеральних ресурсів України : монографія. Львів : Простір М, 2013. 684 с.

17. Сивий М. Географія мінеральних ресурсів України : монографія. Львів : Простір М, 2013. 684 с.

18. Пошуки та розвідка родовищ корисних копалин : підручник. URL : http://www.geol.univ.kiev.ua/lib/poshuky_ta_rozvidka_RKK.pdf (дата звернення: 20.11.2019).

19. Євмєшкіна О. Л. Теоретико-методологічні засади модернізації системи державного стратегічного планування в Україні : монографія. Київ : УкрСІЧ, 2017. 394 с.

20. Енергетика: історія, сучасність і майбутнє. URL : http://energetika.in.ua/ua/about-books (дата звернення: 10.10.2019).

21. Бобух І. М. Пропорції та перспективи формування національного багатства України : монографія. К.: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2010. 372 с

22. Данилишин Б.М. Регулювання розвитку інноваційного потенціалу в економіці : монографія. Ніжин : ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2007. 220 с.

23. Розвиток науково-технічного потенціалу в Україні та світі. URL : http://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18639/ (дата звернення: 01.12.2019).

24. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2011. 38 с.

25. Герасименко В. М. Механізми державної підтримки і розвитку будівельної галузі України. *Corporate governance: strategies, technology, processes :* II International scientific conference**,** October 26, 2018. Leipzig, Germany: Baltija Publishing. 272 pages. P. 43-45.

26.. Попов Е. В. Рыночный потенциал предприятия. М.: Экономика, 2014, 345с.

27. Герасименко В. М. Методи оцінки ресурсного потенціалу. *Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях* : Матер. міжнар. наук.-практ. конф. Запоріжжя: Видавництво ЗНУ. 2018. С. 300-302.

28. Бадриева Л. Д. Современные тенденции и закономерности эффективного использования ресурсного потенциала. *Российское предпринимательство.* М., 2011. № 12, 250с.

29. Артьомова А. В., Артьомов І. В. Процедура оцінювання ресурсного потенціалу підприємства. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?21DBN LINK&P21DBN=UJRN& Z21ID=21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1oi_2016_7_36 (дата звернення: 21.12.2019).

30. Хамидуллин Ф. Ф., Давлетшина А. Р. Методы оценки эффективного использования ресурсного потенциала предприятия. URL :

http://www.tisbi.ru/assets/Site/Science/Documents/413/khamidullin410.pdf (дата звернення: 10.08.2019).

31. Клычева Р. А. Совершенствование управления ресурсным потенциалом предприятий гостиничного хазяйства : автореф. дисс. …. кан.. экон. наук : 08.00.05. Махачкала, 2010. 25 с.

32. Берсуцкий А. Я. Управление ресурсным потенциалом предприятия : монографія. Донецк : ЮгоВосток, 2010. 185 с

33. Шнипко О. С. Інноваційний дефолт України:економіко-технологічний контекст : монографія. К.: Генеза, 2009. 248 с.

34. Твисс Брайан. Управление научно-техническими нововведениями. [М. : Экономика, 2009. 271 с.

35. Герасименко В. М. Сутність економічного потенціалу як економічні категорії. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. Серія: Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці*. Запоріжжя: ЗДІА. 2017. Вип. 4(10). С. 150-155.

36. Донец Ю. Ю. Эффективность использования производственного потенциала. Киев : Знание, 1998. 187 с.

37. Хорин О. М. Анализ интенсификации производства : вопросы методологии и практики. М. : Финансы и статистика, 2009. 245 с.

38. Дежкина И. П. Производственный потенциал как материальная база предприятия в системе рыночных отношений. М. : МГИУ, 1997. 71 с.

39. Авдеенко В. Н. Производственный потенциал промышленного предприятия. М. : Экономика, 2009. 240 с.

40. Галеева Р. В. Совершенствование социально-экономического механизма управления эффективностью производства на основе взаимодействия базовых факторов. Воронеж, 2003. 23 с.

41. Книш М. И. Стратегичне управління. Л. : Культ-інформ-прес, 2012. 239 с.

42. Іполітова І. Я. Формування стратегії ресурсозбереження на підприємстві. Фінансові послуги : проблеми теорії та практики : монографія.

Х.: Видав-ництво «Лідер», 2016. С. 33-47.

43. Мазін Ю. О. Економічні основи управління інноваційною ресурсозберігаючою політикою в машинобудуванні : дис. … к. екон. наук : 08.02.02. Суми, 2005. 222 с.

44. Сотник С. В. Стратегия ресурсосбережения предприятия как инструмент экологизации инновационного развития. *Економічні проблеми сталого розвитку* : Міжн. наук.-практ. конф., м. Суми, 6-8 травня 2014 р. : у 2-х т. Суми : СумДУ, 2014. т.1. С. 126-128.

45. Хвесик М. А. Економіко-правове регулювання природокористування : монографія. К. : Кондор, 2009. 524 с.,

46. Шмиголь Н. М. Роль і місце аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. Запоріжжя, 2016. С. 102-106.

47. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : навч. посіб. Суми, 2010. С. 162-177.

48. Васюкова Г. Т. Раціональне природокористування. URL : http://pidruchniki.com.ua/13560615/ekologiya/ zavdannya_ratsionalnogo_prirodokoristuvannya (дата звернення: 10.08.2019).

49. Власенко І .В. Еколого-економічні засади сільськогосподарського природокористування в контексті сталого розвитку України : автореф. дис. …. докт. екон. наук : 08.00.06. Київ, 2015. 40 с.

50. Ансофф И. Стратегическое управление. М.: Экономика, 1989. 519 с.

51. Герасименко В. М. Аналіз напрямів оцінки виробничого та ресурсного потенціалу галузі. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка.* Одеса: Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова. 2017. Т. 22. Вип. 12(65). С. 255-258.

52. Angela M. Rushton, David J. Carson, (1989) "The Marketing of Services: Managing the Intangibles",European Journal of Marketing, Vol. 23 Iss: 8, pp.23-44. URL : http://dx.doi.org/10.1108/EUM0000000000582 (дата звернення: 11.11.2019).

53. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 06.11.2014 р. № 1560-12. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12 (дата звернення : 12.07.2017 р.). (дата звернення: 10.08.2019).

54. Отенко И. П. Стратегическое управление потенциалом предприятия : монографія. Харьков : ХНЭУ, 2006. 256 с

55. Татар М. С. Інструментарій оцінювання рівня ресурсного потенціалу підприємств будівельної галузі України. *Бізнес Інформ*. 2016. № 3. С. 123-130. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_3_17 (дата звернення: 02.02.2020).

56. . Довгаль Н. С. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні основи. *Науково-технічна інформація*. 2009. № 1. С. 42–45. URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10772/1/%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%86%20%D0%97%D0%90%D0%A1%D0%90%D0%94%D0%98%20%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A2%D0%90%20%D0%92%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A0%D0%95%D0%A1%D0%A3%D0%A0%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9F%D0%9E%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%A3.pdf (дата звернення: 03.02.2020).

57. Шмиголь Н. М. Принципи управління доходами в діяльності організації. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону* : наук. зб. Прикарпатського національного університету. ІваноФранківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету, 2010. Вип. 6. т. 1. С. 166 170.

58. Герасименко В. М. Напрямки підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу будівельної галузі. *Modern transformations in economics and management* : III International scientific conference. Part I, March 29th, 2019. Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing. P. 40-42.

РОЗДІЛ 2
ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ І ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

2.1. Структура і динаміка ресурсного потенціалу будівельної галузі

У ринкових умовах розвитку національної економіки будівництво є найважливішим із видів економічної діяльності в Україні. Це пов’язано з тим, що будівельна галузь в Україні створює велику кількість робочих місць і використовує продукцію усіх галузей народного господарства і, також призначена для створення та відновлення основних засобів всіх учасників економічної системи [1].

«Економічне зростання у багатьох сферах неможливе без підйому будівельного комплексу. Тому, будівництво є найважливішим із видів економічної діяльності, яке використовує продукцію усіх галузей народного господарства і створює велику кількість робочих місць» [1; 2]. За рахунок поліпшення роботи підприємств, за рахунок розвитку інфраструктури, за рахунок зростання інвестиційної привабливості будівельна галузь має можливість зростати найшвидшими темпами відносно інших галузей народного господарства України, яка має важливе значення для розвитку економіки країни в цілому. За висловлювання автора [3; 4, с. 55] «…саме в будівництві закладаються технічний рівень майбутнього виробництва, рівень комфорту житла, особливості майбутнього міста, його інфраструктура, стан міського господарства».

Починаючи з 2000 року, житлове будівництво в Україні розвивалось в дуже сприятливих макроекономічних умовах. Висока ліквідність вела до відносно низьких відсоткових ставок, а реальні доходи населення швидко

зростали, формуючи тим самим високий попит на житло. Більше того, постійне зростання цін забезпечувало додатковий спекулятивний попит на житло. Як наслідок цього особливого збігу макроекономічних умов, житлове будівництво зростало високими темпами [1;3].

У жовтні 2020 року Світовий банк опублікував новий рейтинг легкості ведення бізнесу – Doing Business-2019. За його результатами Україна піднялась на 7 позицій порівняно з минулим роком і зайняла 64 місце з 190 [1]. «В Україні 6 із 10 показників покращили свої позиції: отримання дозволів на будівництво – 20 місце, просунувшись на 10 показників (анулювання вимоги наймати незалежного проектанта та інженера технагляду, впроваджено систему онлайн-повідомлень, скорочено вартість дозволів на будівництво); підключення до системи електропостачання – 128 місце з 135 (впроваджено географічна інформаційна система та механізм компенсації відключень); захист міноритарних інвесторів – 45 місце, просунувшись на 27 позицій (відкриття більше даних про кінцевих бенефіціарів); спрощена реєстрація майна – 61 місце, просунувшись на 2 позиції (відкриття земельних реєстрів); міжнародна торгівля – 74 місце, просунувшись на 4 позиції (анулювання частини сертифікаційних вимог для промислових товарів). Разом з тим, країна погіршила свої позиції за критеріями: отримання кредитів – 37 місце, опустившись на 5 позицій; забезпечення контрактів – опустилися з 57-го на 63 місце; врегулювання банкрутств – опустилися з 145-го на 146 місце; по легкості відкриття бізнесу і сплати податків відбулося помітне погіршення (з 56 місця на 61-е і з 54-го на 65 відповідно) » [4].

Будівництво, як галузь матеріального виробництва, «…призначено для створення основних фондів виробничого і невиробничого призначення та відновлення основних засобів всіх учасників економічної системи. Важлива та важка роль, що відведена будівництву, вимагає якісного його забезпечення всіма необхідними ресурсами: людськими, фінансовими, енергетичними, інформаційними, інноваційними, технологічними. А розвиток інших

галузей – є важливим для досягнення рівноваги серед основних сфер господарства» [1; 2; 6].

У січні 2020 року будівництво посіло 10 місце серед 16 видів економічної діяльності. Індекс будівельної продукції у 2014-2015 роках знаходився на позначці менше 100 %, але з 2016 року ця ситуація змінилася [7]. Як зазначає І. Кушнір [8] «…у всьому світі будівельна галузь є локомотивом розвитку економіки. Середній показник частки будівництва в ВВП європейських країн становить близько 6 %, наприклад у Польщі 9 %, а в Україні близько 2 %». Відтак доцільно розглянути показники розвитку будівельної галузі у макроекономічних показниках України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Обсяги та частка будівельної галузі у макроекономічних показниках України в 2014-2018 роках

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП по Україні загалом, млн. грн.	1 586 915	1988544	2385367	2983882	3560596
Зміна обсягу ВВП (% до попереднього року, у постійних цінах 2016 року)	-6,6	-9,8	2,4	2,5	3,4
Будівельна галузь у ВВП країни, млн. грн.	36876	38928	47457	64431	81259
Зміна обсягу частки будівельної галузі уВВП (% до попереднього року, у постійних цінах 2016 року)	-19,7	-18,4	15,1	25,6	8,4
Капітальні інвестиції всього по Україні, млн. грн.	219420	273116	359216	448462	578726
Капітальні інвестиції у будівельну галузь Україні, млн. грн.	36057	43464	44444	52176	55994
Індекси капітальних інвестицій у будівельної галузі Україні, % до попереднього року	80,7	96,4	91,3	110,5	86,1

Джерело: узагальнено на основі даних [7]

В структурі ВВП частка будівельної галузі з 2016 року має позитивну динаміку щорічного зростання. Так, показник будівельна галузі у ВВП країни у 2018 році відносно 2014 року збільшився на 44 383 млн. грн., обсяг капітальних інвестиції у будівельну галузь збільшився на19 937 млн. грн., а відносно 2016 року збільшення відбулося на 33 802 млн. грн. та 11 550 млн.

грн. відповідно.

Розвиток галузі був підтриманий попитом на роботи інженерного будівництва: будівництво нових доріг, ремонт та модернізація існуючих доріг, поліпшення інфраструктури, будівництва інженерних споруд (74,2 % від загального обсягу будівельної продукції, капітальний і поточний ремонти– 18,1 % та 7,7 % відповідно).

Частка сектору будівництва у ВВП є суттєвою в Україні. В будівельній індустрії, будівництві, діяльності професійних агенцій нерухомості, девелоперських, рієлторських, проєктних, оціночних, іпотечних та інших пов'язаних із будівництвом компаній задіяно значну кількість працездатного населення. А драйверами зростання були сектори будівництва нежитлових будівель та інженерних споруд. Все це свідчить про пожвавлення бізнес-активності та зростання показників вкладень в інфраструктуру, а також про активізацію ремонтно-будівельних робіт автомобільних доріг, що, в свою чергу, сприяє розвитку підприємств і економіки країни. ВВП виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності наведено (див. дод. А, табл. А.1).

Будівництво – один із найбільших ринків праці, а приплив інвестицій дав би потужний поштовх до розвитку економіки в цілому. Приблизно 7 % працюючого населення світу задіяні саме в цій сфері. Плюс завантаженість 5-7 суміжних галузей. Приплив інвестицій – і це був би потужний поштовх для всієї економіки. За даними [7; 9; 10] обсяг виконаних будівельних робіт в Україні збільшився за всіма показниками (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Обсяг виконаних будівельних робіт за видами будівельної продукції[1], млн.грн.

Роки	Будівництво, всього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			житлові	нежитлові	
1	2	3	4	5	6
2010	42918,1	19659,1	6876,5	12782,6	23259,0
2011	61671,7	26745,4	8137,1	18608,3	34926,3

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
2012	62937,2	28104,8	8523,0	19581,8	34832,4
2013	58586,2	28257,3	9953,1	18304,2	30328,9
2014	51108,7	24856,5	11292,4	13564,1	26252,2
2015	57515,0	28907,5	13908,8	14998,7	28607,5
2016	73726,9	38106,4	18012,8	20093,6	35620,5
2017	105682,8	52809,6	23730,0	29079,6	52873,2
2018	141213,1	66791,6	29344,8	37446,8	74421,5
2019	181697,9	83589,3	33208,8	50380,5	98108,6

[1] Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, за 2014-2017 роки також без частини зони проведення антитерористичної операції.

*Джерело: узагальнено на основі даних [*7; 9; 10*]*

Збільшення обсягів у 2019 році відбулося більше ніж у 20 областях України. Лідерами серед регіонів стали: Київська область – 10294,8 млн. грн., Дніпропетровська область – 19484,5 млн. грн., Одеська область – 17313,5 млн. грн., Харківська область – 14731,3 млн. грн.

Розвитку галузі будівництва сприяли як фінансові, так і погодні фактори. Наприклад, завдячуючи ревальвації імпортні матеріали дешевшали, а сприятливі погодні умови дозволили продовжити роботи на об’єктах. Тільки за 9 місяців 2019 року прийнято в експлуатацію на 48 % більше квартир (87374 нових квартир, 7743,4 тис. м^2), ніж за цей же період 2018 року. Обсяг у міській місцевості становив 4799,2 тис. м^2 або 62 %, у сільській – 2944,2 тис. м^2 або 38 %. Прийнято в експлуатацію дачні та садові будинки загальною площею 560,5 тис. м^2, що на 77,1 % більше.

Зростання, яке можна спостерігати, відбулося і за рахунок прийняття у 2018 році закону про будівельну амністію. Хоча, реалізація процедури будівельної амністії була проблемною з огляду на вимогу отримати довідку про відповідність місця розташування об'єкта державним будівельним нормам, оскільки більшість об'єктів, які претендували на застосування будівельної амністії, не відповідають чинним ДБН. Зазначену проблему було

знято після прийняття наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства від 14.12.2018р. № 342, яким скасована необхідність отримання такої довідки [11-13].

Індекси будівельної продукції наведено (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Індекси будівельної продукції за видами[1], у % до попереднього року

Роки	Будівництво, всього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			житлові	нежитлові	
2011	120,6	114,4	132,7	96,7	128,8
2012	94,2	87,5	69,8	111,1	102,0
2013	84,0	99,5	102,4	97,0	68,2
2014	134,8	170,8	282,1	72,9	81,5
2015	64,7	63,5	48,3	115,1	68,6
2016	100,3	108,9	81,5	148,0	75,7
2017	130,0	109,5	88,8	125,9	214,7
2018	103,1	113,1	117,7	110,5	82,2
2019	152,0	141,6	138,9	143,1	182,4

[1] Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, за 2014-2017 роки також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: узагальнено на основі даних [7]

Не зважаючи на падіння індексу промислового виробництва у 2019 році в загалі по Україні, будівельний сектор, навпаки, демонстрував високі темпи зростання. З 2017 року будівельна галузь була на підйомі, маючи стабільно гарні показники. Це відбулося за рахунок прийняття у 2016 році низки важливих законодавчих змін для дерегуляції галузі [14;15].

Взагалі «…за період з 01.01.1991 по 01.01.2019 рік індекси зміни вартості становлять: будівельних робіт становить – 51,46, промислової продукції – 88,28, продукції підприємств будівельних матеріалів, виробів та конструкцій – 51,90, продукції підприємств машинобудування – 39,37. «Опосередкована вартість будівництва об'єктів соціального призначення, які споруджуються на території України становить: адміністративні будинки – 21 687 UAH (на 1 м^2 загальної площі), загальноосвітні школи – 105 029 UAH (на 1-е місце), дитячі установи – 133 197 UAH (на 1-е місце), поліклініки –

165 597 UAH (на одне відвідування в зміну), лікарні – 817 079 UAH (на 1-е ліжко-місце), будинки садибного типу з господарськими будівлями – 19 101 UAH (на 1 м^2 загальної площі) [14].

За підсумками 2018 року підприємства України виконали будівельні роботи на суму 136,3 млрд. грн., індекс будівельної продукції проти 2017 року сягнув 104,4 %. Тобто, у 2018 році будівельна галузь продовжила демонструвати стабільне зростання. І це враховуючи неабиякий ривок, який відбувся у галузі на рік раніше [16].

Тобто «…з 2017 року економіка України почала відновлюватися, що позитивно відобразилось і на розвитку будівельної галузі, яка протягом року демонструвала стабільні результати. Так, за минулий рік було введено в експлуатацію понад 10 млн. м^2 житла» [1; 17]. Відтак, можна зробити висновки, що у 2018 році не тільки збереглися показники, а й покращилися відносно показників 2017 року на 4,4 % [16].

Загальна площа та кількість квартир в прийнятих в експлуатацію житлових будинках наведено (див. дод. А, табл. А.2). Прийняття в експлуатацію житла наведено (див. дод. А, табл. А.3).

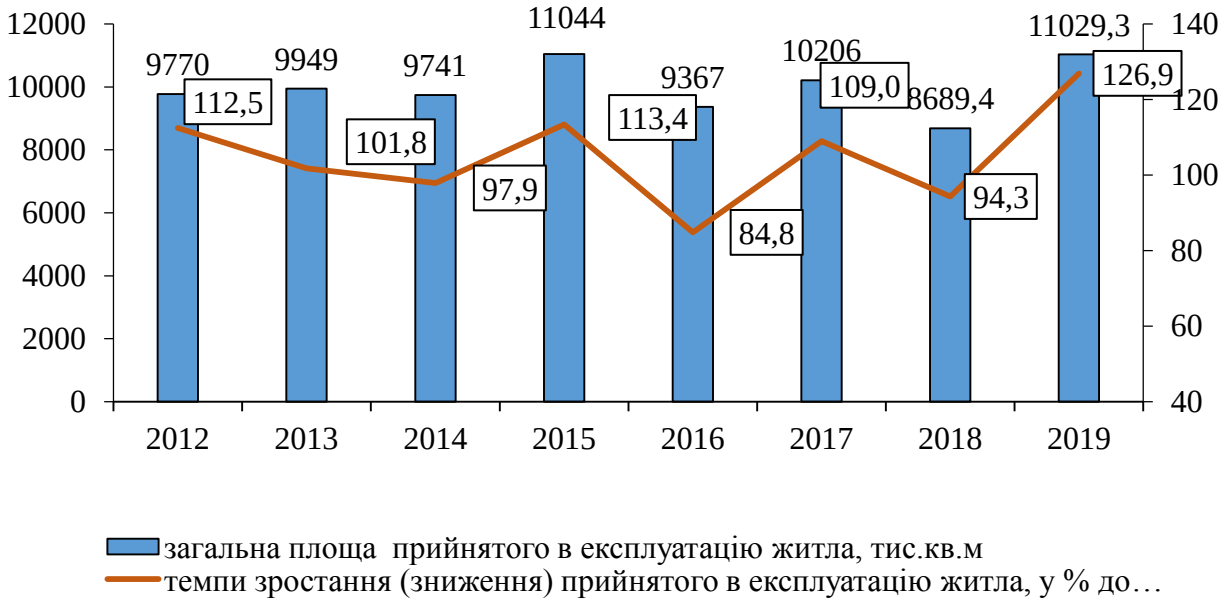

Рис. 2.1. Прийняття в експлуатацію загальної площі житла

Джерело: узагальнено на основі даних [7]

Тільки за 9 місяців 2019 року прийнято в експлуатацію на 48 % більше квартир (87374 нових квартир, 7743,4 тис. м^2), ніж за цей же період 2018 року. Обсяг у міській місцевості становив 4799,2 тис. м^2 або 62 %, у сільській – 2944,2 тис. м^2 або 38 %. Обсяги прийнятого в експлуатацію житла, прийнятого в експлуатацію житлових будівель та їх площа наведено (табл. 2.4 - табл. 2.6).

Таблиця 2.4

Прийняття в експлуатацію житла за видами житлових будівель[1,2], тис.м^2 загальної площі

Роки	Усього	У тому числі у житлових будівлях		
		одноквартирних	з двома та більше квартирами	гуртожитках
1	2	3	4	5
2010	8603,9	5713,0	2868,8	22,1
2011	8685,3	4714,1	3938,0	33,2
2012	9769,6	6465,1	3260,9	43,6
2013	9949,4	5864,1	4023,7	61,6
2014	9741,3	4553,4	5161,1	26,8
2015	11044,4	5580,0	5435,2	29,2
2016	9366,8	4089,2	5249,6	28,0
2017	10206,0	4231,4	5934,9	39,7
2018	8689,4	4247,7	4434,6	7,1
2019	11029,3	5847,2	5176,4	5,8

[1] У 2010-2016 роках з урахуванням загальної площі прийнятого в експлуатацію житла відповідно до порядків (накази Мінрегіону України від 24.04.2015 № 79, від 19.03.2013 № 95 та від 24.06.2011 № 91) та Тимчасового порядку (постанова КМУ від 09.09.2009 № 1035).

[2] Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, за 2014-2017 роки також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: узагальнено на основі даних [7]

Прийнято в експлуатацію дачні та садові будинки загальною площею 560,5 тис. м^2, що на 77,1 % більше. Зростання, яке можна спостерігати, відбулося і за рахунок прийняття у 2018 році закону про будівельну амністію [18; 19].

Таблиця 2.5

Кількість прийнятих в експлуатацію житлових будівель за місцем будівництва

Роки	Прийнято в експлуатацію житлових будівель, одиниць			% до загальної кількості		
	всього	у тому числі		всього	у тому числі	
		у міських поселеннях	у сільській місцевості		у міських поселеннях	у сільській місцевості
2012	32413	18161	14252	100,0	56,0	44,0
2013	28968	14959	14009	100,0	51,6	48,4
2014	21602	10226	11376	100,0	47,3	52,7
2015	28853	13684	15169	100,0	47,4	52,6
2016	21243	9521	11722	100,0	44,8	55,2
2017	22906	10363	12543	100,0	45,2	54,8

Джерело: узагальнено на основі даних [7]

У 2018 році була ухвалена низка важливих змін для спрощення діяльності у будівництві, а саме: було зроблено близько 500 якісних змін для безпеки та комфорту українців; у дію вступили важливі для галузі державні будівельні норми (ДБН) щодо містобудування, проектування шкіл, дитсадків, вулиць і доріг, спрощено виконання нескладних будівельних робіт. Все це позитивно вплинуло на розвиток галузі [16].

«Було прийнято також низка державних будівельних норм щодо містобудування, проектування шкіл, дитячих садків, вулиць і доріг, інклюзивності будівель і споруд, громадських будинків, освітлення, а також зміни до чинних ДБН щодо житлових будинків, автостоянок, підприємств торгівлі, готелів та інші. У майбутньому заплановано переглянути ще низку ключових норм щодо проектування житлових та висотних будинків, закладів культури і дозвілля, доріг загального користування тощо» [20].

Можна констатувати той факт, що «будівельна галузь є «драйвером економіки», але на сьогодні, не зважаючи на поступове зростання і покращення показників, її частка у структурі ВВП дуже низька, хоч і має

величезний потенціал» [21].

Таблиця 2.6

Загальна площа прийнятого в експлуатацію житла за місцем будівництва

Роки	Прийнято в експлуатацію, тис.м^2 загальної площі			% до загального обсягу		
	всього	у тому числі		всього	у тому числі	
		у міських поселеннях	у сільській місцевості		у міських поселеннях	у сільській місцевості
2012	9770	6778	2992	100,0	69,4	30,6
2013	9949	6685	3264	100,0	67,2	32,8
2014	9741	6645	3096	100,0	68,2	31,8
2015	11044	7465	3579	100,0	67,6	32,4
2016	9367	6503	2864	100,0	69,4	30,6
2017	10206	7274	2932	100,0	71,3	28,7
2018	8689	5652	3037	100,0	65,0	35,0
2019	11029	6806	4222	100,0	61,7	38,3

Джерело: узагальнено на основі даних [7]

Також, можна констатувати, що будівництво в Україні суттєво подорожчало. Наприклад, за даними [13; 22] «…вартість будівельно-монтажних робіт у червні 2018 року у порівнянні з травнем зросла на 0,5 % (у травні вартість по відношенню до квітня зросла на 1,2 %). Ціни на будівельно-монтажні роботи в Україні в січні-червні 2018 року порівняно з аналогічним періодом 2017 року зросли на 23,9 %».

За даними Держстату [7] «…найбільше зросли ціни на будівельно-монтажні роботи у сфері будівництва інженерних споруд – на 27,5 %, а також у сфері будівництва комплексних промислових споруд – на 25,4 %. Вартість будівельно-монтажних робіт найменше збільшилася у сфері будівництва трубопроводів, комунікацій та ліній електропередач – на 21,5 %. Найбільше зростання цін на будівельно-монтажні роботи у червні зафіксований у сфері будівництва транспортних споруд – на 1,1 %».

Щодо обсягів будівництва, то показники є дуже не стабільними. Наприклад, за даними [23; 24] «…обсяги будівництва у вересні 2018 року порівняно з вереснем 2017 року скоротилися на 1,0 %, а обсяги будівництва вже у жовтні 2018 року порівняно з жовтнем 2017 року зросли на 5,8 %».

За даними [25] «…будівництво нового житла в Україні зросло на 24 %. Загальна площа житлових будинків, на які отримані документи на виконання будівельних робіт (нове будівництво), у 2018 році в Україні збільшилася на 13,2 % порівняно з 2017 роком – до 12,8 млн. кв. м».

За висновками експертів [26] «…попит на житлову нерухомість в Україні у 2018 році відносно 2017 року виріс на 13 %. За кількістю житла, введеного в експлуатацію, Україна досягла рівня країн-лідерів у Європі. На ринку первинної нерухомості кількість комплексів економ-сегмента знизилась за рік до 23 %. У той же час на 7 пунктів виросло число житлових комплексів класу «комфорт», частка якого на кінець року становила 41 % від загального числа об'єктів. Упродовж 2018 року забудовники пропонували з ремонтом тільки 8,7 % квартир. Загальний обсяг будівельних робіт в Україні збільшився на 6,3 % до 114,98 млрд. грн. торік. У 2017 році ця сума становила 87,24 млрд. грн. Також виріс обсяг капітальних інвестицій в січні-вересні 2018 року на 9,9% порівняно з роком раніше. За цим показником Україна випередила Словаччину, Білорусь, Болгарію та Хорватію».

Тобто, можна зробити висновки, що за кількістю введеного в експлуатацію житла, Україна є лідером у Європі. Її можна порівняти з Польщею і Великобританією.

За інформацією Державної служби статистики України [7; 27] «…за 9 місяців 2018 року кількість житлових будівель, на які отримано документи на право нового будівництва в Україні, становила 23 тис. 233 об’єкти. Найбільшу кількість документації затвердили у Київській області – 5 тис. 120 об’єктів. За січень-березень 2018 року отримали документи на будівництво 1410 об’єктів, за березень-червень – 1699 об’єктів, а за червень-вересень – 2 тис. 11 об’єктів. На другому місці Львівська область (2 тис. 551 об’єкт).

Відповідно за січень-березень 2018 року було надано відповідні документи на право будівництво 833 у житлових приміщеннях. За березень-червень ця цифра зросла на 858 одиниць. За червень-вересень Львівщина втримала позиції і надала документи на будівництво ще 860 житлових будинків. Третя у списку – Волинська область. Загалом тут планують будувати 1 тис. 738 об'єктів. За січень-березень 2018 року отримали документи на будівництво 637 об'єктів, за березень-червень – 525 об'єктів, а за червень-вересень – 576 об'єктів. Найменша кількість об'єктів нового будівництва, на які отримали документи, зосереджена на Луганщині – 67 об'єктів. Проте, дані наведено без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях».

Кількість житлових об'єктів, на будівництво яких отримані документи наведено (див. дод. А, рис. А.1). Загальна площа житлових будівель, на будівництво який отримані документи наведено (див. дод. А, рис. А.2).

Найбільшу площу збудовані житлові будинки займатимуть у Київській області – 136 тис. 61 кв.м. Позаду опинилась і сама столиця, яка, хоч за кількістю об'єктів нового будівництва була на передостанньому місці, та за площею цих споруд – в трійці лідерів. На третьому місці – Львівська область. Якщо порівнювати ці дані із інформацією за 2017 рік, то трійка авангардних у сфері будівництва областей не змінилася. Київська, Львівська та Волинська області у відповідній послідовності займають перші місця в Україні за кількістю житлових будівель, на які отримано документи на право виконання будівельних робіт. Загалом кількість об'єктів, документи на будівництво яких були отримані у 2018 році, зростає практично щокварталу [7; 27].

Кількість житлових будівель, на які отримано документи на право виконання будівельних робіт по регіонах наведено (див. дод. А, рис. А.3). Загальна площа житлових будівель, на будівництво яких отримано документи наведено (див. дод. А, рис. А.4).

За даними [27; 28] «…у перші 9 місяців 2018 року в Україні здали в експлуатацію 5231 тис. $м^2$ загальної площі житла. Серед регіонів з'явився

новий лідер в області будівництва, який може скласти конкуренцію навіть Києву. Мова йде про Львівську область, в якій в цьому році здали в експлуатацію 595,3 тис. $м^2$. Показник виявився дійсно високим – наприклад, у столиці він лише трохи більше – 616,2 тис. $м^2$. Лідируючу позицію за традицією посіла Київська область, в якій за неповний 2018 рік завершили роботу над 976,1 тис. $м^2$. Несподіваним лідером стала і Херсонська область. Але вже за темпами готовності приміщень з показником в 200,6 %».

Відтак, можна окреслити основні показники діяльності будівельного комплексу (без урахування показників тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та території проведення АТО):

I. Сфери відповідальності міністерств України [9; 10; 13]:

1. Міністерство регіонального розвитку, житлово-комунального господарства України: будівництво, архітектура, містобудування, житлово-комунальне господарство; формування державної політики в галузі архітектури та контролю за будівництвом; нагляд у сфері житлово-комунального господарства.

2. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: технічне регулювання; державні закупівлі; співпраця з міжнародними фінансовими організаціями; залучення міжнародної технічної допомоги.

3. Міністерство інфраструктури України: розвиток, будівництво, реконструкція і модернізація інфраструктури авіаційного, морського і річкового транспорту, дорожнього господарства.

II. Реформування будівельної галузі України [9; 10; 13]:

1. Дерегуляція.

2. Формування нормативної бази, інтегрованої в міжнародно-правовий простір технічного регулювання в будівництві.

3. Впровадження світового досвіду незалежного контролю якості через залучення інженера-консультанта.

4. Застосування європейського підходу до визначення пріоритетів при формуванні життєвого середовища.

5. Законодавче регулювання інвестиційної діяльності в будівельній галузі.

ІІІ. Фактори впливу на сучасну будівельну галузь України [10]:

- підтримка великої кількості проектів в Україні з боку міжнародного співтовариства: близько 50 програм МФО реалізуються за 4,9 млрд. євро + 3,1 млрд. дол. США; 191 поточних проектів міжнародної допомоги на суму 6,5 млрд. дол. США.

- децентралізація: функції замовника інфраструктурних об'єктів делегуються місцевим органам влади в процесі реформування.

- незавершеність процесу реформування будівельної галузі.

За висновками виконавчого директора Конфедерації будівельників України В. Гусевіча [9] «Будівельна галузь є відображенням очікувань та спроможності громади. Вона реалізує завдання, що ставить перед нею бізнес та населення. Процеси, які відбуваються в Україні потребують негайного оновлення. Оновлення – нагальне завдання на найближчі 10-15 років. Паралельно потрібно створювати нове та сучасне – житло, комерційну нерухомість, промисловість, інфраструктуру».

«За рахунок децентрацізації та збільшення коштів, якими громади розпоряджаються самостійно 2018 рік дав значний поштовх оновленню соціальної інфраструктури. Школи, дитячі садочки, амбулаторії – саме ці проекти стали «візитівками» місцевої влади, демонструючи її ефективність та зацікавленість у покращенні умов життя громади. Серед комерційної нерухомості лідером залишається торгівельний сектор. З 1174 об`єктів нежилої нерухомості, прийнятої в експлуатацію за 3 кв. 2018 року, було 380 торгових будівель. Але стрімко розвивається і логістичний, і отельний також відновлюється офісний» [7; 9; 5; 20].

Фактор, який стримує розвиток будівельної галузі – дефіцит фінансування. Але існують і позитивні процеси, які здатні у подальшому відновити позитивну динаміку розвитку галузі, перш за все – це зусилля держави щодо спрощення правил [1]. Головними досягненнями 2018 року

були [29]:

– гармонізація законодавства з ЕС;
– системне оновлення ДБН;
– запуск Дорожнього фонду;
– тощо.

За висновками [9] «…нажаль, сектор житлового будівництва навряд чи чекає стрімкий ріст у 2020 році. Політична ситуація (майбутні парламентські вибори) психологічно гальмують інвестиції у нерухомість, у такі роки традиційно формується активний (підтверджений коштами) відкладений запит. Але держбюджетом заброньовано кошти на будівництво, покупку та реконструкцію житла для військових та співробітників силових відомств. Також активно будуть будуватись військові об'єкти. Велика увага буде приділена інфраструктурним проектам (дороги, розв'язки, островки безпеки, мости, тощо). На будівництво доріг у 2019 році виділено 56 млрд. грн. (у 2018 – 47 млрд. грн.). На дороги місцевого значення з держбюджету направлять 14,7 млрд. грн.)». Але, зауважимо, що існують перспективи у медичному секторі, тобто спорудженні лікарень. І в загалі необхідно приймати найсучасніші інноваційні рішення як для будівельної галузі, так і виробників будматеріалів.

2.2. Напрями розвитку будівельної галузі в рамках інвестиційної стратегії

Більш ніж 20 суміжних секторів залежить від ефективної роботи будівельної галузі. За висновками О. Шуляк [30], «…кожна гривня, вкладена в будівельні роботи, приносить додатково ВВП для України. Станом на 2017 рік, коефіцієнт мультиплікації в загальнонаціональному масштабі становить 6,76 грн. Саме так працює мультиплікаційний ефект».

Інвестиційна діяльність в Україні є важливою складовою системи управління економікою та інструментом реалізації інвестиційної політики держави.

Як підкреслює Т. Нахкур [31] «…у сучасних умовах, до одного із найзатребуваніших напрямів розвитку державного управління, за своєю соціальною спрямованістю та інвестиційною місткістю, відноситься будівельна сфера». Інвестиційні процеси у будівельній сфері забезпечують відтворення основних засобів окремих суб'єктів господарювання, галузей національної економіки, в цілому, шляхом нового будівництва, розширення, реконструкції та технічного переоснащення діючих підприємств [13]. У процесі здійснення виробничої діяльності будівельних підприємств, інвестиційні ресурси перетворюються на об'єкти основного капіталу, а через участь в інвестиційних процесах реалізується потенціал будівельної сфери, загалом».

Інвестиції можуть активно надходити за наявності таких чинників: перший – фінансова стабілізація; другий – зменшення інвестиційних ризиків, які в Україні достатньо великі й зумовлені відставанням інституційних перетворень, невизначеністю прав власності, слабкістю правопорядку й інститутів державної влади, нерозвиненістю ринку капіталів; третій – відсутністю корупції; четвертий – створення інфраструктури ринку цінних паперів [32]. Державні інвестиції займають важливе місце у фінансуванні підприємств. Механізм державного управління інвестиційною діяльністю в будівельній галузі наведено (рис. 2.2).

З розвитком економіки обсяги інвестицій будуть збільшуватися. Підприємства всіх форм власності прагнуть одержати державні інвестиції поряд з інвестиціями з інших джерел [32].

Згідно з новими даними щорічного звіту Winning in Growth Cities [33], «…у світовий ринок нерухомості вкладено 1,8 трлн. дол., що на 18 % у порівнянні з попереднім періодом 2017 року. Капітальні інвестиції у будівництво за перше півріччя 2018 року становили близько 11 % від

загального обсягу – 22,4 млрд. грн. З огляду на багатокілометрову чергу на житло і потужності ринку, може бути більше.

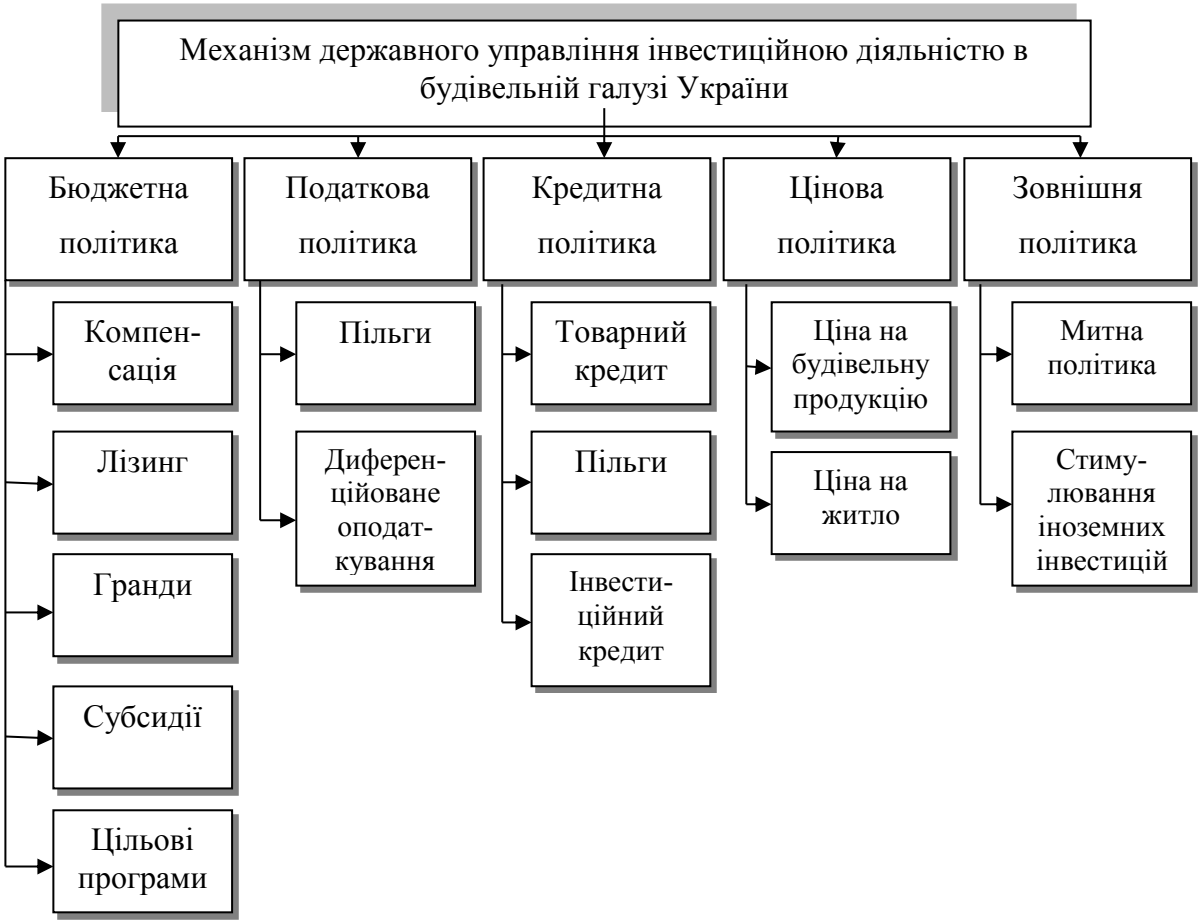

Рис. 2.2. Механізм державного управління інвестиційною діяльністю в будівельній галузі України

Джерело: узагальнено на основі даних [31-33]

Інтегральною оцінкою ефективності використання інструментів регулювання інвестиційних процесів є також і щорічний рейтинг Світового Банку Doing Businessза, який визначає рівень регуляторних інструментів.

Результати щорічного дослідження, що оцінює простоту ведення підприємницької діяльності за десятьма показниками у 190 країнах світу узагальнені у Рейтинг Світового банку “Doing Business”, який існує з 2003 року. В межах розрахунків проводиться аналіз правових норм, що застосовуються у відношенні приватних підприємств по 12 сферах (показниках) їх життєвого циклу. Динаміка зміни показників

наведено (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Показники України згідно рейтингу Doing Businessза критеріями

Критерії	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Місце в рейтингу	96	83	80	76	71	64
Реєстрація підприємств	76	30	20	52	56	61
Отримання дозволу на будівництво	70	140	140	35	30	20
Підключення до системи енергозбереження	185	137	130	128	135	128
Реєстрація власності	59	61	63	64	63	61
Отримання кредитів	17	19	20	29	32	37
Захист інвесторів	109	88	70	81	72	45
Оподаткування	108	107	84	43	54	65
Міжнародна торгівля	154	109	115	119	78	74
Забезпечення виконання контрактів	43	98	81	82	57	63
Вирішення неплатоспроможності	142	141	150	149	145	146

Джерело: узагальнено на основі даних [5; 34; 35]

При підвищенні загального рейтингу на 7 позицій, Україна продемонструвала зростання тільки за п’ятьма індикаторами із-за проведення недостатньої кількості реформ, тому, за де-якими індикаторами відбулося зниження позицій.

Україна суттєво покращила бізнес-клімат, але на її загальну позицію вплинули й істотні позитивні зміни в інших країнах. Так, наприклад, було впроваджено понад 3800 реформ. 115 країн запровадили 294 реформи, які поліпшують регулювання у всіх сферах. Серед країн, які досягли найкращих результатів є Саудівська Аравія, Йорданія, Того, Бахрейн, Таджикистан, Пакистан, Кувейт, Китай, Індія і Нігерія. На долю цих країн припадає п'ята частина усіх реформ в напрямі покращення бізнес клімату [35].

Тобто +7 пунктів – це недостатньо для потенціалу України. Але 20.09.2019 прийнято ЗУ № 132 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні”, який наддасть можливість підняти Україну на декілька сходинок у рейтингу. Разом з цим, за показником врегулювання питання щодо неплатоспроможності Україна посідає 146 місце, підключення до електромереж, не дивлячись на поліпшення, залишається на низькому 128 місці [35]. Тобто, з цього приводу необхідно розробити та прийняти нові відповідні рішення за напрямами, які цього невідкладно потребують. Водночас важко прогнозувати суттєве підвищення позиції України в Рейтингу.

Але треба зауважити, що рейтинг є дуже авторитетним і показовим в контексті залучення інвестицій в економіку України. Згідно динаміки, то країна має усі вихідні передумови для формування сприятливого інвестиційного клімату та позитивного іміджу країни в цілому. Але для цього, необхідно прагнення політичної еліти країни, приймати рішучі дії для заохочення інвестицій.

«На сьогодні репутація Україні як відкритої та ринкової економіки страждає відповідно до інших авторитетних міжнародних рейтингів. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – показник, який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International. Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня в житті суспільства. Як результат – це мінус два бали зі 100 можливих. Тобто Україна повернулася на рівень 2017 року і тепер посідає 126 місце зі 180 країн. Поруч у рейтингу знаходяться Киргизстан, Азербайджан та Джибуті» [36] (рис. 2.3).

У рейтингу найдорожчих для проживання країн світу, Україна посіла 107 місце серед 132 позицій, найдорожча - Швейцарія. «У рейтингу кращих

країн світу за підсумками 2019 року, складеному американським журналом US News & World Report, Україна посіла 68 місце із 73.

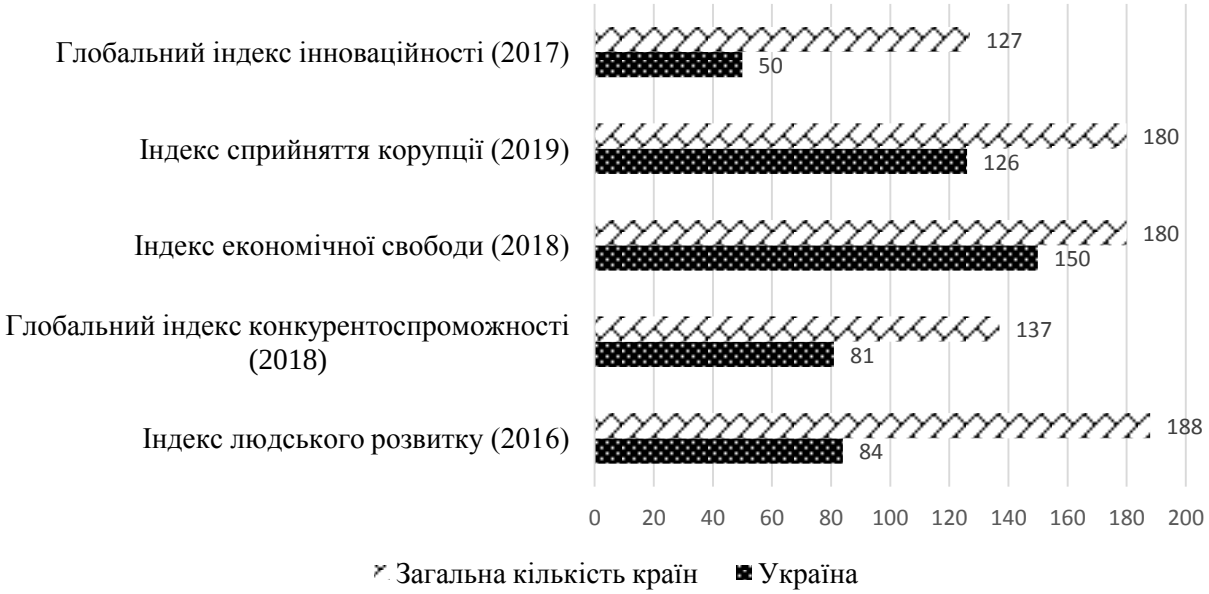

Рис. 2.3. Місце України у міжнародних рейтингах

Джерело: складено автором за даними [5; 34-36]

У 2018 році Україна була на 65 місці з 80 країн. Перше місце в рейтингу посіла Швейцарія, на друге місце піднялася Канада, а замикає трійку лідерів Японія. Крім того, до п'ятірки увійшли Німеччина та Австралія. У кінці списку – Оман, Сербія і Ліван [37]. «Україна в рейтингу LPI 2018 зайняла 69-е місце з 160 країн, які брали участь в оцінці, що на 11 пунктів вище, ніж у 2016 р. У 2010 р у нас було 102 позиція. Аналізуючи інтегральний індекс LPI за компонентами, відмітимо, що ситуація не завжди однозначна, так Україна за субіндексом "Митниця" – зайняла 66 місце, за "Своєчасністю" — 52, проте за субіндексом "Міжнародні перевезення" – аж 119» [38-40].

З рисунка 2.3 можна побачити, що найбільшим і показовим для сприйняття з боку інвесторів, у рейтингу економічної свободи та сприйняття корупції України є вкрай несприятливими. Тому необхідно більш ретельно і виважено відноситися до міжнародної репутації, в першу чергу для

активізації інвестиційних процесів та впровадження невідкладних заходів щодо зниження рівня корупції та збільшення довіри, а саме: сформувати професійну та незалежну судову владу (запровадити нову процедуру призначення членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради правосуддя); забезпечити дієвість та незалежність органів та інститутів антикорупційної сфери (провести незалежну оцінку діяльності, вдосконалити законодавство); звільнити кадрові та інші ресурси для ефективної боротьби (позбавити СБУ повноважень у сфері протидії економічним і корупційним злочинам); запустити відкритий та прозорий процес підготовки та реалізації процесу приватизації державного майна тощо.

Світовий досвід провідних країн доводить, що «…інвестування в будівництво саме житла дає зростання економіці. Для цього потрібно зробити кілька кроків. По-перше, «обнулити» декларації. По-друге, зміцнити іпотеку. По-третє, забезпечити нормальний дохід. Для іноземних вкладень – спростити паперову тяганину і кількість процедур, дати розуміння повернення прибутку» [33].

За даними «…інвестицій у нерухомість можна розглядати під різними кутами, але головне – предмет інвестування – або створення (будівництво) об'єктів нерухомості (будівництво на первинному ринку), або ж інвестиції в готові об'єкти (вторинний ринок). Цікава ситуація формується на ринку промислової та виробничої нерухомості. За даними реєстру індустріальних парків на сайті Міністерства економічного розвитку та торгівлі, за період з 2014 року до 2017 рік подвоїлась кількість зареєстрованих парків – з 14 до 27. Цей показник – не є абсолютною гарантією перспективності (оскільки зареєстрований парк не завжди є функціонуючим), але демонструє тренд. Крім того, створення індустріального парку на місцях колишніх промислових комбінатів (так званий підхід «браунфілд»), значно скорочує витрати на облаштування» [1; 41]. За загальносвітовою тенденцією, виробництво сучасних будматеріалів є одним з п'яти найрозповсюдженіших виробництв в індустріальних парках» (табл. 2.8 та рис. Б.1. дод. Б).

Таблиця 2.8

Динаміка зміни показників капітальних інвестицій за 2013-2018 роки

Роки	Капітальні інвестиції (у фактичних цінах), млн.грн.	З них:						Індекс капітальних інвестицій		
		житлові будівлі	% до загального обсягу	нежитлові будівлі	% до загального обсягу	інженерні споруди	% до загального обсягу	по Україні, % до попереднього року	у будівництво, млн.грн.	у будівництво, % до попереднього року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2013	267728	267728	15,5	41567	17,9	58769	22,0	88,9	46318	95,7
2014	219420	219420	15,1	33177	18,6	46599	21,2	75,9	36057	80,7
2015	273116	273116	16,7	45610	15,9	50949	18,7	98,3	43464	96,4
2016	359216	359216	12,5	44865	16,5	67517	18,8	118,0	44444	91,3
2017	448462	448462	11,9	53372	14,6	78564	17,5	122,1	52176	110,5
2018	578726	578726	9,9	57396	15,4	111315	19,2	116,4	55994	86,1

Джерело: узагальнено на основі даних [7]

«Цікава ситуація і у загальній структурі інвестицій населення з огляду на країну. Якщо в 2013 році 53 % коштів інвестувалися у Київ, то за підсумками 2016 року цей показник становив лише 18 %. Переформатування відбулося за рахунок збільшення інвестицій у регіони. Так, наприклад, якщо у 2013 році на Київську область припадало 1,2 % інвестицій, то за підсумками 2016 року – 14 %. Схожа ситуація і в більшості регіонів. Лідерами за приростом можна також зазначити Львівську та Хмельницьку області» [41] (див. дод. Б рис. Б.2. та рис. Б.3). «Протягом січня-вересня 2018 року в економіку України було здійснено 337,0 млрд. грн. капітальних інвестицій, що на 29,9 % більше, ніж за аналогічний період 2017 року. У будівництво надійшло 35,8 млрд. грн. капітальних інвестицій, що на 6,5 % більше» [2].

За офіційними даними «…за 2019 рік за рахунок усіх джерел фінансування освоєно капітальних інвестицій на суму 584,5 млрд. грн., що на 15,5 % більше ніж у 2018 році. Експорт основних промислових матеріалів будівельного призначення склав 1258,6 млн. дол. США, імпорт відповідно –

1060,7 млн. дол. США. Як наслідок, загальний експорт основних промислових матеріалів будівельного призначення зменшився на 9,4 %, але, при цьому, перевищив імпорт у 1,2 рази. Експорт основних промислових матеріалів будівельного призначення до країн СНД склав 317 млн. дол. США, що майже у 2,1 рази зменшився відповідно до показників експорту до країн ЄС – 664,4 млн. дол. США, зменшившись на 1 %. Імпорт основних промислових матеріалів будівельного призначення із країн СНД склав 258 млн. дол. США, що майже у 2,2 рази менше обсягів імпортованих матеріалів із країн ЄС – 561,5 млн. дол. США» [42]. Данні щодо інвестування в проекти нерухомості наведено (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Інвестування в проекти нерухомості у 2017 році (житлова нерухомість)

Показники	Доходи місцевих бюджетів на 1 особу, грн.	Надходження від пайової участі на 1 особу, грн.
Київ	10036,5	193,1
Львів	5082,0	122,4
Одеса	4435,9	77,8
Дніпро	5548,0	36,4
Харків	3830,3	20,5
Середнє значення	5831,9	80,3

Джерело: узагальнено на основі даних [41]

Інвестування у нерухомість – один із найефективніших способів отримання стабільного доходу та має відповідні переваги: захищеність свого капіталу від знецінювання,. капіталовкладення не вимагають особливих знань та досвіду, регулярне отримання більшого доходу ніж при банківському вкладі. Але інвестування буде вигідним, якщо розглядати інвестування як довготривалий проект для якого потрібно чимало часу.

Бюрократизація та безліч неефективних процедур, все це лякає інвесторів. За висновками експертів [1; 43] «…більше 8,5 місяців для оформлення земельної ділянки, більше 50 паперових документів, дублювання даних у документах, безліч непотрібних контактів з органами

влади. І, як наслідки – велика тривалість оформлення земельної ділянки, складність та заплутаність процедури оформлення, непрозорість оформлення, конкуренція між органами влади за контроль над процесом формування та виділення земельних ділянок, відсутність захисту добросовісного власника ділянки, високі корупційні ризики тощо».

За висловлюванням голови Держархбудінспекції О. Кудрявцева [43; 44], «…щоб сьогодні будівельна галузь України працювала як монолітний організм, необхідна ефективна комунікація з учасниками містобудівного процесу в регіонах. Проблеми, які сьогодні існують у галузі, треба вирішувати на місцях. Одним і суттєвим кроком стануть зміни в підходах до накладання штрафів. По-перше, у разі виявлення порушень спершу надаватимуться рекомендації щодо їх усунення. По-друге, штрафи стануть диференційованими та залежатимуть від класу наслідків (відповідальності) об’єкта. По-третє, за результатами позапланових перевірок штрафи застосовуватимуться лише через невиконання вимог приписів. По-четверте, замовник матиме можливість продовжити термін виконання приписів».

Керівник сектору «Будівництво» BRDO О. Шуляк [43; 45] зауважує, що «…недієвість механізмів ринкового нагляду в Україні, відсутність адекватної відповідальності органів сертифікації, так і виконавців робіт за допуск на ринок та використання неякісної продукції, а також політика превалювання ціни над якістю призвели до появи на ринку неякісних товарів та послуг».

Наявність власного житла є необхідною складовою повноцінного життя кожної людини. Основний Закон держави – Конституція України та її ст. 48 передбачає, що «…держава створює умови, за яких кожний громадянин має змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду» [46].

На жаль, сьогодні ще існують і працюють застарілі норми житлового законодавства, що не відповідають реаліям і не забезпечують конституційного права громадян на житло. «На сьогодні продовжують діяти Житловий кодекс Української РСР, прийнятий 30.06.1983 року, Правила

обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР, затверджені постановою Ради Міністрів Української РСР і Української республіканської ради професійних спілок від 11.12.1984 року № 470. Наприклад, потребуючими поліпшення житлових умов визнаються громадяни, які забезпечені житловою площею менше ніж на 6 м^2 на одну особу, а надається їм житло з урахуванням середньої забезпеченості житловою площею в населених пунктах області, але не більше 13,65 м^2 на одну особу. Відтак, норми 1985 року для 2019 року при постановці громадян на квартирний облік, суттєво відрізняються від реального стану справ, який можна побачити завдяки статистичним спостереженням]. Очевидно, що рівень середньої забезпеченості житлом за останні 35 років значно зріс і за підсумками 2018 року становить 27,8 м^2 на одного українця» [47].

З початку 2000-х років найбільш реальною можливістю покращити житлові умови громадян є участь у державних та регіональних житлових програмах. Відповідальним виконавцем ряду державних та регіональних житлових програм виступають регіональні управління та держава.

Можна зазначити, що законодавство в сфері забезпечення житлом громадян потребує системного оновлення відповідно до реалій сьогодення, а зазначені житлові програми не завжди забезпечені достатнім бюджетним фінансуванням, через що втрачають свою соціальну значимість для населення. Виконання програм забезпечується за рахунок формування механізму реального партнерства між органами влади та регіональним управлінням Держмолодьжитла. Держава взяла на себе зобов’язання у 2020 році реалізувати житлові програми для покращення життя простого громалянина (табл. 2.10).

Ураховуючи економічну, соціальну та військово-політичну ситуацію, необхідно вжити заходи стосовно зняття соціальної напруги, пов’язаної з реформуванням житлової політики в Україні, що, в свою чергу, дасть можливість громадянам вирішити житлове питання; державі – зменшити свої

житлові зобов'язання та зберегти довіру громадян до влади; органам місцевого самоврядування – не допустити виникнення нових довгобудів та завершити існуючі недобудови; підприємствам будівельної галузі – збільшити кількість робочих місць та забезпечити потік інвестицій у цю сферу.

Таблиця 2.10

Реалізація державних житлових програм у 2020 році (план)

Програма	Передбачено фінансування
Надання державної підтримки для будівництва (придбання) доступного житла	100,0 млн. грн.
Здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов	40,9 млн. грн.
Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	за рахунок видатків спеціального фонду – 39,1 млн. грн.
Часткова компенсація відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	за рахунок видатків спеціального фонду – 23,4 млн. грн.
Надзвичайна кредитна програма для відновлення України (фінансова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком)	6200,0 млн грн.
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад	2,1 млрд. грн.
Державний фонд регіонального розвитку в обсязі 7 500,0 млн. грн.	

Джерело: узагальнено на основі даних [42]

Численні міжнародні дослідження свідчать, що інвестиції в житлову нерухомість – це один з ключових чинників зростання ВВП. Інвестування 80 млрд. грн. в житлову нерухомість – саме такий рівень становить незадоволений попит на житло в Україні – призведе до загального зростання економіки мінімум на 540,8 млрд. грн. Необхідні нові фінансові інструменти для задоволення наявного попиту, які дозволять розширити можливість купувати нерухомість [30]. Розширення можливостей та створення

передумов для українців щодо придбання житла буде стимулювати економічний розвиток і самої країни в цілому.

Розвиток України можна сьогодні охарактеризувати, як процес, який спрямований на демократизацію та європейську інтеграцію і, який потребує формування та втілення дієвих та ефективних механізмів державного управління. Особливо актуальним для інвестиційної діяльності є реформування національної економіки, зростання добробуту населення.

Розвиток інвестиційної діяльності спрямований на створення привабливого інвестиційного середовища та суттєве нарощування обсягів інвестицій, а отже, є пріоритетним завданням держави, в умовах ринкових перетворень.

«Певний інтерес представляє позитивний досвід у державному регулюванні і стимулюванні будівництва таких розвинених країн Західної Європи, як Німеччина, Фінляндія, Швеція, що його, на нашу думку, було б корисним перейняти Україні, з урахуванням вітчизняних реалій. Наприклад, проблема придбання житла, її рішення в цих країнах безпосередньо пов'язано із стимулюванням народжуваності дітей в молодих сім'ях. Наприклад, у Фінляндії ефективно функціонує, ухвалений парламентом, закон про обмеження усіх видів оподаткування юридичних і фізичних осіб до загального рівня 32 %; встановлена тверда ставка банківського кредиту на придбання молодими сім'ями квартир під 3 % річних з розстрочкою до 20-25 років, передбачена можливість зниження на 25-50 % вартості оплати придбаної молодими сім'ями квартири залежно від кількості дітей, що народилися» [48].

У Німеччині діє система підтримки громадян і, особливо, молодих сімей, які бажають побудувати житловий будинок, або придбати квартиру у власність. Цю систему можна назвати «накопичувально-поворотною». Її суть полягає в тому, що існуючі в Німеччині будівельні ощадкаси, що укладають з працюючими громадянами, які бажають придбати власне житло, договір на фінансування будівництва. Майбутній власник житла, щомісячно, вносить,

на свій рахунок певну суму. Крім того, працедавець, згідно з чинним законодавством, щомісячно, додає до зарплати 78 євро (936 євро на рік), держава ще 93,6 євро, чи 10 % від 936 євро. Практично, окрім особистих внесків, на розрахунковий рахунок майбутнього власника житла, у будівельну ощадкасу, потрапляє біля 1000 євро в рік. Так, накопичується «будівельний капітал», а коли він досягне певної суми (приблизно, однієї третини вартості житла), «…держава виділяє 10% від вартості житлового будинку, або квартири, а на іншу суму будівельна ощадкаса видає кредит під дуже низький відсоток. Після того як житловий будинок, або квартира, придбані у власність, починає діяти поворотна складова «накопичувально-поворотної» системи, що стимулює молоді сім'ї мати більше дітей. Такі сім'ї, за наявності не менше двох дітей, отримують від держави, впродовж 8 років після придбання житла, 40 тис. євро у вигляді субсидій. На дітей 4 тис. євро екологічної надбавки і 3,2 тис. євро субсидій на енергію. Поворотні гроші дозволяють сім'ям, які мають двоє і більше дітей, істотно полегшити і прискорити погашення кредиту, виданого будівельною ощадкасою» [48; 49].

Введення подібної системи в Україні, або деяких елементів, можна використати. Наприклад, доцільно було б організувати та створити відповідного числа філій Ощадбанку або деяких інших комерційних банків у вигляді «будівельних ощадних кас». Тобто, «…практично в усіх розвинених країнах об'єктом пильної уваги держави є питання ціноутворення у будівництві. У Швеції, наприклад, спостереження і контроль за цінами здійснює Державне управління цін і конкуренції, підпорядковане Міністерству цивільної адміністрації» [48]. Крім того, в усіх 23 губерніях країни є фахівці, чисельністю від 2 до 10 чоловік, до функцій яких входить відстеження цін на будівельні товари і послуги, а також внесення пропозицій по їх регулюванню. Уряд Швеції, згідно із законом про регулювання цін, має право здійснювати заходи по прямій дії на них. Одним з таких заходів є заморожування цін на будівельну продукцію, вживане в крайніх випадках і на короткий термін. Це може бути загроза загального значного підвищення

цін, виникнення різких дисбалансів на будівельному ринку, сплески інфляції та ін. Можливо, також селективне заморожування цін на окремі будівельні товари, або послуги, включаючи плату за житло. Законом передбачається можливість держави встановлювати максимальний рівень цін на окрему будівельну продукцію, вводити порядок, що при ньому підвищення цін допускається тільки після попереднього повідомлення і обґрунтування. Контроль за цінами на будівельну продукцію в Швеції ґрунтується на законі про обов'язковість представлення відомостей про ціни, рівень конкуренції і здійснюється в різноманітних формах. Спеціалізований орган державного управління щодо формування цін і конкуренції на будівельному ринку здійснює постійне спостереження за коливанням цін, в цілому, по країні і в деяких спеціально обумовлених сферах діяльності, зокрема, будівництві житла, транспорті і зв'язку, енергетиці та ін. Воно впливає на рівень цін через державну монополію і державні підприємства. Держава жорстко регулює закупівельні ціни на найважливіші види будівельної продукції. Щорічно в переговорах між урядом і об'єднанням виробників будівельних матеріалів визначається рівень ціни на товари. Нарешті, особлива сфера ціноутворення на житло, що її надзвичайно високий рівень спонукає державу видавати громадянам, особливо молодим сім'ям, житлові субсидії і пільгові довгострокові позики. Певні функції, в області контролю за ціноутворенням, мають органи самоврядування, оскільки вони володіють монополією на водопостачання, каналізацію і деякі інші види діяльності [48; 49].

«Досвід розвинених зарубіжних країн показує, що в питаннях ціноутворення у будівництві велику роль відіграє замовник. Якщо держава займається в основному регулюванням норми прибутку, то від діяльності замовника багато в чому залежить зниження витрат виробництва. В Англії, Фінляндії і Швеції представником замовника найчастіше є архітектор. Він встановлює попередню вартість будівництва об'єкту, на основі торгів, обирає генпідрядну фірму, що в контракті з нею і визначаються економічні методи виробництва, в цілях оптимізації вартості будівництва. Коли ціна

будівельного об'єкту перевищує показник "витрачання виробництва плюс середня норма прибутку", державні органи можуть втрутитися і відрегулювати ціну. Зазвичай, середня норма прибутку, при здійсненні будівельномонтажних робіт, складає 10-12 % до витрат виробництва. Якщо норма прибутку виявляється вищою, то державні органи вивчають та аналізують причини зростання. У тих випадках, коли підвищення ціни на об'єкт будівництва не пов'язане з об'єктивними причинами, що викликають збільшення собівартості виробництва, приймаються заходи по обмеженню ціни» [48; 49].

За кордоном існують різні схеми спільного інвестування. Дуже широко застосовується схема консорціуму. Багато комунальних систем, доріг, громадських будівель за кордоном споруджуються, або реконструюються, приватними інвесторами, які і експлуатують ці системи. У цьому випадку приватний капітал інвестується в соціально значущі об'єкти, що зводяться за участю бюджетних коштів. Натомість інвестори отримують виключні права на повне, або часткове, використання цих об'єктів, наприклад, на експлуатацію будівель і споруд, протягом певного терміну, з подальшою їх передачею муніципалітету. Однак це відбувається за участю і під контролем муніципальної влади, бо ряд комунальних систем є монополістами. Така схема була застосована при будівництві метро в НьюЙорку, аеропорту в Афінах і в ряді інших великих проектів в Європі, Японії, США. Широке застосування принципи державноприватного партнерства знайшли в Великобританії і Німеччині з 1990х рр. Елементи такого способу застосовувалися і в Росії, наприклад при будівництві об'єктів зимової Олімпіади 2014 року у Сочі [49].

Система державного фінансування будівництва житла у розвинутих країнах світу базується на різноманітності спеціалізованих фінансових інститутів – будівельноощадних, іпотечних компаніях, інвестиційних банках, кредитних спілках, а також на кількох державноуправлінських фінансових технологіях: будівельних заощадженнях, іпотечному кредитуванні,

державному та приватному фінансуванні, а також на різноманітних змішаних формах державного та приватного фінансувань. У цих країнах держава володіє дійовими ринковими інструментами державного регулювання інвестиційних процесів через ринки закладних вторинних кредитів із використанням державних (чи напівдержавних) фінансових інститутів [31].

«Уряди більшості розвинутих країн активно здійснюють державне регулювання будівництва: підтримують різні механізми інвестування в будівельну сферу, здійснюють прямий та непрямий впливи на процеси будівництва, тому головною метою є систематизація досвіду в управлінні будівельною галуззю і особливостей держаного регулювання будівництва в економічно розвинених країнах світу» [50].

Державне регулювання інвестиційних процесів у зарубіжних країнах переслідує такі головні цілі: спрямування інвестицій на реструктуризацію економіки для підвищення її ефективності; обіг заощаджень в інвестиції реального сектору економіки; формування ефективного і контрольованого ринків державного капіталів; зниження і страхування інвестиційних ризиків; поліпшення інвестиційного клімату для вітчизняних і зарубіжних капіталів. Державні правові гарантії інвесторам є найважливішим критерієм сприятливого інвестиційного клімату [49; 51; 52].

Зарубіжний досвід вказує на доцільність, враховуючи сучасний стан економіки України, впровадження деяких методів, які не потребують від держави прямого фінансування, тобто за критерієм достатності ресурсів.

Багато хто в Україні вже помітив, що Китай в українсько-китайських відносинах охоче пропонує свою допомогу у вирішенні нагальних соціальних проблем. Наприклад, у листопаді 2017 року китайський національний генпідрядник CNCEC став переможцем конкурсу Державної іпотечної установи на залучення позики для фінансування проекту із забезпечення житлом. Проект передбачає два напрямки фінансування: на придбання житла і на фінансування будівництва житла задля скорочення квартирної черги, а також будівництва квартир для військових ЗСУ [53].

За оцінками китайських науковців, інвестиційний потенціал для фінансування в Україні китайської ініціативи «Один пояс, один шлях» становить $45-50 млрд. [53].

На сьогодні Китай не приховує своєї зацікавленості у партнерських стосунках і пропонує широкий спектр можливих напрямків співпраці. Наприклад, у 2018 році на Полтавщині, поблизу Горішніх Плавнів, мають розпочати будівництво нового мосту через Дніпро. За попередніми підрахунками, орієнтована вартість проекту – $300 млн. Закінчити будівництво планують за три роки. У лютому 2018 року, на зустрічі глави податкової адміністрації КНР Ван Цзюня з в.о. глави ДФС України Мирославом Продаком китайська сторона офіційно запропонувала українській переглянути умови угоди «Про уникнення подвійного оподаткування» між країнами, укладеної понад 20 років тому – в 1996-му. У службі зазначили, що Україна може стати другою в світі країною, яка не оподатковує надходження коштів з Китаю [53-55].

Останніми роками двосторонні відносини між Україною і Китаєм набули нового дихання, і відзначають перспективність співпраці. Китай має ресурс і бажання інвестувати в економіку України, а інвестиції КНР також сприятимуть збільшенню золотовалютних резервів країни і стабілізації курсу гривні, нарощуванню високотехнологічного виробництва, а ще – створять нові робочі місця.

Можна погодитися із висновками [56; 57], що «…інвестиції за рахунок обласного бюджету повинні використовуватися переважно як засіб створення первинних умов для залучення приватних та іноземних інвестицій у розвиток пріоритетних і соціально орієнтованих галузей. На особливу уваги потребують інвестиційні проекти зі змішаним фінансуванням – з використанням комунальної частки інвестицій як гарантії цільового спрямування інвестиційних ресурсів». Тобто необхідно реалізувати відповідні завдання щодо формування інвестиційної інфраструктури (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Напрями формування інвестиційної інфраструктури у будівельній галузі України

Завдання	Напрями формування
Правове регулювання інвестиційних фондів	Введення відповідних стандартів щодо прозорості і публічної звітності. Прийняття закону про пайові інвестиційні фонди (надання статусу неемісійного цінного папера з відкритою верхньою межею випуску). Створення спеціалізованих фондів нерухомості (REIT). Створення інституту "інвестиційних/фінансових консультантів".
Видалення корупції	Посилити контроль у відповідних інститутах влади та передбачити більш жорстке показання за порушення норм закону.
Удосконалення роботи страхових компаній щодо інвестиційних функцій	Введення обов'язкового страхування автогромадянської відповідальності. Надання окремого та особливого режиму оподаткування для страхових організацій. Лібералізація ринку із залученням іноземних страхових компаній. Створення на страховому ринку нових інститутів, які здійснюють тільки довгострокові види страхування. Підвищення прозорості страхових організацій.
Вдосконалення системи накопичувального пенсійного забезпечення	Створення системи пенсійної реєстрації. Підтримка створення внутрішньокорпоративних пенсійних фондів. Розробка і прийняття законопроекту про створення системи фонду накопичувального (раннього) пенсійного забезпечення.

Джерело: удосконалено автором

Тобто, ми дійшли висновку, що для покращення інвестиційного клімату в Україні потрібно оптимізувати кількість надлишкових процедур та документів шляхом скасування деяких дозволів (наприклад, на розроблення проекту землеустрою, на проведення експертної грошової оцінки), а також скасувати дубляж функцій органів Держгеокадастру при погодженні та реєстрації. Також необхідно скоротити строк оформлення земельних ділянок шляхом скорочення строків для адміністративних процедур та збільшити

надходження до бюджетів шляхом унормування обмежуючих правил.

Основними ризиками покупця нерухомості на стадії будівництва, за висновками експертів [54] є такі: «…затягування строків завершення будівництва чи здачі в експлуатацію; незавершення об'єкта будівництва; неможливість здачі в експлуатацію об'єкта, збудованого з порушеннями будівельних норм; отримання в результаті об'єкта, відмінного від того, будівництво якого планувалося (наприклад, відсутність благоустрою); необхідність доводити свої права на об'єкт у зв'язку з «подвійним» продажем та ін.».

На сьогодні необхідно 8,5 місяців для оформлення земельної ділянки, 55 паперових документів формується для оформлення, 70 % даних дублюються у документах на оформлення, 17 контактів з органами влади для оформлення. Перелічимо наслідки неефективних процедур у будівництві: велика тривалість оформлення земельної ділянки, непрозорість оформлення земельної ділянки, складність та заплутаність процедури оформлення, конкуренція між органами влади за контроль над процесом формування та виділення земельних ділянок, високі корупційні ризики, відсутність захисту добросовісного власника ділянки, бюджетні втрати тощо.

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється завдяки прямим та непрямим методам. Прямі методи сприяють ефективному функціонуванню господарства і всіх її суб'єктів, натомість, непрямі – здійснюють опосередкований вплив на ринок завдяки певним корегувальним інструментам, що забезпечують ефективний розвиток економіки. А для сприяння інвестиційним процесам органами державної влади застосовуються методи стимулювання: фінансові, податкові, інфраструктурні тощо (табл. 2.12).

Приклад багатьох країн свідчить проте, що податкові пільги доцільно використовувати у країнах з перехідною економікою, а країни з розвиненою і потужною економікою використовують фінансові стимули [55]. Тобто, необхідно запровадити обов'язкове страхування, що дасть можливість не

лише інвестору, але й страховій компанії бути зацікавленою у завершенні будівництва.

Таблиця 2.12

Методи державного стимулювання інвестиційної діяльності в Україні у будівельній сфері

Методи	Інструменти
Податкове стимулювання	Зниження ставки податку, зниження інвестиційного податку, відмова податку на реінвестування, податкове кредитування тощо.
Фінансове стимулювання	Пільгові кредити, інвестиційні гарантії, безпроцентні кредити тощо.
Інфраструктурне стимулювання	Пільгове фінансування у конкретні інфраструктурні проекти, надання земельних ділянок або необхідних приміщень у безоплатне користування або за пільговими цінами тощо.
Конкретне стимулювання інвестиційних процесів у будівельній галузі	Пільгове фінансування конкретних проектів та сприяння у проведенні техніко-економічного обґрунтування проектів. Наприклад: - інвестиційні гранти (Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Румунія, Болгарія, Сербія); - субсидії на зайнятість (Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Румунія, Сербія); - зниження або звільнення від податку на прибуток (Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Сербія); - звільнення від податку на нерухомість (Польща, Румунія); - звільнення від інших податків (Румунія, Болгарія, Сербія); - продаж нерухомості за зниженою ціною (Угорщина, Болгарія, Сербія).

Джерело: удосконалено автором

Світові сучасні тенденції щодо розвитку галузі будівництва супроводжуються технологічними інноваціями, які впливають на економічне становище будівельного сектора. Тому, основними пріоритетами для припливу іноземних інвестицій в Україну є такі: стабілізація політичної ситуації, формування відповідного правового середовища для бізнесу, розвиток зовнішньої інформаційної підтримки іноземних інвесторів, розробка інвестиційних проектів та програмного забезпечення, створення інфраструктури, впровадження маркетингових досліджень та реклами,

випуск спеціалізованого інформаційного бюлетеня тощо. Тобто, на сьогодні є потреба у подальших пошуках альтернативних джерел фінансування та запровадження нових ринкових механізмів державного фінансування через оптимізацію та покращення державного управління в інвестиційному середовищі, розвитку інвестиційної конкуренції. Невтручання держави призвело до серйозних економічних наслідків.

Для покращення інвестиційного клімату потрібно оптимізувати кількість надлишкових процедур та документів шляхом скасування деяких дозволів (наприклад, на розроблення проекту землеустрою, на проведення експертної грошової оцінки), а також скасувати дубляж функцій органів Держгеокадастру при погодженні та реєстрації. Також необхідно скоротити строк оформлення земельних ділянок шляхом скорочення строків для адміністративних процедур та збільшити надходження до бюджетів шляхом унормування обмежуючих правил.

2.3 Роль і місце державної підтримки формування механізмів розвитку потенціалу будівельної галузі

Розвиток будівельної галузі є одним з найбільш пріоритетних напрямів економіки в сучасній Україні. Це обумовлено тим, що як і багато інших векторів розвитку суспільно-економічного буття, він також потребує адаптації відповідно до стандартів Європейського Союзу. Ці стандарти стосуються як державної політики стосовно будівництва загалом, так і його технічних, нормативно-правових аспектів, зокрема. Саме модернізація державно-управлінського вектору функціонування будівельної галузі у вітчизняних реаліях може сприяти ефективному та інноваційному існуванню її в подальшому [11; 58].

Державне управління є чинником, який сприяє розвитку будівельної

галузі. За висновками Н. Гуштик [59] «…державна політика в будівельній галузі здійснюється шляхом вироблення, прийняття та застосування нормативно-правових актів, будівельних норм та правил». Форми й роль участі держави в управлінні будівельною галуззю залежать від ступеня розвитку економіки й стану житлового сектору країни. Окрім того, вони змінюються в міру розвитку житлового ринку, а також економічної ситуації в країні .

Державне регулювання економіки покликане, перш за все, забезпечити її сталий розвиток. Процес регулювання економіки потребує розробки певних заходів (економічних, політичних, соціальних), спрямованих на стабілізацію та подальший темп зростання доходів державного бюджету та скорочення видатків. Але особливої актуальності набуває пошук заходів державного регулювання, здатних забезпечити якісні перетворення в економіці та соціальній сфері, сталий розвиток галузей економіки [60].

Будівельна галузь посідає одне з основних місць в економіці держави. Вона створює основні фонди як виробничого, так і невиробничого характеру для функціонування всіх галузей національної економіки, забезпечує побутові, соціально-культурні потреби населення, сприяє створенню великої кількості нових робочих місць та реалізації продукції інших галузей народного господарства, які споживаються в процесі здійснення основної діяльності – будівництва. Однак ефективність функціонування будівельної галузі залежить від державної політики щодо її підтримки та регулювання, спрямованого на інформаційне забезпечення, створення та нормативноправової бази оптимального податкового навантаження тощо.

В останній реформі перемогла ідея інтеграції, і було створене Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства (Мінрегіон). Водночас ряд функцій ЖКГ із ціноутворення та тарифної політики перейшли до Нацкомісії. Попри організаційні перестановки, справи в сфері управління міністерства, як і раніше, йдуть погано. Причин багато, зовнішніх і внутрішніх, причому останні – не стільки

в організаційній структурі міністерства, скільки в спрямованості його зусиль. В діючому міністерстві функції управління всіма трьома сферами все ще розрізнені, і не лише структурно. Регіональний розвиток забезпечується в основному інвестиціями в створення та утримання об'єктів, які утворюють суму економічних активів на територіальному рівні, а також соціальну та комунальну інфраструктуру населених пунктів, тобто житлово-комунальне господарство [61; 62]. А це є головним завданням будь-якого інституту влади будь-якій країні.

Загальні підходи до управління будівельною галуззю України наведено (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Загальні підходи до управління будівельною галуззю України

Підходи	Коло об’єктів
Галузеве управління	Виконавці будівельних робіт, тобто підрядні організації разом із їхньою технічною базою та проектуванням
Територіальне управління	Виконавці будівельних робіт, тобто підрядні організації разом із їхньою технічною базою та проектуванням
Інвестиційний підхід	Усі виконавці будівельних і небудівельних робіт і послуг у процесі підготовки та будівництва об'єктів до суб'єктів, які експлуатують будівлі та споруди, використовують їхні корисні властивості або якість

Джерело: складено за даними [61]

Перші два підходи більш приємні для планової економіки, а третій, який охоплює всіх учасників різних форм власності – для організації управління в ринкових умовах.

В Україні, на жаль, крім відсутності системного регулювання є і в методологічному розподілі управління: капітальні інвестиції (Мінекономрозвитку), капітальне будівництво та експлуатація (обидві функції в Мінрегіоні) [62]. Тому, необхідно поєднати їх в одну структуру, що забезпечить ефективність витрат на об'єктах й економіці в цілому.

На сучасному етапі розвитку національної економіки галузь будівництва покликана забезпечувати розв'язання цілої низки важливих соціально-економічних проблем, зокрема: модернізація та створення нових основних засобів виробництва; реконструкція та переоснащення; сприяння структурній перебудові економіки; забезпечення житлом громадян країни тощо. На сьогодні в Україні функціонування будівельної галузі пов'язано із рядом проблем, які потребують пошуку науково обґрунтованих шляхів розв'язання [63, с. 18].

Комплексне наукове дослідження державного управління в галузі будівництва навряд чи може претендувати на повноту, якщо не буде проведений аналіз історичного досвіду становлення державного управління будівельною галуззю за часів незалежності України (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Динаміка зміни державного управління будівельної галузі в Україні

Роки	Інститут влади
1	2
1991 – 1992 рр.	Державний комітет УРСР у справах архітектури, будівництва та охорони історичного середовища
1992 р.	Міністерство інвестицій і будівництва
1992 – 1994 рр.	Міністерство у справах будівництва і архітектури
1994 – 1997 рр.	Державного комітету України у справах містобудування та архітектури
1997 р.	Єдиний комітет – Держбуд України
2002 р.	Перейменування у Державний комітет України з будівництва та архітектури
2005 р.	Реорганізація Державного комітету України з будівництва та архітектури і Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства у Міністерство будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України
2010 р.	Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житловокомунального господарства України реорганізовано у Міністерство регіонального розвитку та будівництва України та Міністерство з питань житлово-комунального господарства України
З 2011 р. до сьогодні	Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України є правонаступником Міністерства регіонального розвитку та будівництва України та Міністерства з питань житлово-комунального господарства України

Джерело: вдосконалено автором за даними [57-63]

У розвинених країнах будівництво за кількістю зайнятих становить десяту частину економіки, в Україні – не більше 5 %. Державні органи управління існують скрізь: у вигляді кількох урядових організацій, одного будівельного міністерства або ж департаментів у складі інтегрованих міністерств – екології, регіональної політики, транспорту та інфраструктури, житлового й комунального господарства [63].

Правильний вибір тематики з урахуванням актуальності та важливості як для всієї країни в цілому, так і для окремого її регіону є важливою умовою підвищення ефективності інноваційної діяльності. У зв’язку із цим при формуванні науково-технічної політики мають враховуватися такі фактори регіональної специфіки, як: задоволення вимог конкретних територій щодо науково-технічних результатів усього наукового комплексу країни (регіону); врахування особливостей регіону як місця розміщення господарюючих суб’єктів, зокрема, науково-технічних [60, с. 139].

Наприклад, за даними [55] «…Директива про будівельну продукцію ЄС прямо вказує на необхідність державного управління будівельною діяльністю. Суть положень цього документа зводиться до контролю виробництва та обміну товарами й послугами з дотриманням стандартних вимог, які стосуються механічних властивостей конструкцій та об'єктів, пожежного захисту, гігієни, впливу на здоров'я та навколишнє середовище, безпеки та зручності в експлуатації, шумозахисту, економії енергії й тепла, природних ресурсів. Також директивою вимагається інформувати споживачів про якість і вартість продукції з метою обґрунтованого вибору ними виконавців робіт і послуг або продукції, яку вони купують. Перелічені вимоги підкріплено пакетом методик і стандартів, відомих як Єврокод. При цьому особливо наголошується, що обґрунтованість вибору стосується не тільки кінцевого продукту, а й усього процесу "складання" об'єкта».

Будівництво відрізняється різноманіттям організаційних і господарських форм процесу виробництва. В інвестиційному процесі створення будівельної продукції беруть участь кілька незалежних один від

одного учасників.

У передових економічно-розвинутих країнах «…в управлінні інвестиціями та будівництвом сталися якісні методологічні, а звідси – нормативні та структурні зміни. Замість процесу будівництва став розглядатися життєвий цикл об'єкта. Тому, що нормальні експлуатаційні витрати, вони ж – комунальні послуги впродовж життєвого циклу об'єкта, перевищують, іноді набагато, вартість будівництва. Так, у середній офісній будівлі – утричі, на виробничому об'єкті – у п'ять разів. Тому управляти однією лише вартістю будівництва вважається, щонайменше, безграмотним і недалекоглядним, а у випадку, якщо об'єкти будуються та експлуатуються за державний рахунок, тобто за кошти платників податків, то й злочинним. У зв'язку з цим кожна цивілізована держава створила та розвиває систему регулювання у вигляді законів, норм і стандартів, а також органів управління, які допомагають бізнесу й забезпечують державі та населенню проектування, будівництво та експлуатацію ефективних для споживача будівель і споруд» [55].

Аналітики [61, с. 20] відзначають, що «…будівництво є пріоритетною галуззю розвитку економіки, але в умовах кризи необхідно особливу увагу приділяти дослідженню факторів впливу на будівельний сектор країни». На нашу думку, один із вирішальних факторів впливу на будівельну галузь є ефективність державного регулювання, яка безпосередньо залежить від механізмів регулювання.

Визначення державного регулювання, що зустрічається в економічній літературі, лише як діяльності державної влади щодо створення умов забезпечення підприємницької діяльності в усіх її різновидах, не достатньо повно відповідає зазначеним напрямам його дії. Таке визначення, на нашу думку, відображає лише підтримку процесу виробництва, а не його регулювання на всіх рівнях управління. Важливо, щоб воно не тільки сприяло виникненню загальних умов розвитку системи господарства, а й здійснювало постійний вплив як на створення форм і структур, так і методів,

що відповідають реалізації інтересів держави (регіону). У будівництві такий їх вплив проявляється через інфраструктуру галузі та регіону. Ситуація, що склалася на сьогодні у сфері будівництва регіону (спад виробництва, зниження темпів розвитку, скорочення інвестиційної активності, нерозвиненість ринкової інфраструктури тощо) вимагає обґрунтованого підходу до вибору форм і методів державного регулювання з метою вирішення проблем управління будівельними підприємствами.

За висновками В. Мелко [66] «…на сьогодні ми спостерігаємо низький рівень контролю з боку державних органів влади за сферою будівництва, а також низьку ефективність державного регулювання будівельної діяльності: незаконне будівництво без відповідних дозволів та прав на землю; порушення технічних норм будівництва; недотримання екологічних норм безпеки; незахищеність інвесторів та потенційних власників будівель; високий рівень бюрократизації та складність отримання дозвільної документації на проведення будівельних робіт; низький рівень застосування фінансово-кредитного механізму та механізму страхування тощо. Вищезазначені проблеми можуть бути розв’язані через посилення контролю з боку регулюючих органів та підвищення ефективності державного регулювання галузі будівництва».

Розвиваючи концепцію гармонізації економічних інтересів та екстраполюючи основні її постулати на процес відтворення ресурсного потенціалу будівельних підприємств, доцільно запропонувати механізм узгодження їх економічних інтересів з усіма зацікавленими особами з тим щоб, забезпечити раціональне ресурсопостачання суб'єктів господарювання.

Розробка й впровадження механізму узгодження економічних інтересів може стати важливим інструментом в комплексі засобів їх організаційно-економічних механізмів управління ресурсним потенціалом і має включати: 1) визначення кола суб'єктів, зацікавлених у ефективному функціонуванні ресурсного потенціалу будівельних підприємств; 2) виявлення спільних проблем, що мають бути розв'язані, з'ясування умов та розробку

компромісних варіантів (шляхів) їх вирішення; 3) створення відповідного інформаційно-комунікаційного, методичного та організаційного забезпечення прийняття спільних компромісних управлінських рішень на підставі фактичного, а не декларативного узгодження економічних інтересів зацікавлених суб'єктів господарювання й управління [67].

Створення відповідного інформаційно-комунікаційного, методичного та організаційного забезпечення прийняття спільних компромісних управлінських рішень визначеними зацікавленими сторонами значною мірою залежить від: по-перше, складності спільних проблем, які мають бути розв'язані; по-друге, труднощів створення умов вирішення цих проблем; по-третє, наявності методичного інструментарію розробки компромісних варіантів рішень. Саме така вдосконалена схема прийняття узгоджених рішень щодо забезпечення нормального відтворення ресурсного потенціалу будівельних підприємств.

Можна погодитися із автором [68; 69], що «…сучасній Україні державна регуляторна система у галузі будівництва не повною мірою пов'язує адміністративні механізми державного регулювання з ринковими. Одними з найважливіших напрямів є: неповний процес реформування економічних та правових відносин державної власності; недостатність адміністративної системи у сфері земельних відносин, що вирішує раціональні проблеми землекористування поступово».

На нашу думку, це призводить до необхідності формування та втілення у процесі державного управління інновацій. «І хоча основ ні принципи страхової діяльності ризиків у будівництві регулюються чинним законодавством, для відносин у галузі будівництва необхідне детальне їх дослідження. Іншими словами, потрібно посилити захист майнових прав компаній, установ, організацій та громадян, які здійснюють державне будівництво» [70].

Зростання будівництва залежить від соціально-економічного розвитку суспільного виробництва, що вимагає створення сприятливих умов для

будівельного бізнесу. Будівельна галузь є однією із найперспективніших та прибуткових галузей народного господарства, але в той же час проблемною та небезпечною [70]. Враховуючи важливість подальшого розвитку будівельної галузі в Україні, ми вважаємо, що необхідно більш відповідально формувати механізм державного регулювання щодо страхування ризиків у будівельній сфері.

Протягом останніх десятиліть розвиток системи технічного регулювання в будівництві ґрунтується на національній стратегії стандартизації Сполучених Штатів Америки, Англії, Німеччини, Франції. В основі запропонованої концепції – всесвітньо відомі системи управління ризиками [71].

У США головну роль у регулюванні будівельної діяльності виконує Міністерство житлового будівництва та міського розвитку, яке здійснює координацію будівництва об'єктів, що фінансуються з федерального бюджету, а також приватних житлових будинків, що кредитуються з цього бюджету. Сучасні базові нормативні зібрання стандартів, технічних регламентів, технічних вимог, будівельних норм і правил США закріплено в Міжнародному будівельному кодексі. Розробником будівельних технічних норм і правил, або так званих кодів, у США є Міжнародна рада з кодів [71].

Система державного регулювання будівельної діяльності у Федеративній Республіці Німеччині є досить структурованою та включає в себе федеральні органи та органи земель місцевого самоврядування. У Німеччині існує безліч будівельних організацій, які можна назвати саморегульованими. До управлінських органів Німеччини відносять Міжвідомчий комітет із будівництва в землях, Міністерство будівництва, планування, житлового і міського господарства, а також добровільні виробничі та торговельні асоціації [71].

У Французькій Республіці головним регуляторним органом є Міністерство будівництва, транспорту і туризму, діяльність якого полягає у вивченні кон'юнктури, розробленні прогнозів, консультуванні місцевих

органів, наданні субсидій та кредитів організаціям для реалізації будівельних програм. У той же час великий вплив на розвиток галузі будівництва чинять фірми, що входять до Національної федерації суспільних робіт та Національної будівельної федерації.

Органом державного управління будівництвом у Великобританії є Міністерство будівництва і суспільних робіт, основною функцією якого є регулювання діяльності будівельних фірм і видача державних замовлень, що фінансуються з бюджету. Великий вплив на розвиток будівельної індустрії чинять будівельні асоціації і федерації, серед яких Федерація підрядників із цивільного будівництва, Національна федерація підприємців у будівництві, Федерація будівельників та ін. Регламентарну роль у будівництві виконує система так званих практичних кодексів (Codes of Practice), що розроблюються Британським інститутом стандартів .

В Японії функції регулювання у сфері будівництва, віднесені до повноважень Міністерства будівництва, полягають у розробленні проектів, законів та нормативно-правових документів. В Японії сьогодні налічується понад 500 тис. будівельних організацій та підприємств, що входять до складу двох найбільших будівельних асоціацій, а саме: Atkenren – регулює діяльність малих та середніх компаній, що репрезентують будівельні організації та підприємства країни; Zenken – об'єднує будівельні організації, що координують будівництво об'єктів міського та комунального господарства [71].

Тому, позитивним аспектом щодо розвитку будівельної галузі в Україні є провадження та втілення міжнародного досвіду, що дає змогу удосконалити моделі будівельної галузі та створити більш ефективні механізми регулювання будівництва. Міжнародний досвід підтверджує загальну тенденцію країн з потужною економікою до роздержавлення управління у будівельній галузі та передачі великої кількості управлінських функцій організаціям саморегулювання.

Міністр КМУ О. Саєнко [72; 73] підтвердив, що «…реформа

держуправління в дії: у 10 міністерствах та інших центральних органах сформовано 58 директоратів, в яких уже працює більше 500 фахівців з питань реформ. Впровадження реформи державного управління протягом 2018 року вже дало видимі результати, Серед ключових досягнень реформи за 2018 рік: завершується реорганізація пілотних міністерств; уперше проведено оцінювання результатів діяльності державних службовців; триває розбудова мережі ЦНАП – упродовж 2018 року запрацювали 54 нових ЦНАП; збільшилась кількість електронних послуг, на сьогодні доступна 121 послуга для громадян та бізнесу; розпочато впровадження системи електронної взаємодії держорганів "Трембіта"; Уряд схвалив та вніс до Верховної Ради проект Закону "Про адміністративну процедуру"; Україна посіла друге місце серед країн, що досягли найбільшого прогресу у відкритті даних за останні чотири роки (рейтинг Open Data Barometer); для оптимізації конкурсної процедури на посади державної служби підготовлено та на початку 2019 року вже запущено Центр оцінювання при Національного агентстві державної служби; у 2018 році вперше проведено комплексну оцінку стану справ в системі держуправління програмою SIGMA за методологією, що застосовується до країн-кандидатів на вступ до ЄС; на основі оцінки SIGMA оновлено Стратегію реформування держуправління та строк її реалізації до 2021 року».

Із вищевикладеного можна зробити наступні висновки та запропонувати створити інноваційний будівельний кластер на базі вищих навчальних закладів будівельного профілю та виробничих і проектних організацій, із залученням представників місцевих органів самоврядування та підприємств регіону, застосування якого відкриває шлях до принципово нових організаційно-технологічних методів і прийомів сучасного будівництва (рис. 2.4).

Основні загальні заходи – це моніторинг стану напрямків та розробка пропозицій, міжнародна інтеграція, системне прогнозування розвитку, нормативно-правове регулювання, організація виставок, семінарів, курсів.

Рис. 2.4. Стратегія розвитку будівельної галузі України

Джерело: вдосконалено автором

Напрями стратегії налічують чотири блоки: освіта, наука, проектування і саме будівництво. Кожний з блоків має свою мету і заходи. Наприклад, блок освіта та її заходи: сприяння перепідготовці фахівців, зайнятих у будівельному комплексі, навчання їх сучасним методикам керуванню проектами, управління якістю, оцінці та управління нерухомістю й інвестиціями), новим технологіям проектування і будівництва, новим знанням в галузі інформаційних технологій, екології, безпеки тощо; організація курсів підвищення кваліфікації при АБУ; сприяння в організації проходження студентами практики і набуття ними необхідного виробничого досвіду в будівельних та проектних компаніях, у т.ч. іноземних; взаємодія з профільними ВНЗ для сприяння інтеграції в світову освітню системи, і міжнародному визнанню дипломів випускників українських вузів; організація проведення лекцій студентам будівельних ВНЗ із запрошенням іноземних лекторів; створення можливостей для стажування найкращих випускників українських будівельних ВНЗ за кордоном; запровадження Всеукраїнського конкурсу «Найкращий проект у сфері будівництва» (для студентів будівельних ВНЗ); видача рекомендацій слухачам, які пройшли курси підвищення кваліфікації при АБУ та сприяння їх працевлаштуванню [11].

Блок наука і такі заходи: сприяння підвищенню конкурентоспроможності будівельної науки; сприяння активізації наукової та науково-технічної діяльності в будівельній галузі, зокрема з розроблення нових будівельних матеріалів, обладнання, конструкцій та технології їх виробництва; сприяння інтеграції наукової діяльності в будівельній галузі у світовий науково-дослідний простір; сприяння інноваційним науковим розробкам та упровадженню інновацій в будівельній галузі; запровадження відповідних інструментів для залучення студентів профільних ВНЗ до наукової діяльності; надання Науковою Радою АБУ обґрунтованих рішень та пропозицій для вирішення проблемних питань, які виникають в сучасному будівництві [11; 74].

Блок проектування і такі заходи: сприяння забезпеченню комплексного підходу до розвитку та планування територій; надання експертних висновків при розробленні Генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації перед їх затвердженням відповідними радами; розроблення та впровадження геоінформаційних систем інженерних комунікацій; узгодження прогнозних навантажень нового будівництва на існуючі інженерні комунікації; проведення експертизи проектів будівництва або окремих розділів проектної документації та підготовка звітів за її результатами; популяризація проектів, які забезпечуватимуть надійність і довговічність об'єктів житлового, громадського та промислового будівництва, ефективність і технологічність будівництва, врахування екологічних вимог [11; 74].

Блок будівництво і такі заходи: налагодження тісної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та будівельними компаніями за напрямом всебічного розвитку будівельного комплексу; відстоювання інтересів членів АБУ- учасників будівельного ринку на всіх етапах будівництва; сприяння запровадженню нових енергозберігаючих та енергоефективних технологій у будівництві; запровадження Реєстру благонадійних будівельників; здійснення системного моніторингу за дотриманням стандартів енергоефективності підприємствами будівельного комплексу [11; 74].

Необхідною передумовою розв'язання вищезазначених проблем є забезпечення удосконалення інституційно-правового регулювання та підвищення ефективності механізмів державного регулювання будівельної діяльності, що загалом сприятиме поліпшенню інвестиційно-підприємницького клімату у сфері будівництва. Серед першочергових завдань, які стоять перед органами державного регулювання у сфері будівництва є: по-перше, з одного боку спрощення та удосконалення адміністративних процедур видачі дозвільної документації (скорочення часу на очікування дозволів, зниження витрат тощо), а з другого боку посилення

контролю за дотриманням будівельних та екологічних норм будівельниками; по-друге, розширення можливостей для державно-приватного партнерства у процесі будівництва важливих соціально-економічних об’єктів; по-третє, розширення застосування фінансово-кредитних механізмів забезпечення будівництва та управління об’єктами нерухомості; в-четверте, розширення сфери застосування механізмів страхування для забезпечення захисту від ризиків, які притаманні галузі будівництва.

Висновки до розділу 2

1. Економічне зростання у багатьох сферах неможливе без підйому будівельного комплексу. Тому, будівництво є найважливішим із видів економічної діяльності, яке використовує продукцію усіх галузей народного господарства і створює велику кількість робочих місць. За рахунок поліпшення роботи підприємств, за рахунок розвитку інфраструктури, за рахунок зростання інвестиційної привабливості будівельна галузь має можливість бути найбільш швидкозростаючою галуззю серед усіх інших галузей народного господарства, яка має важливе значення для розвитку економіки країни в цілому.

Індекс будівельної продукції у 2014-2015 роках знаходився на позначці менше 100 %, але з 2016 року ця ситуація змінилася. В структурі ВВП частка будівельної галузі з 2016 року має позитивну динаміку щорічного зростання. Так, показник будівельна галузі у ВВП країни у 2018 році відносно 2014 року збільшився на 44 383 млн. грн., обсяг капітальних інвестиції у будівельну галузь збільшився на19 937 млн. грн., а відносно 2016 року збільшення відбулося на 33 802 млн. грн. та 11 550 млн. грн. відповідно.

Розвиток галузі був підтриманий попитом на роботи в області інженерного будівництва: будівництво нових доріг, ремонт та модернізація

існуючих доріг, поліпшення інфраструктури, будівництва інженерних споруд (74,2 % від загального обсягу будівельної продукції, капітальний і поточний ремонти – 18,1 % та 7,7 % відповідно).

Драйверами зростання є сектори будівництва нежитлових будівель та інженерних споруд. Все це свідчить про пожвавлення бізнес-активності та зростання показників вкладень в інфраструктуру, а також про активізацію ремонтно-будівельних робіт автомобільних доріг, що, в свою чергу, сприяє розвитку підприємств і економіки країни. Обсяг виконаних робіт у будівельній галузі України з 2015 року збільшився по всіх напрямах.

Збільшення обсягів у 2019 році відбулося більше ніж у 20 областях України. Лідерами серед регіонів стали: Київська область – 10294,8 млн. грн., Дніпропетровська область – 19484,5 млн. грн., Одеська область – 17313,5 млн. грн., Харківська область – 14731,3 млн. грн.

Тільки за 9 місяців 2019 року прийнято в експлуатацію на 48 % більше квартир (87374 нових квартир, 7743,4 тис. $м^2$), ніж за цей же період 2018 року. Обсяг у міській місцевості становив 4799,2 тис. $м^2$ або 62 %, у сільській – 2944,2 тис. $м^2$ або 38 %. Прийнято в експлуатацію дачні та садові будинки загальною площею 560,5 тис. $м^2$, що на 77,1 % більше. Зростання, яке можна спостерігати, відбулося і за рахунок прийняття у 2018 році закону про будівельну амністію, реалізація процедури якої була проблемною з огляду на вимогу отримати довідку про відповідність місця розташування об'єкта державним будівельним нормам. Проблему було знято після прийняття наказу, яким скасована необхідність отримання такої довідки.

Сьогодні держава йде шляхом реформування і на сьогоднішній день зроблено вже дуже багато, наприклад, децентралізація влади, тобто передача повноважень і спрощення всіх процедур; введення нових Державно-будівельні норми (ДБН) тощо. Але, питання номер один, яке заважає розвитку будівельній галузі України – це корупція, яка була та залишається. Територіальні і місцеві органи залишаються в зоні корупційного ризику. Єдиний і надійний шлях подолання корупції – це переведення всіх процедур

в автоматизований режим з жорстким контролнм.

2. Для покращення інвестиційного клімату в розвиток будівельної галузі України необхідно: по-перше, оптимізувати кількість надлишкових етапів, процедур та документів. Для цього необхідно впровадити процес скасування: дозволу на розроблення проекту землеустрою, окремого дозволу на проведення експертної грошової оцінки, погодження продажу земельних ділянок іноземним юрособам ВРУ та КМУ, дублювання функцій органів Держгеокадастру при погодженні та реєстрації. Також доцільно запровадження: вичерпного переліку документів та вичерпний перелік підстав для відмови, формування викопіювання із публічної кадастрової карти власноруч зацікавленою особою через веб-сайт, автоматизації нормативної грошової оцінки; по-друге, скоротити строк оформлення земельних ділянок у 2 рази. Скорочення строків оформлення шляхом – скорочення строків для адміністративних процедур: попереднього погодження місце розташування, прийняття рішення про передачу земельної ділянки у власність чи користування, складання документації із землеустрою державної реєстрації земельної ділянки; в третє, збільшити надходження до бюджетів на 1 млрд. грн./рік. Збільшення шляхом унормування обмежуючих правил: стимулювання інвентаризації земель органами місцевого самоврядування, об’єктом оподаткування стає земельна ділянка за результатами інвентаризації, публічність даних про сплату земельного податку, можливість придбання не сільськогосподарських ділянок іноземними інвесторами без погоджень ВРУ та КМУ; в четверте, для спрощення формування земельної ділянки під будівлями потрібно: земельні ділянки на яких введена в експлуатацію будівля, формувати лише на підставі технічної документації.

3. Удосконалення організаційно-економічного механізму управління ресурсним потенціалом вітчизняних підприємств має базуватися на забезпеченні умов спільного компромісного вирішення питань щодо формування, адаптації і розвитку власного ресурсного потенціалу та

збільшення ресурсних можливостей шляхом: а) застосування імітаційного моделювання процесів відтворення ресурсних потенціалів; б) впровадження механізму узгодження економічних інтересів суб'єктів господарювання; в) вдосконалення схем ресурсопостачання й ресурсовикористання на основі використання сучасних методів фінансування будівництва.

Запропоновано створити інноваційний будівельний кластер на базі вищих навчальних закладів будівельного профілю та виробничих і проектних організацій, із залученням представників місцевих органів самоврядування та підприємств регіону, застосування якого відкриває шлях до принципово нових організаційно-технологічних методів і прийомів сучасного будівництва

Список використаних джерел до розділу 2

1. Герасименко В.М. Структура та динаміка розвитку будівельної галузі України. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*. Одеса, 2017. Вип. 21. С. 167-171.

2. Кавун В.А. Аналіз сучасного стану та тенденції розвитку будівельної галузі України. URL : https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/99.pdf (дата звернення: 21.12.2019).

3. Шевченко Т.Є., Опанасюк Н.В. Дослідження сучасного стану будівельної галузі в Україні. 2017. С. 162-166. file:///C:/Users/Админ/Downloads/36738-69631-1-SM.pdf (дата звернення: 10.12.2019).

4. Шубенкіна В.О. Тенденції розвитку будівельного комплексу України. *Економічні науки*. 2016. Вип. 8 (35). С. 55-58.

5. Doing Business-2020. Як Україні вдалося просунутися на 64 місце і що буде далі. URL : https://thepage.ua/ua/exclusive/doing-business-2020-yak-

ukrayini-vdalosya-prosunutisya-na-64-misce-i-sho-bude-dali (дата звернення: 01.05.2020).

6. Калініченко Л.Л., Сидорова Ю.Р. аналіз тенденцій розвитку будівельної галузі та будівельної продукції України. Молодий вчений. 2017. № 4.4. с. 64-68. URL : http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.4/15.pdf (дата звернення: 09.05.2020).

7. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 20.05.2020).

8. Доля будівництва в ВВП значно нижче потенціалу : веб-сайт. URL : https://kmb.ua/ua/news/igor-kushnir-dolya-stroitelstva-v-vvp-znachitelno-nizhe-potenciala/ (дата звернення: 20.05.2020).

9. Будівельна галузь: стан та перспективи : веб-сайт. URL : http://budport.com.ua/news/12779-budivelna-galuz-stan-ta-perspektivi (дата звернення: 19.03.2020).

10. Особливості будівельної галузі України: тенденції, виклики, перспективи : веб-сайт. URL : http://iceg.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/Presentation_13_03_2018.pdf (дата звернення: 19.03.2020).

11. Герасименко В.М. Роль і місце державної підтримки щодо механізмів розвитку будівельної галузі. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*. Одеса, 2018. Вип. 29. Частина 1. С. 143-146.

12. Ніколаєв В. Реформа в будівництві: треба змінювати всю систему. *Дзеркало тижня*. 2015. Вип. № 48. URL : https://zn.ua/ukr/promyshliennost/reforma-v-budivnictvi-treba-zminyuvati-vsyu-sistemu-_.html (дата звернення: 19.01.2020).

13. Про затвердження Правил визначення вартості будівництва (ДБН Д.1.1-1-2000). Наказ державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 27 серпня 2000 року № 174. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN2206.html (дата звернення: 19.01.2020).

14. Вартість будівельних робіт: індекси зміни БМР. URL : http://www.afo.com.ua/uk/news/2-general-assessment/1337-vartist-budivelnykh-robit-indeksy-zminy-bmr-stanom-na-01-sichnya-2019-roku (дата звернення: 25.01.2020).

15. За 2017 рік будівельна галузь зросла майже на 21% : веб-сайт. URL : http://pbe.ua/construction-industry-grown-b16 (дата звернення: 25.01.2020).

16. У 2018 році будівельна галузь зросла на 4,4% : веб-сайт. URL : https://www.unn.com.ua/uk/news/1775558-u-2018-rotsi-budivelna-galuz-zrosla-na-4-4 (дата звернення: 25.01.2020).

17. У 2017 року було введено в експлуатацію понад 125 тисяч квартир : веб-сайт. URL : http://budport.com.ua/news/8514-u-2017-roku-bulo-vvedeno-v-ekspluataciyu-ponad-125-tisyach-kvartir (дата звернення: 20.01.2020).

18. Зростання обсягу виконаних будівельних робіт в Україні в 2017 р. склало 20,9% : веб-сайт. URL : https://news.finance.ua/ua/news/-/419075/zrostannya-obsyagu-vykonanyh-budivelnyh-robit-v-ukrayini-v-2017-r-sklalo-20-9 (дата звернення: 06.02.2020).

19. У 2017 р. прийнято в експлуатацію понад 10 млн. кв. м житла : веб-сайт. URL : http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/publish/article?art_id=250587834 (дата звернення: 06.02.2020).

20. У 2018 році прийнято в експлуатацію понад 100 тисяч нових квартир. Урядовий портал : веб-сайт. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/u-2018-mu-prijnyato-v-ekspluataciyu-ponad-100-tisyach-novih-kvartir (дата звернення: 17.04.2020).

21. Івасюк. П. Кушнір: інвестування у житлове будівництво дає зростання економіці. URL : https://www.unn.com.ua/uk/news/1758146-kushnir-investuvannya-u-zhitlove-budivnitstvo-daye-zrostannya-ekonomitsi (дата звернення: 17.04.2020).

22. Будівництво в Україні суттєво подорожчало: статистика : веб-сайт. URL : https://24tv.ua/vartist_budivnitstva_v_ukrayini_podorozhchala_na_24_n1009596 (дата звернення: 17.04.2020).

23. Обсяги будівництва у вересні скоротилися на 1% : веб-сайт. URL : https://www.rbc.ua/ukr/news/obemy-stroitelstva-sentyabre-sokratilis-1-1540374129.html (дата звернення: 28.04.2020).

24. Обсяги будівництва в жовтні зросли на 5,8% : веб-сайт. URL : https://www.rbc.ua/ukr/news/obemy-stroitelstva-oktyabre-vyrosli-5-8-gosstat-1542904470.html (дата звернення: 28.04.2020).

25. Будівництво нового житла в Україні зросло на 24% : веб-сайт. URL : https://mind.ua/news/20194779-budivnictvo-novogo-zhitla-v-ukrayini-zroslo-na-24 (дата звернення: 28.04.2020).

26. Попит на житлову нерухомість в Україні виріс на 13% : веб-сайт. URL : https://mind.ua/news/20193056-popit-na-zhitlovu-neruhomist-v-ukrayini-viris-na-13 (дата звернення: 28.04.2020).

27. Де в Україні будують найбільше: статистика по регіонах : веб-сайт. URL : https://vezha.net.ua/suspilstvo/de-v-ukrayini-buduyut-najbilshe-statistika-po-regionax/ (дата звернення: 28.04.2020).

28. У столиці з'явився конкурент: темпи будівництва житла за регіонами у цифрах : веб-сайт. URL : https://znaj.ua/society/192869-u-stolici-z-yavivsya-konkurent-tempi-budivnictva-zhitla-za-regionami-u-cifrah (дата звернення: 28.04.2020).

29. Герасименко В. М. Чинники розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі. *Integration of Business Structures: Strategies and Technologies* : III International Scientific Conference, February 22th, 2019. Tbilisi, Georgia: Baltija Publishing. 156 pages. P. 27-29.

30. Вкладена в будівництво житла гривня збільшує ВВП на 6,7 грн. URL : https://ukr.segodnya.ua/economics/realty/vlozhennaya-v-stroitelstvo-zhilya-grivnya-uvelichivaet-vvp-na-67-grn-eksperty--1131017.html (дата звернення:

20.11.2019).

31. Нахкур Т.Ф. Державне регулювання інвестиційних процесів у будівельній сфері в зарубіжних країнах та їх адаптація для української економіки. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід.* 2018. № 10. С. 126-129.

32. Воробйов А.В. Державне управління інвестиційною діяльністю в будівництві : автореф. на здобуття наук. ступеня кан. наук з держ. управління : 25.00.02. Запоріжжя, 2007. 23 с.

33. Інвестування у житлове будівництво дає зростання економіці : веб-сайт. URL : https://www.unn.com.ua/uk/news/1758146-kushnir-investuvannya-u-zhitlove-budivnitstvo-daye-zrostannya-ekonomitsi (дата звернення: 05.02.2020).

34. Doing Businessза : веб-сайт. URL : http://russian.doingbusiness.org/ru/rankings (дата звернення: 05.02.2020).

35. Doing Business. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України : веб-сайт. URL : https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=05376d6c-3772-4027-ac6f-73e33e2905a8&title=DoingBusiness2019 (дата звернення: 05.02.2020).

36. Індекс сприйняття корупції-2019Transparency International Ukraine на 2019 рік. URL : http://cpi.ti-ukraine.org/#/ (дата звернення: 13.05.2020).

37. Україна опинилася в кінці рейтингу найкращих країн світу. Слово і діло : веб-сайт. URL : https://www.slovoidilo.ua/2020/01/15/novyna/polityka/ukrayina-opynylasya-kinczi-rejtynhu-najkrashhyx-krayin-svitu (дата звернення: 13.05.2020).

38. Гринчак Н.А. Статистичні аспекти обчислення та застосування індексу ефективності логістики. *Економіка та держава. Серія. Скономічна наука*. 2020. № 3. С. 138-143. (дата звернення: 13.05.2020).

39. Arvis J.-F., Mustra M.A., Ojala L., Shepherd B., Saslavsky D.. Connecting to Compete 2010: *Trade Logistics in the Global Economy*. URL :

http://documents.worldbank.org/curated/en/ 892771468176947796/pdf/558520WP0P10181LIC10LPI20101for1web.pdf (дата звернення: 13.05.2020).

40. Arvis J.-F., Ojala L., Wiederer C., Shepherd B., Raj A., Dairabayeva K., Kiiski T.. Connecting to Compete 2018: *The Logistics Performance Index and Its Indicators.* URL : https:// www.researchgate.net/publication/327044979_Connecting_to_ Compete_2018_Trade_Logistics_in_the_- Global_Economy (дата звернення: 13.05.2020).

41. Сучасні тенденції потенціалу для інвестицій в нерухомість: роздуми про зміни і пере форматування : веб-сайт. URL : http://brdo.com.ua/top/suchasni-tendentsiyi-potentsialu-dlya-investytsij-v-neruhomist-rozdumy-pro-zminy-pereformatuvannya/ (дата звернення: 20.10.2019).

42. Міністерство розвитку громад та територій України : веб-сайт. URL : https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/building/pricing/rozvitok-budivelnoyi-diyalnosti/pasport-budivelnoyi-galuzi-promyslo/ (дата звернення: 22.04.2020).

43. Земельна ділянка: спрощуємо шлях від розпорядника до інвестора. Проект законодавчих змін. URL : http://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/Preza_CadastrCAMP_final.pdf (дата звернення: 22.04.2020).

44. Проблеми будівельної галузі треба вирішувати на місцях : веб-сайт. URL : https://dabi.gov.ua/problemy-budivelnoyi-galuzi-treba-vyrishuvaty-na-mistsyah-golova-derzharhbudinspektsiyi-oleksij-kudryavtsev/ (дата звернення: 22.04.2020).

45. Недієвість стандартів та реального ринкового нагляду за будівництвом гальмує розвиток галузі та є загрозою безпеці громадян : веб-сайт. URL : http://brdo.com.ua/news/nediyevist-standartiv-ta-realnogo-rynkovogo-naglyadu-za-budivnytstvom-galmuye-rozvytok-galuzi-ta-ye-zagrozoyu-bezpetsi-

gromadyan/ (дата звернення: 22.04.2020).

46. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення 05.12.2019).

47. Приймак А.М., Приймак І.М. Реалізація державних житлових програм як дієвий механізм удосконалення державної житлової політики (на прикладі Житомирської області. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/46.pdf (дата звернення: 10.03.2020).

48. Олюха В.Г. Господарсько-правові засоби оптимізації капітального будівництва у сучасній Україні : дис. … докт. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2015. URL : https://lawbook.online/pravo-ukrajini-gospodarche/zarubijniy-dosvid-organizatsiji-derjavnogo-82851.html (дата звернення: 20.12.2019).

49. Полякова Ю.В. Світовий досвід регулювання інноваційних процесів. URL : http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=65354 (дата звернення: 21.12.2019).

50. Бібік Н. В., Понуровський О. І. Аспекти державного регулювання будівельного ринку України. URL : https://economy.kname.edu.ua/images/files/konferenc/dec2014/6_3.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

51. Ісаєнко Д. Житлове будівництво за кордоном: досвід для України. *Публічне управління: теорія та практика*: збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. Х.: Видво "ДокНаукДержУпр", 2011. Вип. 3 (7). С. 146-151.

52. Рахман И.А. Зарубежный опыт регулирования инвестиционностроительной деятельности. *Экономика строительства*. 2001. № 6. С. 45-48.

53. Одним шляхом: чи є перспективи у двостороннього співробітництва України з Китаєм : веб-сайт. URL : https://mind.ua/openmind/20185732-odnim-shlyahom-chi-e-perspektivi-u-

dvostoronnogo-spivrobitnictva-ukrayini-z-kitaem (дата звернення: 10.02.2020).

54. ТОП-5 підводних каменів інвестування в будівництво житла : веб-сайт. URL : http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/top5-pidvodnih-kameniv-investuvannya-v-budivnictvo-zhitla.html (дата звернення: 10.02.2020).

55. Шубенкіна В.О. Тенденції розвитку будівельного комплексу України. *Економічні науки*. 2016. Вип. 8 (35). С. 55-58.

56. Леонова О. Проведення реформ у детінізації економіки. URL : http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2016/240/pdf/55-71.pdf (дата звернення: 18.03.2020).

57. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 рр. Послання президента України до ВР України 2000 рік. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276a/2000#Text (дата звернення: 18.03.2020).

58. Марушева О.А. Державне управління механізмом нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у будівництві: теоретичні засади. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2017. № 12. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1304 (дата звернення: 08.09.2019).

59. Гуштик Н. Державне управління в галузі будівництва: ретроспективний аналіз. *Ефективність державного управління* : зб. наук. праць. 2013. Вип. 37. С. 204-212.

60. Шутенко Л.М. Будівельна галузь як об’єкт державного регулювання. URL : http://eprints.kname.edu.ua/29712/1/1.pdf (дата звернення: 08.09.2019).

61. Реформа в будівництві: треба змінювати всю систему : веб-сайт. URL : https://dt.ua/promyshliennost/reforma-v-budivnictvi-treba-zminyuvati-vsyu-sistemu-_.html (дата звернення: 18.03.2020).

62. Аналіз впливу державного регулювання на ефективність розвитку будівельної індустрії. *Економіка : теорія та практика.* URL :

http://www.ekonomikam.com/ecfins-485-1.html (дата звернення: 18.03.2020).

63. Мелко В. Галузь будівництва як об’єкт державного регулювання. *Науковий альманах. Серія : Управління та адміністрування*. 2016. Vol. 2 (II). С. 18-22.

64. Антикризове регулювання розвитку житлового будівництва : веб-сайт. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/ portal/soc_gum/Eir/2010_1/28-33.pdf (дата звернення: 22.03.2020).

65. Козич О.М. Державне регулювання діяльності будівельної галузі України. *Держава і ринок*. URL : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/4/04.pdf (дата звернення: 25.03.2020).

66. Мелко В.Л. Механізми державного регулювання страхової діяльності в будівельній сфері : дис. к. з держ. управління. Чернігів. 2017. 195 с.

67. Філіпішин І.В., Овєчкіна О.А. Організаційно-економічний механізм управління ресурс-ним потенціалом будівельних підприємств: монографія. Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. 148 с.

68. Власенко І.М. Теоретичні засади процесів державного управління ризиками у будівництві та експлуатації споруд. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід.* 2018. № 1. С. 122-124.

69. Морозова Т.Ф., Кінаят Л.А. Оцінка ризиків в будівництві. Будівництво унікальних будівель і споруд. 2013. № 5 (10). С. 68-76.

70. Mills A. A systematic approach to risk management for construction. Structural Survey. 2001. Vol. 19, № 5. P. 245-252.

71. Непомнящий О.М., Медведчук О.В., Лагунова І. А. Зарубіжний досвід регулювання будівельної діяльності. Зовнішня політика та національна безпека. 2018. 3(62). С. 1-9.

72. Звіт про виконання у 2018 році Стратегії з реформування держу правління : веб-сайт. URL : http://www.center.gov.ua/pres-tsentr/novini/item/3352 (дата звернення: 18.03.2020).

73. Реформа держуправління в дії: у 10 міністерствах та інших

центральних органах сформовано 58 директоратів, в яких уже працює більше 500 фахівців з питань реформ. Урядовий портал : веб-сайт. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/reforma-derzhupravlinnya-v-diyi-u-10-ministerstvah-ta-inshih-centralnih-organah-sformovano-58-direktorativ-v-yakih-uzhe-pracyuye-bilshe-500-fahivciv-z-pitan-reform (дата звернення: 18.03.2020).

74. Герасименко В. М. Механізми державної підтримки і розвитку будівельної галузі України. *Corporate governance: strategies, technology, processes* : II International scientific conference, October 26, 2018. Leipzig, Germany: Baltija Publishing. 272 pages. P. 43-45.

РОЗДІЛ 3
ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

3.1. Науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю та ефективністю виробництва в будівельній галузі

Згідно з сучасним досвідом аналізу господарської діяльності, показники ресурсомісткості будь-якого підприємства, або галузі, представляють собою відношення величини споживання матеріальних ресурсів та енергії до обсягів випуску продукції й тим самим характеризують ефективність їхньої основної діяльності [1]. Специфіка будівельної галузі України полягає в тому, що питома вага матеріальних витрат та споживання енергії в загальній собівартості продукції значно переважає інші види витрат. Це, в свою чергу, впливає на прибутковість кожного окремого підприємства та галузі в цілому [2].

Відносні показники витрат сировини та матеріалів, в розрахунку на одиницю продукції, вимірюються матеріалоємністю. Відповідно, відносні показники споживання енергії – енергоємністю.

Якщо зростання випуску продукції будівельної галузі відбувається в межах існуючих виробничих потужностей за рахунок споживання більшого обсягу матеріальних ресурсів та енергії, це призводить до зниження собівартості одиниці продукції, оскільки питома вага постійних витрат буде зменшуватись. При цьому, показники ресурсомісткості залишаються сталими.

Якщо ж нарощування випуску продукції галузі також буде супроводжуватись більш ефективним споживанням ресурсів, тобто,

скороченням показників ресурсомісткості, це буде додатково призводити до зниження собівартості одиниці продукції за рахунок змінних витрат. Даний випадок є прикладом більш ефективного та раціонального зростання виробництва під впливом інтенсивних факторів [3; 4]. Тому проблема управління ресурсомісткістю та ефективністю виробництва в будівельній галузі є актуальною та потребує наукового вирішення.

Важливим питанням при побудові будь-якої моделі є забезпечення її інформаційної складової. В рамках даної роботи джерелами вхідної інформації виступають актуальні дані Державної служби статистики України, що знаходяться у відкритому доступі [5; 6]. За ступенем дискретизації вони згруповані по місяцях, кварталах та роках.

Вибір та обґрунтування кроку дискретизації при побудові моделі оцінки ресурсного потенціалу доцільно виконувати з урахуванням специфіки діяльності будівельної галузі, яка проявляється на прикладі показника сукупного випуску продукції.

На рисунку 3.1 наведено щомісячну динаміку обсягів виробленої будівельної продукції за її видами протягом 2017-2018 років в порівняних цінах 2017 р. [7].

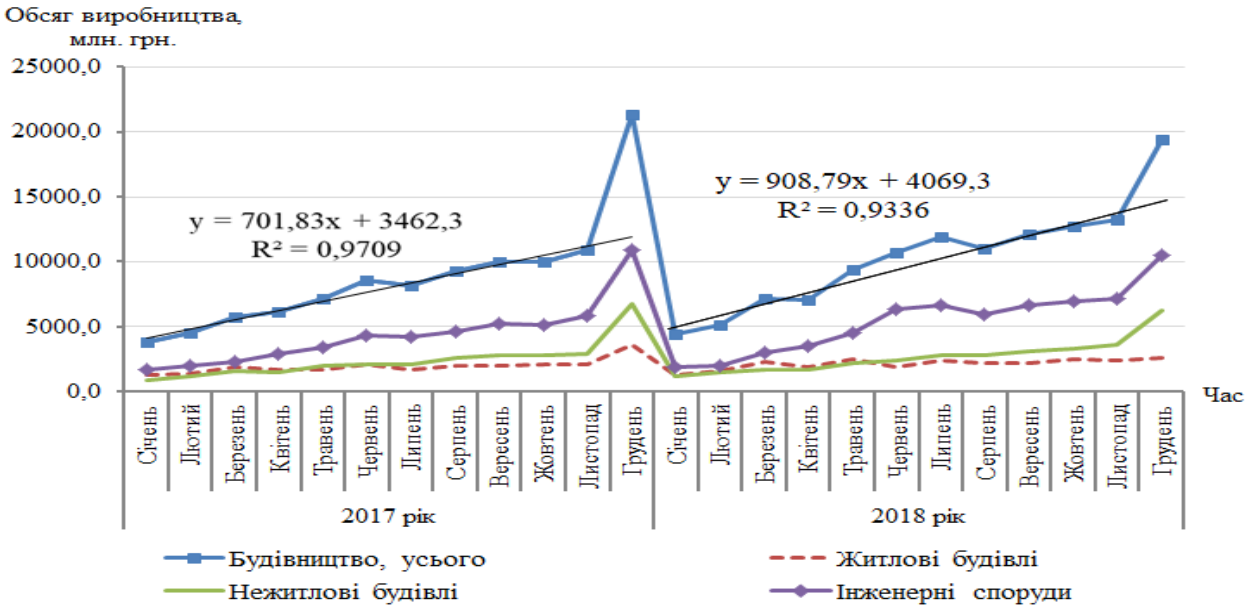

Рис. 3.1. Щомісячна динаміка обсягів виробленої будівельної продукції за її видами протягом 2017-2018 років за даними [7]

Як видно з рисунку 3.1, динаміка виробництва будівельної галузі за вказаний період характеризувалась річними циклічними коливаннями, що мали певні особливості розвитку.

По-перше, сукупний обсяг будівництва на протязі січня-листопада за обидва роки мав практично лінійну тенденцію до зростання з високим рівнем адекватності:

– у 2017 р. парна лінійна регресія мала вигляд – $Y = 3462.3 + 701.83x$, з достовірністю апроксимації $R^2 = 0.9709$, де x – порядковий номер місяця з початку року, $x = 1...11$; Y – сукупний випуск продукції будівельної галузі;

– у 2018 р. відповідна залежність дорівнювала – $Y = 4069{,}3 + 908{,}79x$, з достовірністю апроксимації $R^2 = 0.9336$.

По-друге, протягом грудня кожного року спостерігалось короткострокове стрибкоподібне зростання випуску продукції будівництва на 50-90% по відношенню до листопада. Проте, початок кожного року відзначався багаторазовим падінням виробництва, від досягнутого у грудні попереднього року обсягу випуску.

Описаний циклічний характер виробництва був притаманний всім без винятку видам будівництва, про що свідчать відповідні розраховані коефіцієнти кореляції:

– між сукупним галузевим обсягом випуску та будівництвом інженерних споруд: $K_{кор} = 0{,}9921$;

– житловим будівництвом: $K_{кор} = 0{,}8819$;

– нежитловим будівництвом: $K_{кор} = 0{,}9828$.

Отже, з'ясована річна циклічність в розвитку будівельної галузі є не випадковістю, а результатом спільної взаємодії виробництва інженерних споруд, житлових та нежитлових будівель [7]. Причинами даного явища є певні галузеві особливості:

– будівництво об'єктів будь-якого призначення, їхній поточний, або капітальний ремонт є довготривалими в часі і можуть займати від декількох

місяців до років. Планування строків завершення об’єктів в більшості випадків припадає на кінець календарного року. Протягом всього цього часу вони обліковуються в якості незавершеного будівництва, обсяг якого зростає на величину відповідних витрат. На етапі введення в експлуатацію об’єкти будівництва в державній статистичній звітності обліковуються як обсяги виробництва поточного періоду. Це є однією з головних причин циклічних коливань, які ми спостерігали на рисунку 3.1;

– щорічна практика бюджетного фінансування капітального будівництва свідчить про нерівномірність платежів. Як правило, значний обсяг фінансування найчастіше відбувається наприкінці календарного року. В свою чергу, забудовники повинні засвоїти ці кошти до кінця року, або повернути їхні невикористані залишки в державний бюджет. Це також сприяє зростанню обсягів виробленої будівельної продукції саме наприкінці року.

Вказані особливості призводять до того, що виявлені циклічні коливання щомісячних обсягів виробленої будівельної продукції не відповідають динаміці споживання ресурсів за аналогічні періоди часу. Іншими словами, ресурси можуть споживатись на протязі року рівномірними обсягами, а випуск продукції буде відображатись в статистичний звітності тільки під час введення об’єкту будівництва в дію.

Тобто, дана статистика (рис. 3.1), не є репрезентативною для визначення щомісячних потреб виробництва у ресурсах та необхідного ресурсного потенціалу будівельної галузі. Тому, при побудові системи управління ресурсомісткістю та моделі формування стійкого потенціалу обрані інтервали часу слід укрупнювати до одного року.

Вхідні дані про обсяги споживання сировини, матеріалів та енергоресурсів будівельною галуззю України протягом 2013-2017 років наведені в додатку И (табл. И.1). Джерелом цих даних є множина таблиць «Витрати-випуск» за відповідні роки [8; 9].

Залежність між споживанням ресурсів та сукупним обсягом випуску

продукції будівництва за вказаний період у фактичних цінах кожного року [7-9], показано (рис. 3.2).

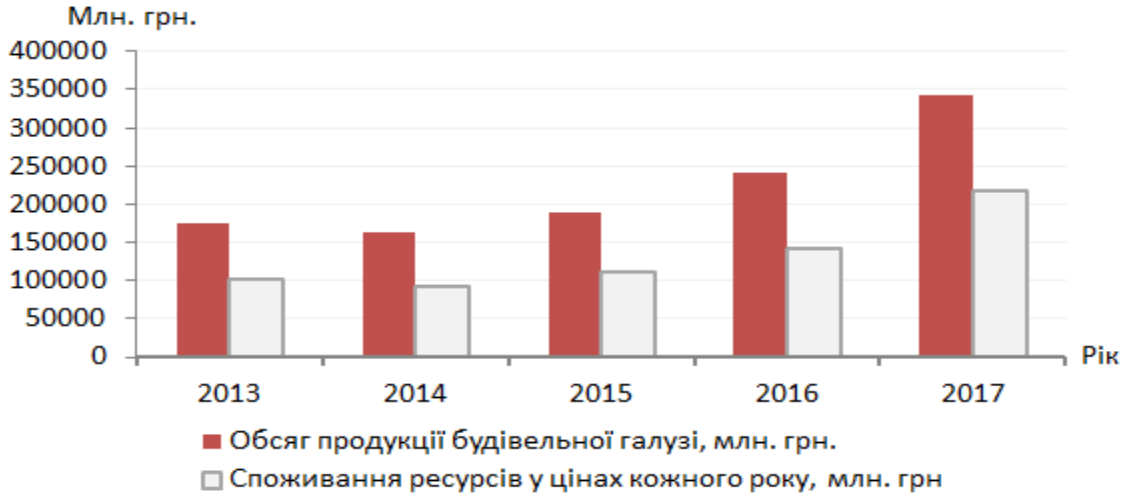

Рис. 3.2. Залежність між споживанням ресурсів та сукупним випуском продукції галузі будівництва протягом 2013-2017 р. в цінах кожного року

Джерело: розроблено автором за даними [6, 7]

З аналізу динаміки часових рядів, наведених на рисунку 3.2, можна відмітити наступні закономірності:

– динаміка економічного розвитку будівельної галузі, починаючи з 2014 р., була позитивною, про що свідчить середньорічне зростання сукупного випуску продукції, з урахуванням проміжного споживання, в $\sqrt[3]{342546/162551} = 1{,}2821$ рази, або на +28,21%. При цьому, відповідні обсяги споживання матеріальних та енергетичних ресурсів за аналогічний період щорічно збільшувались в середньому на +33,28%. Тобто, мала місце негативна тенденція, коли зростання обсягів виробництва досягалось за рахунок ще більших темпів споживання ресурсів;

– частка витрат на споживання матеріальних та енергетичних ресурсів до сукупного випуску продукції будівництва, тобто, її ресурсомісткість, зросла протягом 2014-2017 років з 56,79% до 63,79%. Причому, найбільше зростання ресурсомісткості на +4,51% відбувалось протягом останнього,

2017 р.

– між обсягом споживання ресурсів та сукупним випуском продукції будівельної галузі існує високий кореляційний зв'язок, про що свідчить коефіцієнт кореляції, який за даними розрахунків, дорівнював 0,9988.

Отже, можна зробити висновок, що в останні роки розвиток будівельної галузі носив екстенсивний характер з випереджаючим споживанням ресурсів [10]. Це призводило до відповідного збільшення ресурсомісткості та скорочення ресурсовіддачі, що є негативним [1].

З соціально-економічної статистики відомо, що використання вхідних даних у фактичних діючих цінах кожного року не враховують в розрахунках фактор інфляції. Це, в свою чергу, може впливати на оцінку темпів економічного зростання галузі. Тому, в подальших розрахунках, вказані показники було обраховано у співставних цінах 2016 року з урахуванням відповідних індексів споживчих цін, додаток И (табл. И.2). Їхня відповідна динаміка наведена (рис. 3.3) [6; 7].

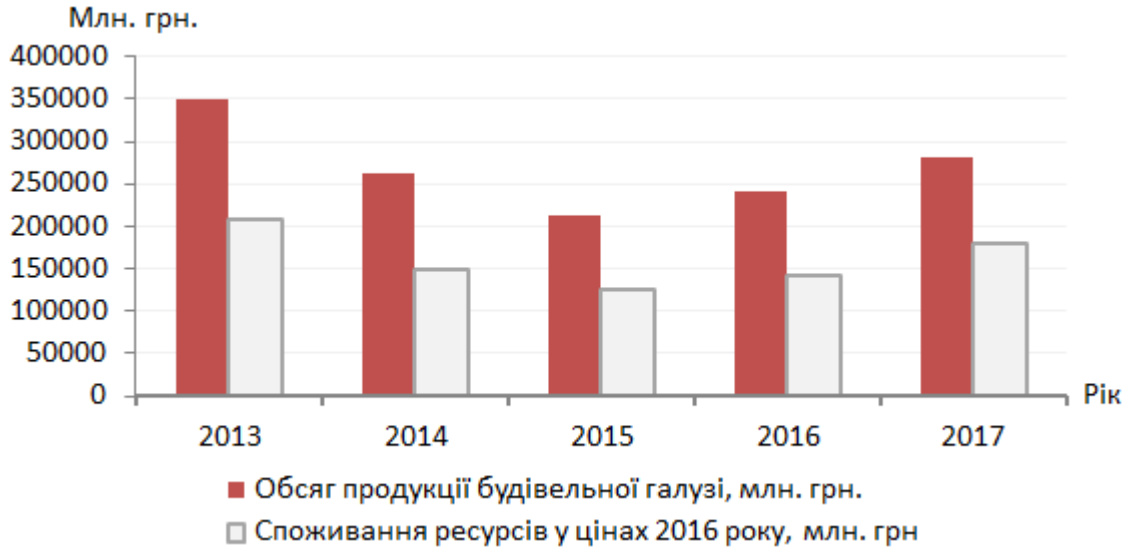

Рис. 3.3. Залежність між споживанням ресурсів та сукупним випуском продукції галузі будівництва протягом 2013-2017 р. у співставних цінах

Джерело: розроблено автором за даними [6, 7]

Аналіз тенденцій економічного розвитку за даними рисунку 3.3

свідчить про те, що протягом 2013-2015 років будівельна галузь характеризувалась значним скороченням сукупного випуску продукції на -39,5% в порівняних цінах. За цей самий період обсяг споживання ресурсів пропорційно знизився на -39,2%. Внаслідок вказаних змін ресурсомісткість будівельної продукції залишалась практично незмінною: 59,42% у 2015 р. в порівнянні з 59,14% у 2013 р.

Відновлення економічного зростання галузі стало можливим лише після 2015 р. Причому, за результатами господарської діяльності у 2017 р., будівельна галузь досягла лише докризовий рівень 2014 р. за показником сукупного випуску продукції, що складається з проміжного споживання та доданої вартості.

Разом із цим, її додана вартість поступалась рівню 2014 р. на -5,90%. Це відбулось внаслідок збільшення проміжного споживання, в тому числі, за рахунок зростання обсягів споживання матеріальних та енергетичних ресурсів на +20,53% відносно рівня 2014 року, що є негативним.

З економічної теорії відомо, що ефективність виробництва напряму залежить від здатності будівельної галузі створювати додану вартість в процесі здійснення господарської діяльності [11]. Додана вартість в системі статистичних таблиць «Витрати-випуск» [8; 9] є джерелом формування фонду оплати праці, валового прибутку та податкових внесків. Відповідно, споживання матеріальних ресурсів та енергії для забезпечення потреб операційної діяльності, є елементом проміжного споживання галузі.

Щорічний темп приросту сукупного випуску продукції з 2015 р. становив $\left(\sqrt{280841/211905}-1\right)\times 100\% = +15{,}12\%$, а відповідний середній приріст споживання ресурсів дорівнював +19,28%. Значення коефіцієнту кореляції 0,9764 свідчить про високий прямий зв'язок між вказаними показниками.

Врахування фактору інфляції в аналізі динамічних рядів здатне вплинути на оцінку темпів зростання, однак жодним чином не впливає на відносні показники інтенсивності, якими є ресурсомісткість.

Враховуючи, що за даними 2015-2017 р. загальна ресурсомісткість продукції будівництва збільшилась на +4,37% до рівня 63,79%, додаток И (табл. И.2), можна стверджувати, що зростання ресурсовіддачі, в даному випадку, є одним із найбільших економічних резервів галузі, що дозволяє в довгостроковій перспективі забезпечити збільшення частки доданої вартості та її складових [11].

Тому, в рамках даного дослідження виникає необхідність оцінювати динаміку ефективності виробництва за допомогою індексу ресурсомісткості продукції, де головним фактором виступає споживання ресурсів. Вказаний індекс розраховується як відношення індексу матеріальних та енергетичних витрат до індексу обсягу випуску продукції.

$$I_P = \frac{I_{MB+EB}}{I_{BП}}, \tag{3.1}$$

де I_P – індекс ресурсомісткості;

$I_{МВ+ЕВ}$ – індекс матеріальних та енергетичних витрат;

$I_{ВП}$ – індекс сукупного випуску продукції.

Якщо індекс ресурсомісткості приймає значення $I_P > 1$, це означає, що темпи зростання матеріальних та енергетичних витрат протягом досліджуваного періоду перевищували темпи зростання сукупного випуску продукції. В такому випадку ресурсомісткість продукції буде мати тенденцію до збільшення, що є негативним. Та навпаки, якщо $I_P < 1$, тоді ресурсомісткість буде зменшуватись. Динаміка індексу ресурсомісткості продукції будівельної галузі, що обчислена за даними 2013-2017 років, показана (рис. 3.4).

Як видно з рисунку 3.4, період часу протягом 2013-2016 років характеризувався помірними коливаннями індексу ресурсомісткості в околиці 1, або 100%.

За весь цей період індекс матеріальних витрат в порівняних цінах

складав $I_{МВ} = 0{,}6879$, або 68,79%. Це означає, що будівельна галузь спожила у 2016 р. матеріальних та енергоресурсів на 31,21% менше, ніж у 2013 році.

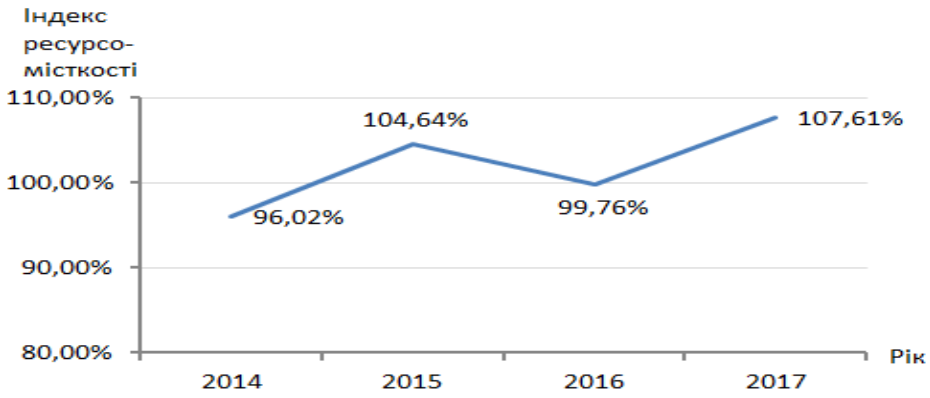

Рис. 3.4. Динаміка індексу ресурсомісткості продукції будівельної галузі за даними 2013-2017 років

Джерело: розроблено автором за даними [6, 7, 11]

Відповідний індекс випуску продукції в порівняних цінах дорівнював $I_{ВП} = 0{,}6863$, або 68,63%. Тобто, скорочення виробництва складало 31,37%. В результаті, цільовий показник дорівнював $I_P = 1{,}0024 \approx 1$, що означає практично незмінний рівень віддачі на протязі вказаного періоду.

Однак, економічне зростання будівельної галузі, що мало місце у 2017 р. характеризувалось значним зниженням ресурсовіддачі. Як наслідок, обсяг споживання матеріальних та енергетичних ресурсів збільшився на +25,76%, а сукупний випуск продукції – тільки на +16,86%. Відповідний індекс ресурсомісткості становив 1,0761, або 107,61%.

Тому, актуальним завданням в рамках подальшого дослідження стала розробка науково-практичного підходу до побудови системи управління ресурсомісткістю в будівельній галузі [12; 13], в основі якого було покладено наступні передумови:

– вхідні статистичні дані повинні надходити з відкритих джерел державної статистичної звітності. Перевагами вказаних джерел інформації є їхня достовірність. До недоліків, в свою чергу, належать: по-перше, певний часовий лаг запізнення, який необхідний Державній службі статистики

України для обробки та зведення узагальненої статистичної інформації, що може сягати від 1 до 1,5 років; по-друге, неповнота, або відсутність докладної аналітики щодо споживання сировини, матеріалів та енергоресурсів будівельною промисловістю. Внаслідок цього якість прийняття рішень, та управління в цілому, погіршується;

– аналіз та обробка вхідних даних повинні здійснюватись методами загальної теорії статистики, фінансової математики та економіко-математичного аналізу та моделювання, відповідно до їхньої специфіки та сфери застосування [14-16];

– оскільки будівельна галузь здатна змінювати показники господарської діяльності в часі, досліджувана система є динамічною. Тобто, залежність майбутнього стану такої системи від її поточного стану задається відповідним зворотним зв’язком [17];

– безпосереднє прийняття рішень щодо управління ресурсомісткістю в будівельній галузі повинно відбуватись на основі сучасного наукового досвіду та економіко-математичних методів управління матеріальними ресурсами [14; 15].

Зважаючи на все вищесказане, розроблений науково-практичний підхід складається з наступних функціональних блоків та взаємозв’язків між ними (рис. 3.5).

Практична реалізація перших двох етапів запропонованого науково-практичного підходу була проведена вище.

Детальний аналіз ресурсомісткості передбачає вивчення наявних тенденцій структурних зрушень в обсягах споживання ресурсів [18; 19]. Тому, нижче наводяться розраховані автором показники матеріалоємності будівельної галузі у співставних цінах за даними додатку И (табл. И.2).

В процесі здійснення господарської діяльності будівельна галузь споживала сировину та матеріали виробництва інших галузей економіки, таких як: добувної та переробної промисловості, а також напівфабрикати власного виробництва [9]. Зважаючи на це, показники матеріалоємності

(табл. 3.1) були згруповані за галузями, сировина та матеріали яких споживались будівельною промисловістю.

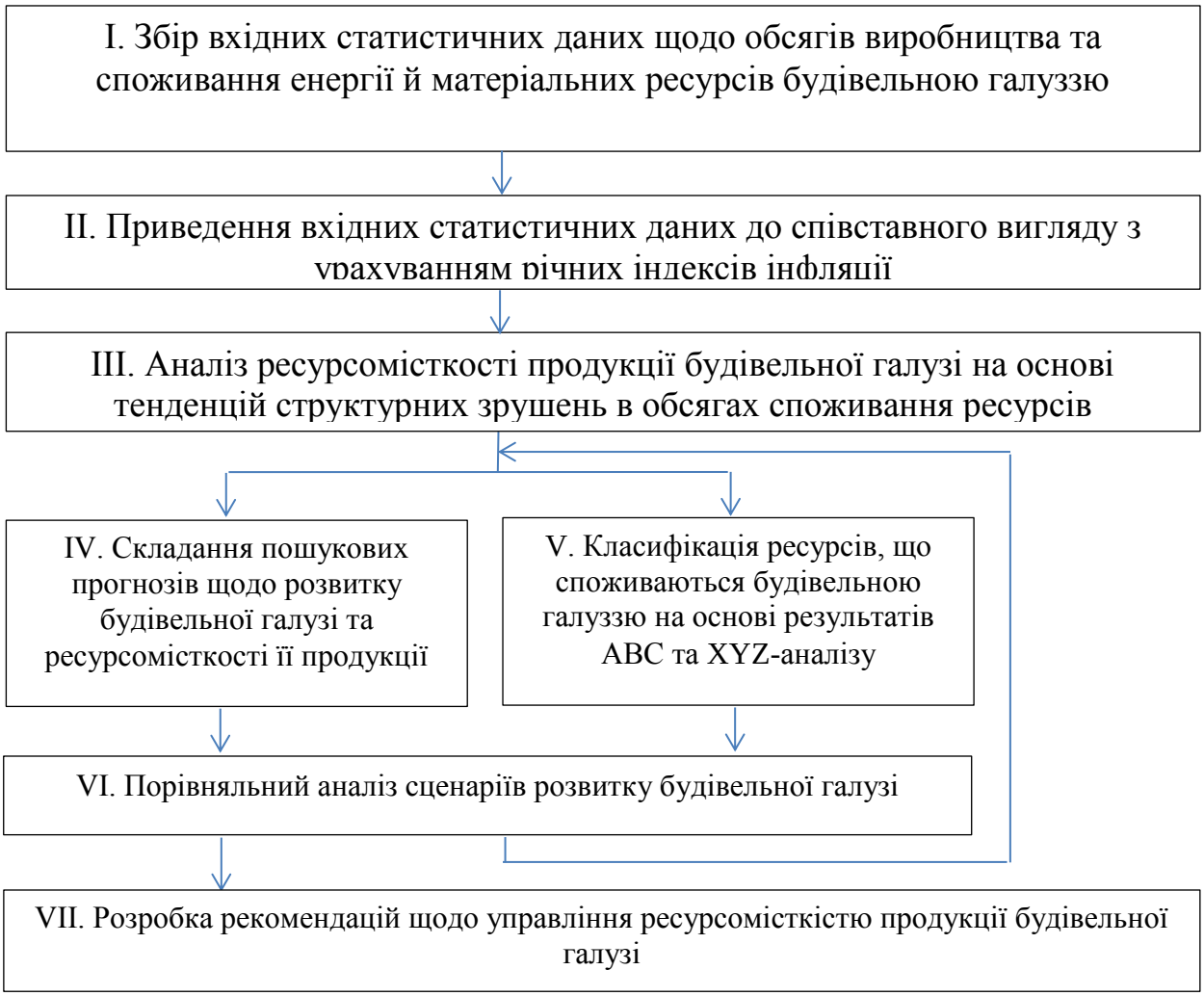

Рис. 3.5. Науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю в будівельній галузі

Джерело: розроблено автором

Як видно з проведених розрахунків, матеріалоємність продукції будівництва протягом 2013-2017 років зросла з 57,85% до 62,87%, або в середньому на +1,26% щороку.

Найбільшу питому вагу в структурі матеріальних витрат будівництва займала продукція переробної промисловості. За результатами 2017 р. її матеріалоємність становила 34,79% від загального обсягу будівництва, а середній щорічний приріст склав +1,07%.

Таким чином, будівельна галузь збільшила свою залежність від

сировини та матеріалів, що виробляються переробною промисловістю, в першу чергу за рахунок: виробництва деревини та паперу (+0,16% щорічного приросту), продуктів нафто перероблення (+0,28%), гумових і пластмасових виробів (+0,27%), неметалевої мінеральної продукції (+0,39%), металургійного виробництва (+0,33%) тощо.

Таблиця 3.1

Показники матеріалоємності продукції будівельної галузі за 2013-2017 роки

Показники матеріалоємності	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Середній щорічний приріст
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3,13%	2,01%	2,63%	2,99%	4,02%	+0,22%
Переробна промисловість	30,50%	31,84%	33,95%	36,47%	34,79%	+1,07%
Будівництво	24,22%	21,95%	20,94%	18,55%	24,06%	-0,04%
Разом матеріалоємність	57,85%	55,80%	57,51%	58,02%	62,87%	+1,26%

Джерело: розроблено автором за даними [6, 7]

Одночасно із цим, скоротилось споживання хімічних речовин і хімічної продукції (-0,20% щорічного приросту), готових неметалевих виробів крім машин та устаткування (-0,23%) та меблів (-0,28%).

Дещо збільшила в структурі матеріалоємності будівельної галузі сировина та напівфабрикати добувної промисловості: її частка зросла з 3,13% до 4,02%.

Вказані зміни в структурі матеріальних витрат відбувались на фоні незначного скорочення залежності будівельної промисловості від напівфабрикатів власного виробництва [9]. Протягом досліджуваного періоду відповідний показник матеріалоємності скоротився з 24,22% до 24,06%, або в середньому на -0,04% щороку (табл. 3.1).

Таким чином, в структурі матеріалоємності продукції відбувались певні зміни, які мали істотний вплив на зміну обсягів споживання ресурсів, а отже й на ефективність виробництва в цілому.

Енергоємність продукції будівництва складається зі споживання

кам’яного та бурого вугілля, сирої нафти та природного газу, електроенергії, газу, пару та води. Динаміка відповідних показників наведена (табл. 3.2). Як бачимо, частка витрат на споживання енергії в загальному випуску продукції суттєво поступається матеріалоємності і за даними 2017 р. складала лише 0,92%. Загальна тенденція характеризувалась незначним зниженням відносного споживання енергоресурсів в останні роки.

Таблиця 3.2

Показники енергоємності продукції будівельної галузі за 2013-2017 роки

Показники енергоємності	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Середній щорічний приріст
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,36%	0,15%	0,21%	0,11%	0,21%	-0,04%
Постачання електроенергії, газу, пари та води	0,93%	0,83%	1,70%	1,16%	0,71%	-0,06%
Разом енергоємність	1,29%	0,98%	1,91%	1,26%	0,92%	-0,09%

Джерело: розроблено автором за даними [6, 7, 9]

Динаміка зведених показників ресурсомісткості продукції будівельної галузі протягом 2013-2017 років, з урахуванням її матеріалоємності та енергоємності представлена (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Зведені показники ресурсомісткості продукції будівельної галузі за 2013-2017 роки

Показники ресурсомісткості	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Середній щорічний приріст
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3,50%	2,16%	2,84%	3,10%	4,23%	+0,18%
Переробна промисловість	30,50%	31,84%	33,95%	36,47%	34,79%	+1,07%
Постачання електроенергії, газу, пари та води	0,93%	0,83%	1,70%	1,16%	0,71%	-0,06%
Будівництво	24,22%	21,95%	20,94%	18,55%	24,06%	-0,04%
Разом ресурсомісткість	59,14%	56,79%	59,42%	59,28%	63,79%	+1,16%

Джерело: розроблено автором за даними [6, 7, 9]

Як бачимо, загальна ресурсомісткість продукції до 2016 р. носила практично сталий характер, проте, в її структурі відбувались певні зміни:

частка сировини та матеріалів виробництва добувної та переробної промисловості поступово зростала, а напівфабрикатів власного виробництва знижувалась. Однак, у 2017 р. спостерігалось різке зростання ресурсомісткості на +4,51% по відношенню до попереднього року, в першу чергу за рахунок збільшення власного проміжного споживання.

Після аналізу структурних зрушень в обсягах споживання ресурсів, відбувається складання нормативних прогнозів щодо розвитку будівельної галузі та ресурсомісткості її продукції [20-22]. В основі даного блоку розробленого науково-практичного підходу (рис. 3.5), покладено систему статистичних таблиць «Витрати-випуск», що на базі обчислених показників прямих витрат дозволяють оцінювати прогнозні обсяги споживання ресурсів та ресурсомісткості продукції [23; 24].

Одночасно із цим виконується класифікація ресурсів, що споживаються будівельною галуззю, за допомогою проведення спільного ABC та XYZ-аналізу.

Метод ABC представляє собою класифікацію матеріальних та енергетичних ресурсів, що використовуються будівельною галуззю, на три нерівнозначні підмножини A, B та C. В основі класифікації покладено їхню значущість для забезпечення безперебійної та ритмічної виробничої діяльності за обсягами споживання ресурсів. Метод ABC-аналізу складається з таких етапів [25]:

1. Вибір об’єкту дослідження та кількісного показника, що характеризує його стан та за яким необхідно провести ABC-аналіз. В нашому випадку це є обсяги споживання матеріальних та енергетичних ресурсів будівельною галуззю протягом звітного періоду;

2. Ранжування об’єктів аналізу за зменшенням значення його кількісного показника;

3. Класифікація об’єктів аналізу за групами A, B та C на основі кумулятивної частки споживання ресурсів в їхньому загальному обсязі:

– до групи A відносяться ті ресурси, кумулятивна частка споживання

яких складає перші 50%. Ці ресурси є найбільш важливими в забезпеченні потреб будівництва. Вони вимагають планування, постійного обліку, контролю залишків та наявності страхового запасу;

– до групи В відносяться ресурси з кумулятивною часткою споживання від 50% до 80%, які вимагають звичайного періодичного контролю;

– до групи С відносяться всі інші ресурси, кумулятивна частка споживання яких знаходиться в межах 80-100%.

Одночасно з методом АВС, для отримання більш інформативних рекомендацій щодо управління ресурсомісткістю продукції будівництва, в рамках даного дослідження також застосовується метод XYZ-аналізу. Він використовується з метою оцінки стабільності обсягів споживання ресурсів в часі за допомогою показників варіації та складається з наступних етапів [25]:

1. Вибір об’єкту дослідження та кількісного показника, для якого необхідно оцінити стабільність його динаміки в часі. По аналогії з АВС-аналізом, цей показник так само представлений динамікою обсягів споживання матеріальних та енергетичних ресурсів будівельною галуззю протягом останніх років, не менш, ніж за три періоди;

2. Обчислення квадратичного коефіцієнта варіації для кожного виду ресурсів та ранжування об’єктів аналізу за збільшенням варіації ознаки;

3. Класифікація об’єктів аналізу за групами X, Y та Z на основі наступних розподільчих правил:

– до групи X належать ресурси з коефіцієнтом варіації, що не перевищує 10%. Споживання таких ресурсів характеризується високою стабільністю та, як наслідок, можливістю довгострокового прогнозування;

– до групи Y належать ресурси з коефіцієнтом варіації від 10% до 25%. Тобто, відхилення обсягу споживання таких ресурсів від середнього рівня знаходиться в допустимих межах для короткострокового прогнозування;

– до групи Z відносяться всі інші ресурси, варіація споживання яких перевищує значення 25%. Тобто, споживання таких ресурсів є нерегулярним, динаміка має випадковий характер, тому можливості прогнозування є вкрай

обмеженими.

Сумісне використання АВС та XYZ-аналізу в галузі будівництва дозволяє: підвищити загальну ефективність управління матеріальними та енергетичними ресурсами на основі їхньої сегментації та розробки оптимальної стратегії управління для кожного сегменту (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Результати спільного АВС та XYZ-аналізу споживання матеріальних та енергетичних ресурсів будівельною галуззю на кінець 2017 р.

Групи АВС	Групи XYZ		
	X	Y	Z
A		Споживання неметалевої мінеральної продукції Споживання електроенергії, газу, пари та води	Будівництво
B		Споживання готових металевих виробів, крім машин і устаткування; металургійне виробництво	
C	Споживання гумових і пластмасових виробів	Споживання продуктів нафтоперероблки, хімічних речовин і хімічної продукції, деревини та паперу	Споживання металевих руд та інших корисних копалин; меблів; коксопродуктів; текстильного виробництва Споживання сирої нафти та природного газу, кам'яного та бурого вугілля

Джерело: розроблено автором

Як видно з таблиці 3.4, найбільш важливими для забезпечення потреб галузі будівництва, група А, є споживання неметалевої мінеральної продукції, електроенергії, газу, пари та води, а також сировини та напівфабрикатів власного виробництва. Причому, жоден з названих ресурсів не належить до групи X зі стабільним попитом. Це пояснюється тим, що на протязі 2013-2017 років будівельна галузь характеризувалась нерівномірним розвитком, період швидкого спаду змінився на повільне зростання [7]. Тому й динаміка споживання вказаних ресурсів мала аналогічні тенденції [26; 27].

До менш важливих ресурсів групи В, які вимагають періодичного

контролю, відносяться готові металеві вироби крім машин та устаткування, а також інша продукція металургійного виробництва. За стабільністю споживання вони належать також належать до групи Y.

Для зменшення залежності будівельної галузі від вказаних ресурсів необхідно забезпечити реалізацію наступних практичних заходів [28; 29]:

– підвищувати якість та конкурентоспроможність будівельної продукції без додаткового залучення ресурсів з метою збільшення доходу від реалізації та відповідного скорочення ресурсомісткості;

– пошук більш дешевих альтернатив використанню наявних ресурсів та їх заміщення на аналоги без зниження якості будівельної продукції;

В рамках існуючих технологій виробництва, забезпечення виконання вказаних практичних шляхів зі зниження ресурсомісткості продукції будівництва мають обмежений характер. Отримати значний приріст ресурсовіддачі дозволить лише комплексне впровадження нових технологій в основну діяльність галузі, що неможливо без залучення інвестицій.

3.2. Модель формування стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі

Попереднє дослідження ресурсного потенціалу, існуючих методів оцінки та аналізу засвідчили, що на сьогоднішній день серед науковців не існує єдиної точки зору щодо його понятійного визначення, як економічної категорії [30; 31].

В умовах адміністративно-командної економіки вітчизняні вчені трактували ресурсний потенціал, як наявну сукупність всіх видів ресурсів, що використовувались для забезпечення потреб виробництва.

Дослідження причин економічного зростання та розвиток апарату виробничих функцій призвів серед деяких науковців до зміни сприйняття

категорії ресурсного потенціалу, як максимальних виробничих потужностей, що забезпечувались певним сполученням ресурсів та відповідною ресурсовіддачею.

На сьогоднішній день відомо, що будь-яка економічна система здатна реалізувати свій потенціал в контексті поставлених цілей розвитку. Іншими словами, потенціал системи може бути достатнім для реалізації стратегії помірного економічного зростання і не достатнім для реалізації стратегії швидкого росту. Вказаний приклад демонструє, що значення потенціалу є відносним, а не абсолютним. І залежить він не тільки від обсягу наявних ресурсів, але й від рівня перспективних цілей.

Враховуючи необхідність планомірного та ритмічного забезпечення будівельної галузі достатніми обсягами всіх видів ресурсів [2], в межах пріоритетних напрямків її розвитку, побудова моделі формування стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі є вкрай актуальною.

Для кількісної оцінки будь-якого складного економічного явища в практиці галузевої статистики завжди використовується відповідна система показників, за допомогою якої виконується вимірювання всіх аспектів діяльності об’єкту дослідження [32-34]. Ресурсний потенціал будівельної галузі, в даному випадку, не є винятком. На основі проведеного узагальнення існуючих наукових досліджень та виходячи з наявних статистичних даних, до його складу в рамках даної роботи було включено: трудові ресурси; основні засоби; проміжне споживання сировини, матеріалів та напівфабрикатів. Його комплексне вимірювання за кожним означеним напрямком повинно передбачати врахування кількісної та якісної оцінки використання ресурсів в процесі господарської діяльності. Зважаючи на це, запропонована ієрархія показників ресурсного потенціалу будівельної галузі наведена (рис. 3.6) [35].

Поширеною практикою зведення множини показників до одного узагальненого в економіко-статистичному аналізі є використання методик інтегральної оцінки [34; 36; 37].

Однак, специфіка показників галузевої статистики, що увійшли до складу ресурсного потенціалу, вносить певні обмеження на можливості застосування тих чи інших методів згортки, а саме:

1. Використані індивідуальні показники галузевої статистики мають різні одиниці виміру та масштаб вимірювання. Крім того, галузева статистика не має нормативних, чи рекомендованих значень показників, що вимірюють ефективність операційної діяльності та використання ресурсів по кожній окремій галузі. Це унеможливлює проведення процедури їхнього нормування, оскільки допустимі межі змін показників визначити проблематично [38].

Рис. 3.6. Ієрархія показників ресурсного потенціалу галузі

Джерело: розроблено автором

2. Актуальною також є проблема інтерпретації значення інтегрального показника ресурсного потенціалу, обчисленого за даними звітного періоду,

оскільки база для порівняння відсутня.

Зважаючи на це, оцінку поточного стану та динаміки ресурсного потенціалу будівельної галузі запропоновано виконувати в порівнянні з іншими галузями економіки України. Це дозволить не тільки отримати уявлення про стан та ефективність використання ресурсів, але й з'ясувати конкурентні переваги та слабкі сторони будівельної галузі в порівнянні з іншими секторами економіки [39; 40].

Проблему неповноти інформації для нормування індивідуальних показників пропонується вирішувати шляхом переходу від кількісних шкал вимірювання до якісних, за допомогою процедури ранжування об'єктів дослідження, тобто, галузей [41].

В теорії прийняття рішень проведення відповідного багатокритеріального порівняльного аналізу виконується методом Парето. Даний метод дозволяє впорядкувати всі галузі України за рівнем ресурсного потенціалу на основі формування множини ефективних рішень, що не поступаються одне одному.

Також, для побудови узагальненого ранжування галузей за цільовим показником, нами використовувався метод середніх арифметичних рангів, алгоритм якого передбачає виконання наступних етапів:

– для кожного індивідуального показника, що увійшов до складу ресурсного потенціалу (рис. 3.6), визначається напрямок оптимізації та, з урахуванням цього, виконується ранжування галузей. Причому, менший ранг отримує та галузь, яка має в своєму розпорядженні більший обсяг ресурсів, або ефективність його використання є вищою, в порівнянні з іншими галузями економіки;

– на основі ранжувань за всіма індивідуальними показниками, виконується узагальнене впорядкування галузей за ресурсним потенціалом. Для цього знаходиться середня арифметична проста, або зважена рангів для кожної галузі за формулою (3.2).

$$P = \frac{\sum_{i=1}^{n} P_i}{n}, \text{ або } P = \sum_{i=1}^{n} P_i w_i \text{ де } \sum_{i=1}^{n} w_i = 1, \quad (3.2)$$

де P_i – рангова оцінка за і-им напрямком вимірювання;

P – узагальнена рангова оцінка;

n – кількість напрямків вимірювання;

w_i – ваговий коефіцієнт і-ого напрямку вимірювання, з урахуванням системи переваг експерта.

Обчислення зваженої середньої доцільно виконувати у випадках, коли експерт, відповідно до власної системи переваг, вважає певні індивідуальні показники більш важливішими за інші. На основі обчислених середніх виконується фінальне ранжування. При цьому, нижчому значенню середньої відповідає менший ранг та навпаки.

Методологія обчислення розглядаємих показників потребує уточнення. Група $П_1$ містить показники, що відповідають за забезпеченість галузей трудовими ресурсами та їхню продуктивність праці. З економічної статистики відомо, що наявна чисельність трудових ресурсів кожної галузі вимірюється кількістю найманих працівників та чисельністю зайнятого населення. Працівник вважається найманим, якщо він уклав з організацією трудовий договір та працює на постійній, або тимчасовій основі. На відміну від цього, зайняте населення працює самостійно, мінімум 1 годину на тиждень. Саме в будівельній галузі, зважаючи на сезонний характер окремих робіт, різниця між вказаними показниками є однією з найбільших в масштабах економіки України [6, 42]. Тому, зайняте населення виступає найбільшим резервом нарощування кількісного складу трудових ресурсів шляхом збільшення чисельності найманих працівників.

Показник абсолютного резерву $П_{12}$ розраховується як різниця між зайнятими та найманими працівниками. Відповідно, відносний резерв $П_{13}$ показує у скільки разів абсолютний резерв перевищує кількість найманих

працівників.

Іншим джерелом поповнення трудових ресурсів у кожній галузі є безробітний склад працездатного населення. Можливості галузі до його швидкої мобілізації, в межах необхідної чисельності, вимірюються співвідношенням кількості зареєстрованих безробітних до вільних вакансій. Абсолютна різниця між ними вимірюється показником $П_{14}$, а відношення – показником $П_{15}$.

Рівень заробітної плати $П_{16}$ обчислюється шляхом відношення галузевої середньомісячної заробітної плати до аналогічного показника по всій Україні і вимірюється показниками темпів приросту.

Середньомісячна продуктивність праці на 1 зайнятого $П_{17}$ розраховується діленням галузевого обсягу випуску товарів і послуг у ринкових цінах до чисельності зайнятого населення.

Друга група показників $П_2$ відноситься до забезпеченості галузей основними засобами, їхнього стану та ефективності використання. До її складу увійшли показники: залишкової вартості $П_{21}$, коефіцієнту оновлення $П_{22}$ та зносу $П_{23}$, а також фондовіддача $П_{24}$. Методика розрахунку вказаних показників в достатній мірі висвітлена в теорії аналізу господарської діяльності [1].

Остання група показників проміжного споживання $П_3$ характеризує забезпеченість будівельної галузі сировиною, матеріалами, напівфабрикатами та супутніми послугами, що виробляються самою будівельною та іншими галузями економіки. Визначена частка проміжного споживання має безпосередній вплив на формування показників ресурсомісткості та енергоємності продукції. Зі статистичних таблиць «Витрати-випуск» [9; 23; 24], що будуються на основі міжгалузевої моделі Леонт'єва відомо, що сукупний випуск продукції галузі складається з проміжного споживання $П_{31}$ та доданої вартості. Причому, інтенсивний шлях економічного розвитку передбачає зменшення частки проміжного споживання в загальному випуску $П_{32}$.

Висока залежність галузі від зовнішніх постачальників завжди несе ризики несвоєчасного виконання виробничої програми. Тому, господарська діяльність, яка є високо інтегрованою до системи міжгалузевих зв'язків, з однієї сторони, завжди буде мати місце, а з точки зору економічного ризику є небажаною [18; 43]. Тому, для вимірювання рівня незалежності галузі від постачальників, до складу даної групи було введено відповідний показник $П_{ЗЗ}$. В основі методики його розрахунку покладено припущення про те, що рівень залежності підприємств будівельної галузі від продукції іншої галузі дорівнює відповідному коефіцієнту прямих витрат a_{ij}, де i – галузь-постачальник сировини, матеріалів, напівфабрикатів та суміжних послуг, j – галузь будівництва. Тоді, коефіцієнт незалежності j-ої галузі від сировини i-ого постачальника буде дорівнювати $(1 - a_{ij})$. Відповідно, загальний коефіцієнт незалежності будівельної галузі від множини галузей-постачальників буде розраховуватись за формулою:

$$П_{ЗЗ\,j} = \prod_{i=1}^{m} (1 - a_{ij}), \tag{3.3}$$

де $П_{ЗЗ\,j}$ – загальний коефіцієнт незалежності j-ої галузі від галузей-постачальників;

m – кількість галузей.

Отже, нами було побудовано модель формування ресурсного потенціалу будівельної галузі на основі обґрунтованої множини показників. В подальшому дослідженні, спираючись на статистичні дані 2016-2017 р., нами було проведено:

– порівняльний аналіз ресурсного потенціалу галузей України, на основі побудованої моделі;

– визначені конкурентні позиції будівельної галузі у залученні та ефективності використання трудових ресурсів, основних засобів та матеріальних ресурсів й послуг проміжного споживання на основі аналізу її

сильних та слабких сторін;

– проведено аналіз змін ресурсного потенціалу будівельної галузі протягом 2016-2017 р. з метою виявлення негативних тенденцій та економічного обґрунтування основних напрямків його підвищення.

Спираючись на статистику використання трудових ресурсів по галузях за даними 2016-2017 років, додатки Л (табл. Л.1 та табл. Л.2) та визначену ієрархію показників (рис. 3.6), нами були розраховані індикатори першої групи.

Найбільший інтерес, в даному випадку, становить порівняльний аналіз кількісного складу трудових ресурсів, що залучені до виробництва у тій чи іншій галузі та відповідного обсягу випуску продукції [6; 42]. Тобто, чисельність трудових ресурсів та ефективність їх використання на основі показника продуктивності праці. Результати такого порівняння у графічному вигляді наведені на рисунку 3.7.

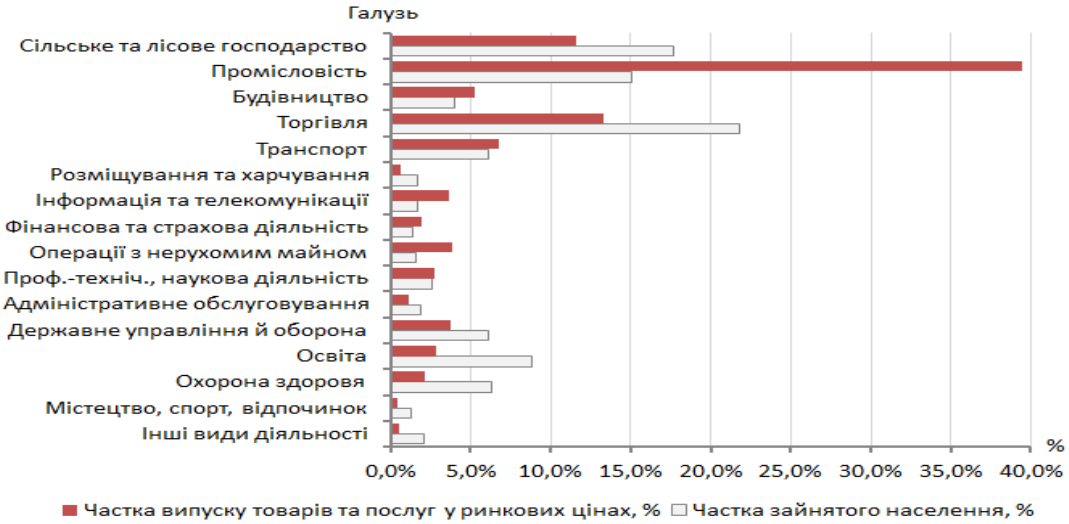

Рис. 3.7. Порівняльний аналіз галузевого випуску продукції та чисельності зайнятого населення за даними 2017 р.

Джерело: розроблено автором за даними [6, 7, 42]

Як видно з рисунку 3.7, всі галузі економіки України можна поділити на 3 основні групи:

– частка зайнятого населення працездатного віку суттєво переважає частку галузевого випуску товарів та послуг. Тобто, внесок таких галузей у створення валового внутрішнього продукту характеризується завищеними

витратами трудових ресурсів, або їхньою низькою продуктивністю, що поступається середньому по економіці рівню. До складу таких галузей увійшли сільське та лісове господарство, торгівля, розміщування та харчування, державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я, мистецтво, спорт та відпочинок [6]. Особливо великі наслідки низької продуктивності праці економіка відчувала за рахунок галузей з найбільшою питомою вагою зайнятого населення, зокрема сільського господарства та торгівлі. За даними 2017 р. в цих галузях було зайнято 39,5% працездатного населення. В той же час, частка виробництва продукції становила лише 24,9% від сукупного по економіці України обсягу;

– частка галузевого випуску товарів та послуг суттєво переважає частку зайнятого населення працездатного віку. До складу даної групи належать галузі з високою продуктивністю праці, а саме: промисловість, інформація та телекомунікації й операції з нерухомим майном. Найбільша частка трудових ресурсів зосереджена у промисловості – 15,1%, де випуск продукції складає 39,5% від сукупного по економіці;

– галузі з середньою за економікою продуктивністю праці, для яких частка трудових ресурсів приблизно дорівнює обсягу випуску. Типовими представниками даної групи є: будівництво, транспорт, фінансова, страхова, професійно-технічна та наукова діяльність. Що стосується будівельної галузі, частка зайнятого населення становила 4,0%, які забезпечували 5,2% обсягу виробництва.

Зведені результати обчислень за всіма показниками першої групи (рис. 3.6), наведені в таблиці 3.5 за даними додатку Л (табл. Л.2).

Проведений порівняльний аналіз галузевої забезпеченості трудовими ресурсами дозволив визначити конкурентні переваги будівельної галузі та пріоритетні напрямки державного регулювання, які характеризуються певним відставанням у формуванні ресурсного потенціалу. Так, до переваг будівельної галузі слід віднести [43]:

– сезонний характер певних будівельних робіт зумовлює змінний

характер попиту на трудові ресурси протягом року.

Таблиця 3.5

Аналіз використання трудових ресурсів по галузях економіки України за даними 2017 р.

Галузі	$П_{11}$, тис. осіб	$П_{12}$, тис. осіб	$П_{13}$	$П_{14}$, осіб	$П_{15}$	$П_{16}$, %	$П_{17}$, грн./міс.	Ранг
Сільське та лісове господарство	2860,7	2306,2	4,2	41732	1,8	-14,7	19301,0	3
Промисловість	2440,6	420,0	0,2	38793	3,6	7,4	76836,5	1
Будівництво	644,3	408,8	1,7	5596	3,5	-12,0	38467,7	7
Оптова та роздрібна торгівля	3525,8	2632,7	2,9	40010	5,9	7,4	17920,7	2
Транспорт, складське господарство	991,6	293,5	0,4	8389	2,6	8,2	32189,9	5
Тимчасове розміщування та харчування	276,3	186,2	2,1	5392	5,0	-29,8	10368,0	12
Інформація та телекомунікації	274,1	116,4	0,7	3698	10,3	69,2	62495,8	4
Фінансова та страхова діяльність	215,9	20,6	0,1	8650	19,1	81,1	42594,1	8
Операції з нерухомим майном	252,3	105,5	0,7	1907	3,6	-16,3	71651,3	11
Професійна, наукова та технічна діяльність	415,8	124,1	0,4	4832	5,3	41,3	31334,0	6
Адміністративне та допоміжне обслуговування	297,9	53,1	0,2	4424	3,2	-21,5	18046,5	13
Державне управління й оборона	979,7	0,0	0,0	32913	8,8	31,9	18361,5	9
Освіта	1423,4	22,8	0,0	4472	2,7	-17,6	9600,2	15
Охорона здоров’я	1013,6	38,2	0,0	6646	3,0	-29,9	9883,6	14
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	199,8	38,8	0,2	1142	3,4	-6,0	10738,5	16
Інші види економічної діяльності	344,6	276,9	4,1	2875	6,8	-8,0	7936,6	10

Наприклад, дорожньо-будівельні роботи повинні виконуватись виключно в теплу пору року. Це визначає абсолютну та відносну різницю між чисельністю зайнятого в галузі працездатного населення та кількістю найманих на постійній основі працівників.

З таблиці 3.5 видно, що в будівельній галузі вказана різниця, показники $П_{12}$ та $П_{13}$, є однією з найбільших в масштабах економіки України. Тому, з точки зору ресурсного потенціалу будівельна галузь має конкурентні

переваги, оскільки її зайняте населення виступає резервом нарощування чисельності найманих працівників у разі такої необхідності. З іншої сторони, відсутність постійного робочого місця для більшості трудових ресурсів та висока плинність кадрів не мають заохочувального ефекту та стимулювання до якісного розвитку ринку праці в галузі;

– продуктивність праці в будівельній галузі $П_{17}$, за даними 2017 р., залишалась однією з найвищих по економіці в цілому, хоча й поступалась промисловості майже в два рази.

Найбільш суттєве відставання будівельної галузі у формуванні трудових ресурсів спостерігалось за показниками:

– рівня середньомісячної заробітної плати $П_{16}$, яка у 2017 р. становила 6251 грн. на одного штатного працівника, що на -12,01% нижче за середній по економіці рівень у 7104 грн. В порівнянні з іншими галузями, за даним показником будівництво знаходилось на 10 місці, випереджаючи лише сільське господарство, освіту та охорону здоров'я, тимчасове розміщення та харчування, операції з нерухомим майном та діяльність у сфері адміністративного обслуговування;

– рівня навантаження на 1 вільне робоче місце $П_{15}$, який теж знаходився на 10 місці та дорівнював 3,5 чол. Фактично, відносно низький рівень заробітної плати та складні умови праці в останні роки не сприяли зростанню привабливості праці в галузі.

Враховуючи вищесказане, сукупний рейтинг будівельної галузі за формуванням та використанням трудових ресурсів знаходився на 7 місці, що є середнім по економіці показником.

Визначити центри відставання за територіальною ознакою дозволяє проведений аналіз трудових ресурсів по областях України за тією самою системою економіко-статистичних показників (табл. 3.6), за даними додатку К (табл. К.2).

Як видно з таблиці 3.6, за територіальною ознакою та ефективністю використання трудові ресурси будівельної галузі характеризуються

нерівномірним розподілом [45; 46].

Таблиця 3.6

Аналіз використання трудових ресурсів по областях України за даними 2017 р.

Області	$П_{11}$, тис. осіб	$П_{12}$, тис. осіб	$П_{13}$	$П_{14}$, осіб	$П_{15}$	$П_{16}$, %	$П_{17}$, грн./міс.	Ранг
Україна	644,3	408,8	1,7	5596	3,5	-12,01%	12451,5	3
Вінницька	14,7	8,3	1,3	462	14,6	5,05%	16042,1	23
Волинська	9,5	4,3	0,8	117	2,3	-6,74%	11851,0	6
Дніпропетровська	52,4	29,9	1,3	257	1,9	-21,44%	14070,7	8
Донецька	30,4	20,0	1,9	222	12,1	-18,35%	7988,9	13
Житомирська	21,2	17,3	4,4	166	4,0	-12,23%	5518,6	5
Закарпатська	28,5	25,8	9,6	156	10,8	3,32%	3615,2	15
Запорізька	28	21,4	3,2	272	7,6	-32,10%	7000,7	9
Івано-Франківська	26,1	19,2	2,8	289	8,0	-14,67%	6679,0	16
Київська	30,5	8,7	0,4	19	1,1	-15,50%	14420,4	21
Кіровоградська	12,8	10,1	3,7	132	2,7	-22,91%	9219,1	25
Луганська	13,1	10,2	3,5	99	9,3	-25,37%	3388,8	1
Львівська	67,5	52,1	3,4	484	3,1	-4,37%	7006,7	22
Миколаївська	16,4	12,1	2,8	51	1,3	-30,69%	12141,2	11
Одеська	39,5	24,6	1,7	35	1,3	-20,97%	21610,1	3
Полтавська	16,6	5,4	0,5	549	5,9	21,89%	26076,0	10
Рівненська	20,5	15,6	3,2	470	15,2	-14,49%	5791,9	14
Сумська	23,3	19,1	4,5	260	5,6	-16,36%	4103,8	17
Тернопільська	12,6	8,4	2,0	211	6,3	-12,98%	9473,3	2
Харківська	57,3	36,5	1,8	209	2,5	24,76%	13318,8	24
Херсонська	12,6	9,7	3,3	107	10,7	-21,91%	6078,3	18
Хмельницька	14,1	8,2	1,4	273	10,1	-23,07%	12347,2	12
Черкаська	22,2	17,4	3,6	364	31,3	-19,65%	4428,5	7
Чернівецька	18	14,4	4,0	249	15,6	21,05%	5360,2	20
Чернігівська	8,9	4,9	1,2	215	6,0	-5,48%	8091,8	19
Київ	644,3	408,8	1,7	5596	3,5	-12,01%	12451,5	3

Джерело: розроблено автором за даними [6, 7, 42]

Найкраща ситуація з забезпеченістю трудовими ресурсами у 2017 р. за результатами узагальненого ранжування мала місце у Львівській, Харківській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській та Дніпропетровській областях. Однак, аналіз складових свідчить про те, що безумовного лідера ми не маємо: практично кожна з цих областей за різними показниками може суттєво поступатись іншим областям на ринку праці. Наприклад, лідер рейтингу Львівська область посідає перше місце в Україні за кількістю

зайнятого населення у будівництві $П_{11}$. Проте, середньомісячна продуктивність праці $П_{17}$ тут була нижчою середнього по країні рівня [45; 46]. Тобто, в цій області має місце екстенсивний шлях розвитку будівництва з залученням додаткових ресурсів, що є негативним. Друга за рейтингом, Харківська область, у випадку високих темпів зростання будівництва може мати проблеми з нестачею робочої сили, оскільки відносний резерв збільшення найманого населення за рахунок зайнятого у будівництві є нижчий, ніж в більшості інших областей України.

Найгірша ситуація з забезпеченістю трудовими ресурсами склалась у Луганській, Херсонській, Волинській, Миколаївській, Кіровоградській та Чернігівській областях. Серед основних проблем є низька чисельність зайнятого у будівництві населення та, в деяких випадках, низька продуктивність праці.

Як зазначалось вище, сукупний рейтинг будівельної галузі за формуванням та використанням трудових ресурсів (табл. 3.5), знаходився на 7 місці серед інших галузей. Найбільше відставання мало місце за показниками рівня оплати праці та навантаження на 1 вільне робоче місце. Тому, для зростання ресурсного потенціалу будівельної галузі, відносно інших галузей, першочергову увагу необхідно приділити саме цим показникам.

Найнижчий показник оплати праці в будівництві мав місце в Запорізькій, Миколаївській, Луганській, Хмельницькій, Кіровоградській та Херсонській областях. Однак, показник середньої заробітної плати по Україні розраховується за формулою зваженої арифметичної. Тому, в її розрахунку в якості вагового показника також приймає участь чисельність найнятого населення. Іншими словами, якщо трудові ресурси певної області є малочисельними, то підвищення їхньої заробітної плати не буде мати значного впливу на середній по країні рівень, а лише частково вирішить соціально-економічні проблеми її населення. Це стосується Кіровоградської, Луганської та Херсонської областей. Напроти, зростання заробітної плати у

будівництві в Запорізькій, Миколаївській та Хмельницькій областях буде мати більший позитивний ефект для ресурсного потенціалу.

Найнижчий рівень навантаження на 1 вільне робоче місце спостерігався в м. Києві та Київській області, Одеській, Миколаївській, Дніпропетровській та Волинській областях. Причинами даного явища виступають два фактори:

– по-перше, будівнича галузь знаходиться на стадії економічного спаду, про що свідчать обсяги виробленої продукції. В такому випадку безробітне населення не зацікавлено у даному роботодавцеві. Ця ситуація є характерною для Миколаївської та Волинської областей;

– по-друге, будівнича галузь зростає швидкими темпами та відчувається брак трудових ресурсів. Дана ситуація є більш притаманною для інших областей з наведеного вище переліку.

Друга група показників, що формують ресурсний потенціал будівельної галузі, пов’язана з використанням основних засобів (табл. 3.7).

Як видно з таблиці 3.7, з точки зору забезпеченості основними засобами та ефективністю їх використання галузь будівництва в загальному рейтингу займає 3 місце, поступаючись лише сільському й лісовому господарству та оптовій й роздрібній торгівлі.

Високі конкурентні позиції галузі забезпечив коефіцієнт оновлення основних засобів, який за результатами 2017 р. складав 21,0%. Також вище середнього по країні рівні приймав значення показник фондовіддачі, що дорівнював 7,6 грн. на кожну грн. основних засобів.

Незважаючи на оптимістичні тенденції в оновленні, зношеність основних засобів на початок 2018 р. складала 45,7%, що значно впливало на виробничі потужності галузі. Моральний знос є невід’ємною складовою вказаного стану, що впливає на конкурентоспроможність продукції та, в кінцевому випадку, на обсяг доданої вартості. Саме тому, важливо продовжувати оновлення основного капіталу заданими темпами [47].

Таблиця 3.7

Аналіз використання основних засобів по галузях економіки України за даними 2017 р.

Галузі	$П_{21}$, тис. грн.	$П_{22}$, %	$П_{23}$, %	$П_{24}$, грн.	Ранг
Сільське та лісове господарство	219677119	22,8	35,7	3,3	1
Промисловість	1004541611	5,8	59,1	2,5	13
Будівництво	42729622	21,0	45,7	7,6	3
Оптова та роздрібна торгівля	116506556	19,3	40,4	7,1	2
Транспорт, складське господарство	671146825	4,7	47,6	0,6	14
Тимчасове розміщування та харчування	17164637	8,4	40,4	2,2	11
Інформація та телекомунікації	43417674	12,3	61,1	5,2	10
Фінансова та страхова діяльність	38765660	11,8	41,5	3,1	6
Операції з нерухомим майном	417072659	5,9	55,1	0,6	15
Професійна, наукова та технічна діяльність	16239539	11,9	54,0	10,6	9
Адміністративне та допоміжне обслуговування	253018070	1,6	81,6	0,3	16
Державне управління й оборона	129369	13,6	51,0	1831,7	6
Освіта	2178615	15,3	42,4	82,6	4
Охорона здоров’я	9436457	13,4	45,6	14,0	5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	14088958	9,4	36,8	2,0	11
Інші види економічної діяльності	1511840	11,7	43,0	23,8	8

В основі їхнього розрахунку покладені статистичні дані [6], що наводяться в додатках м (табл. М.1 та табл. М.2).

В цілому по економіці коефіцієнт зносу становив 58,7%. Однак, в загальному рейтингу за цим показником будівельна галузь займала дев’яту позицію. Це пов’язане з високою зношеністю основних засобів у промисловості на рівні 59,1%. В той же час, їхня частка дорівнювала 35,0% від загального обсягу основного капіталу в економіці України.

Остання група показників, що формують ресурсний потенціал будівельної галузі, пов’язана з обсягами проміжного споживання сировини, матеріалів, напівфабрикатів, продукції та послуг інших галузей. Результати їхнього розрахунку за даними додатку Н, наведені в таблиці 3.8.

Проміжне споживання тісно пов’язане з показниками ресурсомісткості продукції будівництва [48; 49]. Так, частка ресурсів виробничого

призначення у проміжному споживанні галузі у 2016 р. складала 73,87%, а в 2017 р. зросла до 79,64%. На галузь будівництва у 2017 р. приходилось 5,88% від сумарного обсягу проміжного споживання економіки в цілому [9]. За цим показником вона поступалась лише промисловості, сільському господарству та оптовій й роздрібній торгівлі.

Таблиця 3.8

Аналіз обсягів проміжного споживання по галузях економіки України за даними 2017 р.

Галузі	$П_{31}$, млн. грн.	$П_{32}$, %	$П_{33}$	Ранг
Сільське та лісове господарство	522575	62,4	0,502	12
Промисловість	2458919	71,2	0,429	13
Будівництво	262065	76,5	0,388	16
Оптова та роздрібна торгівля	422356	50,4	0,589	6
Транспорт, складське господарство	229275	53,1	0,539	13
Тимчасове розміщування та харчування	19010	48,2	0,596	15
Інформація та телекомунікації	115363	48,9	0,573	10
Фінансова та страхова діяльність	39773	31,6	0,713	4
Операції з нерухомим майном	66467	25,0	0,775	1
Професійна, наукова та технічна діяльність	85093	48,4	0,603	6
Адміністративне та допоміжне обслуговування	35349	47,7	0,604	10
Державне управління й оборона	73172	30,9	0,720	2
Освіта	46798	25,6	0,768	3
Охорона здоров’я	55830	41,6	0,635	5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	10888	37,3	0,681	9
Інші види економічної діяльності	13538	37,1	0,680	6

В той же час, будівельна галузь забезпечувала лише 4,60% від річного сукупного випуску продукції та 2,70% від ВВП [50]. Таким чином, в порівнянні з іншими галузями будівельна промисловість в умовах економічного спаду та відсутності комерційного будівництва не здатна генерувати достатній обсяг доданої вартості [51; 52]. Показник $П_{32}$ це наявно демонструє: частка доданої вартості від сукупного випуску продукції становить лише 23,5%. Це є найнижчим показником серед всіх інших галузей економіки України. Отже, в даному випадку будівельна галузь має значні

резерви до зростання свого ресурсного потенціалу.

Висока залежність галузі від проміжного споживання зумовлює низьке значення коефіцієнту незалежності від постачальників $П_{33}$. Так, за даними розрахунків, коефіцієнт прямих витрат продукції промисловості складав 0,4478, а продукції власного виробництва - 0,2406. Це означає, що вартість виробленої будівельною галуззю продукції на 68,85% складається з сировини, матеріалів, обладнання промисловості та власних напівфабрикатів [9]. Тому, за результатами розрахунків, в рейтингу показника $П_{33}$ вона займає останнє місце.

Узагальнююче ранжування (табл. 3.8) показало значне відставання галузі будівництва від інших секторів економіки за рахунок низької частки доданої вартості та високої залежності від продукції сторонніх постачальників.

Підводячи підсумок рейтингової оцінки за всіма напрямками формування ресурсного потенціалу (табл. 3.5, табл. 3.7-3.8), ми отримуємо результати, представлені в таблиці 3.9.

Підсумкове ранжування, колонка 5, вказує на те, що ресурсний потенціал будівельної галузі находиться на 10 місці серед 16 галузей. Тобто, за конкурентоспроможністю він поступається середньому рівню.

Найкращі позиції будівельна галузь демонструє у використанні основних засобів, перш за все, завдяки коефіцієнту їхнього оновлення, який у 2017 р. складав $П_{22}$ = 21,0%. Незважаючи на це, коефіцієнт зносу на кінець року все ще дорівнював $П_{23}$ = 45,7%. Найбільша зношеність основних фондів була характерна промисловості – 59,1%, галузі інформації та телекомунікації – 61,1%, діяльності у сфері адміністративного обслуговування – 81,6%. Отже, процес модернізації основних засобів необхідно продовжувати.

У використанні трудових ресурсів найбільші проблеми будівельної галузі полягали у низькому рівні заробітної плати, що на -12,01% поступався середньому рівню по економіці. Так, середньомісячна заробітна плата штатних працівників у Кіровоградській, Луганській, Херсонській та

Хмельницькій областях у 2017 р. знаходилась в діапазоні 4375-4568 грн., що є найнижчими показниками по Україні. В той же час в Харківській та Полтавській областях середньомісячна заробітна плата у будівельній галузі становила 7790-7985 грн. Така різниця обумовлена суттєвими відмінностями в обсягах будівництва.

Таблиця 3.9

Результати порівняльного аналізу ресурсного потенціалу галузей за даними 2017 р.

Галузі	Трудові ресурси	Основні засоби	Проміжне споживання	Разом
Сільське та лісове господарство	3	1	12	2
Промисловість	1	13	13	11
Будівництво	7	3	16	10
Оптова та роздрібна торгівля	2	2	6	1
Транспорт, складське господарство	5	14	13	13
Тимчасове розміщування та харчування	12	11	15	15
Інформація та телекомунікації	4	10	10	8
Фінансова та страхова діяльність	8	6	4	4
Операції з нерухомим майном	11	15	1	11
Професійна, наукова та технічна діяльність	6	9	6	5
Адміністративне та допоміжне обслуговування	13	16	10	16
Державне управління й оборона	9	6	2	3
Освіта	15	4	3	6
Охорона здоров’я	14	5	5	7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	16	11	9	14
Інші види економічної діяльності	10	8	6	9

Ще однією проблемою у використанні трудових ресурсів будівельною галуззю є один з найнижчих рівнів навантаження на 1 вільне робоче місце по економіці в цілому. Так по Києву він становив лише 0,8, тобто, кількість вільних робочих місць навіть перевищувала чисельність безробітних. В той же час за обсягами будівельних робіт, у Києві їх було виконано більш ніж 24% від будівництва по всій Україні. Причина такого стану – важкі умови праці та низький рівень її оплати.

Найбільші проблеми ресурсного потенціалу будівельної галузі пов’язані з низькою вартістю готових об’єктів будівництва та, як наслідок, високою часткою проміжного споживання. Особливо залежною вона є від продукції власного виробництва та промисловості. Сумарна їхня частка становить близько 69% від сукупного випуску продукції. Специфіка будівельної галузі полягає в тому, що її продукція є матеріалоємною. Однак, зменшити частку проміжного споживання та наростити додану вартість можна лише підвищуючи якість будівельних об’єктів та їхню кінцеву ціну реалізації, що можливо в умовах зростання економіки.

Таким чином, в ході проведеного дослідження нами було удосконалено модель формування ресурсного потенціалу будівельної галузі, в основі якої покладено багатокритеріальні методи узагальнень теорії прийняття рішень для якісних шкал вимірювання, що дозволили врахувати специфіку показників галузевої статистики та отримувати рекомендації щодо управління ресурсами в галузі [53].

3.3. Економічне обґрунтування основних напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу галузі

Для обґрунтування основних напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу будівельної галузі в подальшій роботі будемо спиратись на результати попередніх досліджень та сучасний науковий досвід [54-57], а саме:

– запропонованого науково-практичного підходу до побудови системи управління ресурсомісткістю продукції будівництва, аналізу її динаміки, тенденцій структурних зрушень, результатів ABC та XYZ-аналізу [25] тощо;

– удосконаленої моделі формування ресурсного потенціалу будівельної галузі на основі рейтингового оцінювання за показниками використання

трудових ресурсів, основних засобів та проміжного споживання.

Зазначений науково-практичний підхід (рис. 3.5), поряд з проведенням АВС та XYZ-аналізу щодо споживання ресурсів, передбачав також складання нормативних прогнозів відносно розвитку будівельної галузі та ресурсомісткості її продукції. В основі розрахунків даного блоку було покладено систему статистичних таблиць «Витрати-випуск», що на базі даних про проміжне споживання дозволили нам оцінити обсяги споживання ресурсів у порівняних цінах та, відповідно, показники ресурсомісткості [9]. Доповнивши ці дані статистикою галузевого випуску продукції (рис. 3.3), ми з'ясували, що між споживанням ресурсів та обсягами виробництва існує прямий зв'язок з коефіцієнтом кореляції 0,9764.

В подальшому дослідженні для проведення сценарного моделювання, за даними 2012-2018 р. нами було побудовано парну лінійну регресію залежності обсягу виробництва продукції будівельної галузі від споживання ресурсів, що має вигляд:

$$ОВП_{розр} = 16107{,}888 + 1{,}574 \times ОСР, \quad (3.4)$$

де $ОВП_{розр}$ – розрахункове значення обсягу виробництва продукції будівельної галузі;

$ОСР$ – обсяг споживання ресурсів.

Наявні статистичні дані Державної служби статистики України попередніх років не дозволили визначити відповідні обсяги споживання ресурсів, тому обмеження на кількість досліджуваних періодів мало об'єктивні причини [5-9].

Адекватність отриманої залежності перевірялась за допомогою критерію Фішера. Так, з достовірністю у 95% розрахункове значення Фішера переважало його табличне значення: $F_{розр} = 61{,}448 > F_{табл} = 9{,}013$. Тобто, регресія (3.4) добре описує вхідні статистичні дані та може використовуватись в подальших розрахунках.

Оцінити адекватність отриманого рівняння також можна графічним способом, як показано на рисунку 3.8.

Як бачимо, розрахунковий тренд добре відображає існуючу динаміку виробництва у цінах базисного 2016 року.

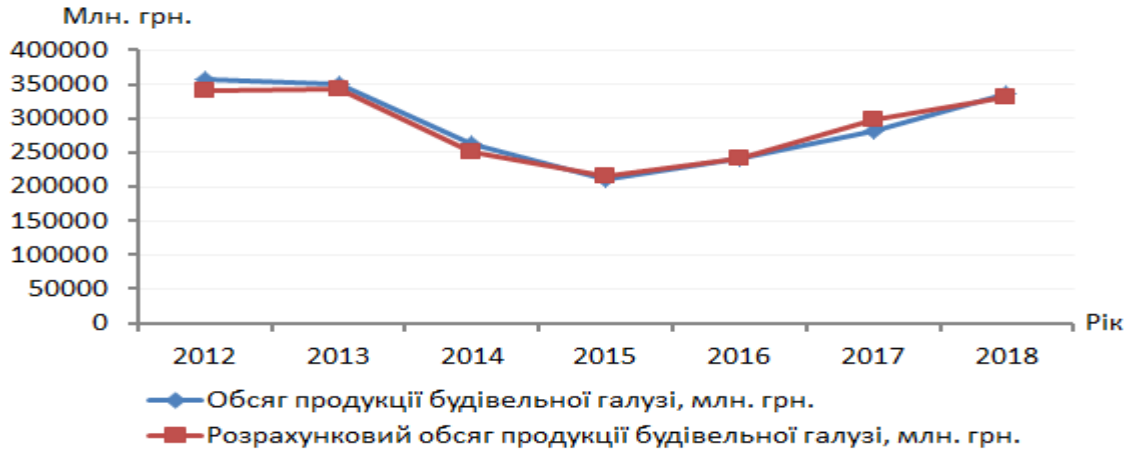

Рис. 3.8. Порівняння розрахункового обсягу випуску продукції будівельної галузі з вхідними даними 2012-2018 р. у співставних цінах

Джерело: побудовано автором за даними [5-9]

Для аналізу впливу фактору x на результативний показник $Y = f(x)$ у випадку наявності функціонального зв'язку між ними в економіко-статистичних дослідженнях широко використовуються коефіцієнти еластичності [14]. Вони показують, на скільки відсотків змінюється результативний показник, якщо відбувається зростання фактору на 1%.

В нашому випадку, еластичність випуску продукції будівництва від споживання ресурсів буде дорівнювати:

$$E_x = \frac{\partial Y}{\partial x} \times \frac{x}{Y} \quad \rightarrow \quad E_{OCP} = 1{,}574 \times \frac{OCP}{OBП}, \tag{3.5}$$

де E_{OCP} – коефіцієнт еластичності обсягу виробництва продукції будівельної галузі від споживання ресурсів.

За розрахунковими даними $E_{OCP} = 0{,}946$, тобто протягом 2017 р. в будівельній галузі мала місце ситуація з нееластичним виробництвом, коли

зростання споживання ресурсів на 1% супроводжувалось збільшенням випуску продукції на 0,946%. Дані розрахунки підтверджуються результатами попереднього дослідження індексу ресурсомісткості.

При проведенні порівняльного аналізу сценаріїв розвитку будівельної галузі з метою розробки рекомендацій щодо управління ресурсомісткістю її продукції, зазначеного на рисунку 3.5 науково-практичного підходу, спочатку виконується прогнозування економічного зростання галузі, відповідно до існуючих темпів приросту, а потім визначається розрахунковий обсяг споживання ресурсів. Тому рівняння (3.4) перетворюється до наступного вигляду:

$$ОСР_{розр} = \frac{ОВП_{прогн} - 16107{,}888}{1{,}574}, \qquad (3.6)$$

Відповідно, залежність ресурсомісткості продукції від прогнозного випуску при незмінних технологіях виробництва та структурі проміжного споживання буде обчислюватись за формулою:

$$РмП = \frac{ОСР_{розр}}{ОВП_{прогн}} = 0{,}635 - \frac{10232{,}990}{ОВП_{прогн}}, \qquad (3.7)$$

де $РмП$ – ресурсомісткість продукції будівельної галузі.

На рисунку 3.9 представлено отриману залежність ресурсомісткості продукції будівництва від галузевого обсягу випуску у графічному вигляді. Пунктирними лініями позначено співвідношення розглядаємих показників за даними 2017 р.

З рисунку 3.9 можна зробити певні висновки:

– за умов збереження існуючого технологічного розвитку будівельної галузі ресурсомісткість її продукції в умовах економічного зростання має тенденцію до збільшення і навпаки, що є негативним;

– досліджувана крива має характер опуклої монотонної збіжності та в умовах $ОВП \to \infty$ прагне до рівня $РмП = 63{,}5\%$.

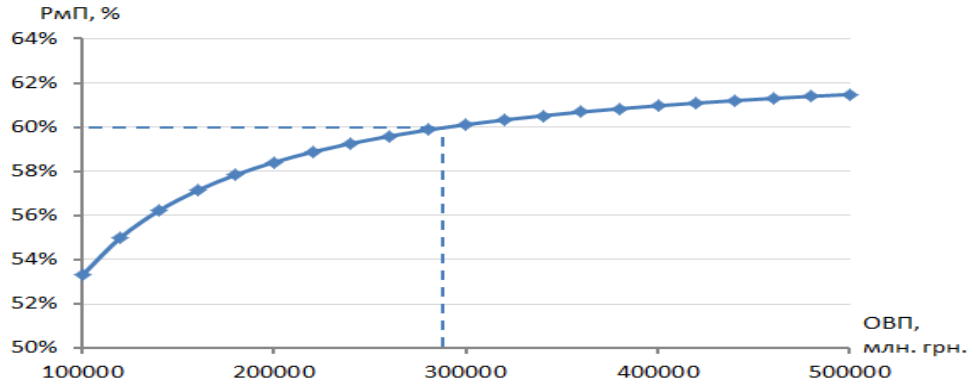

Рис. 3.9. Залежність ресурсомісткості продукції від обсягу випуску

Джерело: розроблено автором

Отже, з точки зору ефективності використання ресурсів, в останні роки будівельна галузь знаходилась на екстенсивному шляху розвитку. Основними напрямками підвищення ресурсовіддачі на сьогоднішній день з урахуванням результатів ABC та XYZ-аналізу є [26; 54]:

– модернізація основних засобів та впровадження сучасних технологій у будівництві, що дозволяють виробляти більш конкурентоздатну продукцію та забезпечують зростання доданої вартості без залучення додаткових ресурсів;

– зменшення залежності від основних видів сировини частка яких протягом 2016-2017 р., за даними додатку И (табл. И.2), значно зросла: продукція металургійного виробництва, металеві руди, корисні копалини, продукти нафто перероблення, гумові та пластмасові вироби, інша неметалева мінеральна продукція. Більшість з цих видів ресурсів належать до груп А та В з нестійким попитом та потребують постійного, або періодичного контролю поставок та споживання. Практична реалізація даного напрямку може виконуватись, в тому числі, за рахунок пошуку альтернативних джерел постачання ресурсів на внутрішньому та зовнішньому ринках, з метою зниження їхньої вартості без втрати якості будівельної продукції;

– розвиток комерційного будівництва, яке забезпечує зростання частки

доданої вартості та, відповідно, ресурсовіддачі, неможливий без сталого економічного розвитку. Економічне зростання здатне забезпечити будівельну галузь не тільки зовнішніми інвестиціями, але й внутрішніми джерелами розвитку.

Таким чином, вирішити локальну проблему зменшення ресурсомісткості продукції будівництва неможливо без забезпечення стабільних умов розвитку економіки України [54-57].

Обсяги споживання матеріальних та енергоресурсів в процесі виробничої діяльності входять до складу проміжного споживання та напряму впливають на показники групи $П_3$, (рис. 3.6).

Для обґрунтування основних напрямків підвищення ресурсного потенціалу будівельної галузі, в даному дослідженні пропонується виходити з наступних передумов:

– першочергової уваги потребують ті показники оцінки ресурсного потенціалу, де в порівнянні з іншими галузями економіки будівельна промисловість суттєво поступалась своїми конкурентними позиціями;

– не менш важливим напрямком оцінки є наявні тенденції в динаміці цих показників, які мали місце протягом останніх років.

Враховуючи вищесказане, та результати попередньої оцінки (табл. 3.5-3.8), нами було проведено класифікацію всіх показників за рангами та темпами їхнього приросту протягом 2016-2017 років (рис. 3.10).

Річний темп приросту за кожним показником (рис. 3.10), обчислювався на основі їхніх абсолютних значень, з врахуванням напрямків оптимізації. Базою для розрахунку виступали вхідні статистичні дані, наведені в додатках Л (табл. Л.1 та табл. Л.2), М (табл. М.1 та табл. М.2) та Н. При цьому, область допустимих значень показників була поділена на 4 сегменти з певними властивостями.

До першого сегменту увійшли показники, за якими будівельна галузь мала стійкі конкурентні переваги у формуванні свого ресурсного потенціалу в порівнянні з іншими галузями економіки та позитивну динаміку зростання.

Таким чином, знаходження у даному сегменті є найбільш бажаним.

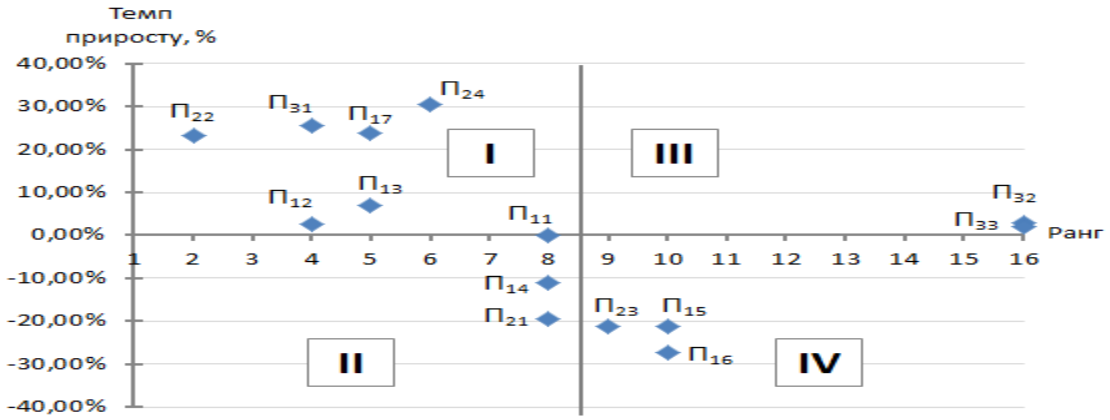

Рис. 3.10. Класифікація показників оцінки ресурсного потенціалу будівельної галузі

Джерело: розроблено автором [53]

Найкращі значення показали: коефіцієнт оновлення основних засобів $П_{22}$, забезпеченість необхідним обсягом проміжного споживання $П_{31}$, продуктивність праці на 1 зайнятого $П_{17}$ та фондовіддача $П_{24}$. Даним показникам були притаманні темпи приросту, що перевищували +20% річних. Таким чином, в коротко та середньостроковій перспективі будівельна галузь повинна зберегти, або покращити вказані позиції.

Безпосередньої уваги потребують показники даного сегменту, які характеризуються помірними темпами приросту, що не перевищують рівня +10%. Особливістю таких показників є те, що у випадку негативних змін зовнішнього середовища вони можуть втратити позитивну динаміку та перейти до рецесії. До їх складу належать: чисельність зайнятого населення $П_{11}$, абсолютний $П_{12}$ та відносний $П_{13}$ резерви збільшення найманого населення тощо. Якщо темпи приросту вказаних показників будуть приймати від'ємні значення, то з часом вони почнуть втрачати свої конкурентні позиції, збільшуючи ранг, та з другого сегменту перемістяться до третього, що є негативним.

Ситуацію погіршує демографічна ситуація, що склалась в Україні, низький рівень соціально-економічного забезпечення населення та низький рівень оплати праці в будівельній галузі відносно інших галузей [6]:

– чисельність працездатного населення країни постійно знижується і вказана тенденція буде продовжуватись, оскільки рівень народжуваності двох останніх десятиріч не тільки не зміг стабілізувати ситуацію з чисельністю населення, але й призвів до того, що кількість жінок фертильного віку на сьогоднішній час значно скоротилась. Тому будівельній галузі слід бути готовою до того, що чисельність трудових ресурсів в довгостроковій перспективі буде скорочуватись;

– в останні роки значно посилився відтік працездатного населення внаслідок трудової міграції до країн Євросоюзу, наслідки якої відчуває вся економіка України та будівельна галузь в тому числі;

– відносно низький рівень оплати праці в будівництві стимулює перерозподіл трудових ресурсів на внутрішньому ринку не на користь нашої галузі.

Отже, управління трудовими ресурсами повинно зводитись до їхнього максимального збереження з одночасним нарощуванням продуктивності праці внаслідок модернізації виробництва та впровадження інноваційних технологій [55]. В середньо та довгостроковій перспективі чисельність працездатного населення України буде зменшуватись, тому необхідно завчасно адаптуватись до цього.

До другого сегменту входять показники, за якими конкурентні переваги галузі все ще зберігаються, проте, темпи їхнього зростання є від’ємними. З часом це буде означати, що показники, погіршуючи свої значення, будуть втрачати у галузевому рейтингу, а отже, рухатись до четвертого сегменту. Причому, чим більшим в абсолютному вираженні є темп приросту, тим швидше такий показник втратить конкурентні переваги. Тому, загальною рекомендацією в даному випадку є обов’язкове спостереження за показниками, для яких відмічається незначне падіння та високі рейтингові оцінки. Метою управління повинно бути відновлення їхнього зростання.

В нашому випадку до другого сегменту увійшли такі показники, як

перевищення чисельності безробітних над вільними вакансіями $П_{14}$ та залишкова вартість основних засобів $П_{21}$. Як видно з рис. 3.10, значення вказаних показників скорочуються швидкими темпами, а враховуючи, що рейтинг за ними складає 8 балів, у короткостроковій перспективі відставання галузі буде зростати. Тому, з високою ймовірністю вони перейдуть до четвертого сегменту.

Швидке скорочення вартості основних засобів, незважаючи на високий коефіцієнт оновлення, викликано високими темпами їхнього вибуття внаслідок зносу. Враховуючи, що на кінець 2017 р. знос складав 45,7% від первісної вартості, в короткостроковій перспективі цей процес є незворотнім.

До третього сегменту належать показники ресурсного потенціалу, які мають додатні темпи приросту, однак за результатами порівняльного аналізу поступаються більшості галузей України. Якщо такі показники зростають швидкими темпами, то з часом вони покращують свої конкурентні позиції, поліпшують рейтингові оцінки та можуть перейти до першого сегменту. Якщо ж додатні темпи зростання є незначними, то вони не здатні змінити конкурентні позиції галузі в середньостроковій перспективі. Крім того, несприятливий вплив зовнішніх факторів є додатковим фактором ризику, який може змінити зростання на падіння. Саме таку ситуацію можна спостерігати на прикладі показників частки проміжного споживання в загальному випуску продукції $П_{32}$ та коефіцієнта незалежності від постачальників $П_{33}$. Обидва показники демонструють найгірші значення серед інших галузей України протягом 2016-2017 р.: $П_{32}$ зменшився з 78,7% до 76,5%; $П_{33}$ зріс з 0,381 до 0,388.

Як бачимо, вказана проблема має прямий зв'язок з високою ресурсомісткістю продукції будівництва, потребує комплексних заходів та першочергового втручання [28].

До останнього, четвертого сегменту увійшли показники, за якими будівельна галузь мала значне відставання від більшості галузей України у формуванні свого ресурсного потенціалу та негативну динаміку розвитку.

Отже, знаходження у даному сегменті є найбільш небажаним.

Високі темпи падіння значень показників не залишають перспектив розвитку галузі за умови зберігання існуючої тенденції, оскільки результати рейтингової оцінки з часом будуть погіршуватись. Єдиною альтернативою є відновлення помірного економічного зростання з переходом до третього сегменту та постійний контроль подальшого розвитку ситуації.

До складу четвертого сегменту увійшли показники навантаження на 1 вільне робоче місце $П_{15}$, рівня заробітної плати $П_{16}$ та коефіцієнту зносу $П_{23}$ основних засобів.

Зміна навантаження $П_{15}$ з 4,5 до 3,5 осіб на 1 вільне робоче місце відбулось за рахунок зменшення зареєстрованих безробітних за будівельними спеціальностями з 8104 чол. на кінець 2016 р. до 7803 чол. на кінець 2017 р., тобто, на -3,71%. При цьому, кількість вільних вакансій зросла з 1806 чол. до 2207 чол., або на +22,20%. Дана ситуація є типовою на ринку праці для економіки України в цілому. Так, середнє скорочення кількості зареєстрованих безробітних становило -9,17%, а збільшення кількості вакансій на +39,61%. Отже, розглянуте явище носить глобальний характер, зважаючи на причини якого, вирішити проблему скорочення внутрішнього ринку праці локально для будівельної галузі неможливо.

Рівень середньої заробітної плати у будівельній галузі протягом 2016-2017 р. виріс в номінальному вираженні на +32,13% з 4731 грн. до 6251 грн. При цьому, середній рівень оплати праці по Україні за аналогічний період збільшився на +37,06% з 5183 грн. до 7104 грн. Як бачимо, середня заробітна плата в будівельній галузі не тільки поступалась в абсолютному вираженні, але й в темпах зростання [8; 9]. Тобто, відставання за цим показником з часом продовжує зростати.

Коефіцієнт зносу основних засобів $П_{23}$ у будівництві погіршив своє значення з 36,0% до 45,7% за рахунок двох факторів: скорочення залишкової вартості на -8,36% з одночасним зростанням первісної вартості на +8,10%.

Таким чином, ми провели класифікацію показників оцінки ресурсного

потенціалу будівельної галузі з метою економічного обґрунтування основних напрямків його підвищення [30]. За результатами проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

– забезпеченість будівельної галузі трудовими ресурсами та ефективність їх використання на сьогоднішній день, в порівнянні з іншими галузями економіки, перевищує середній рівень. Однак, проблемою, яка потребує вирішення є низький рівень оплати праці. Крім того, зважаючи на об'єктивні фактори скорочення чисельності працездатного населення в довготривалій перспективі, необхідно створювати умови для зростання продуктивності праці шляхом модернізації основних засобів та впровадження нових технологій, що дозволяють виробляти більш конкурентоздатну продукцію;

– проблема зростання ресурсовіддачі для будівельної галузі є дуже актуальною. Зниження ресурсомісткості продукції та зростання частки доданої вартості здатні суттєво покращити показники групи $П_3$. Зниження рівня залежності від постачальників також можна досягнути за рахунок їхньої диверсифікації та зменшення проміжного споживання продукції промисловості;

– високий рівень зносу основних засобів притаманний економіці України в цілому, будівельна галузь не є винятком. Однак, в останні роки спостерігалось одночасне скорочення їхньої залишкової вартості та рівня придатності, що є негативним. Тому будівельна галузь потребує інвестиційних ресурсів та зростання капіталовкладень для збереження виробничих потужностей [47].

Розглянемо перший сценарій зростання заробітної плати на підприємствах будівельної галузі до середнього по країні рівня. Для цього скористаємось вхідними даними, наведеними в таблиці 3.10. Як бачимо, протягом 2016-2017 р. галузь покращила фінансовий результат, проте, все одно виявилась збитковою. Прибуток забезпечували 71,4% всіх будівельних підприємств та складав 10353,4 млн. грн. Відповідно, збиток в розмірі

14114,1 млн. грн. отримали 28,6% підприємств.

Таблиця 3.10

Розрахунок сценарію І зі зростання заробітної плати на підприємствах будівельної галузі до середнього по країні рівня за даними 2017 р.

Показники	2016 рік	2017 рік	Сценарій підвищення заробітної плати
Фінансовий результат, млн. грн.	-9342,9	-3760,7	-8074,7
Прибуток, млн. грн.	8446,6	10353,4	6039,4
Збиток, млн. грн.	17789,5	14114,1	14114,1
Частка підприємств, які одержали прибуток, %	70,8	71,4	-
Частка підприємств, які одержали збиток, %	29,2	28,6	-
Фонд оплати праці найманих працівників, млн. грн.	22419	31614	35928

Як видно з таблиці 3.10, частка прибуткових підприємств зросла на +0,6%, що є позитивним. Розроблений сценарій передбачав підвищення середньої по підприємствах будівельної галузі заробітної плати з 6251 грн. до середнього по країні рівня у 7104,0 грн., тобто, в 1,136 рази. Зважаючи на те, що у 2017 р. фонд оплати праці найманих працівників становив 31614 млн. грн., з урахуванням її підвищення на 13,6% витрати на оплату праці повинні зрости до 35928 млн. грн., або на +4314 млн. грн. Будемо вважати, що дане підвищення забезпечується за рахунок прибуткових підприємств. Тоді, їхні видатки зростуть на вказану суму, а прибуток скоротиться на -41,7% до 6039,4 млн. грн. В результаті, узагальнений фінансовий результат буде становити -8074,7 млн. грн.

Вказані зміни покращують ресурсний потенціал будівельної галузі за показником $П_1$ з сьомого рангу на п’ятий. Внаслідок цього, узагальнене ранжування також змінює своє значення (табл. 3.9), з 10 рангу на 9. Однак ми бачимо, що завдяки даному сценарію підприємства будівельної галузі вимушені суттєво скоротити прибуток, а узагальнений фінансовий результат наближається до рівня 2016 р. Отже, можна зробити висновок, що даний сценарій, за інших рівних умов, на сьогоднішній день є неприйнятним.

Другий сценарій передбачав скорочення споживання ресурсів для управління ресурсомісткістю продукції будівельної галузі та оцінки її впливу

на ресурсний потенціал [12; 28; 30].

Раніше, при проведенні аналізу динаміки ресурсомісткості зазначалось, що з 2016 р. по 2017 р. сукупний випуск продукції будівництва в порівняних цінах збільшився на +16,86%, а обсяг споживання ресурсів зріс на +25,76%. Тобто, економічне зростання будівельної галузі характеризувалось падінням ресурсовіддачі. Крім того, оскільки ресурсомісткість напряму впливає на показники групи $П_3$ при обчисленні ресурсного потенціалу, де будівельна галузь поступається в ефективності іншим галузям економіки, даний сценарій було спрямовано на оцінку ефекту від скорочення споживання ресурсів (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Розрахунок сценарію ІІ зі зниження споживання ресурсів за даними 2016-2017 р. в порівняних цінах, млн. грн.

Ресурси	Обсяг споживання, млн. грн.		Темпи приросту, %	Сценарний обсяг споживання, млн. грн.
	2016 рік	2017 рік		
Споживання сировини та матеріалів, в тому числі:	139426	176577	26,65%	151475,0
Руди, корисні копалини	7193	11289	56,94%	8405,6
Текстильне виробництво	110	136	23,64%	128,5
Виробництво деревини, паперу	1584	3402	114,77%	1851,0
Коксопродукти	346	228	-34,10%	228,0
Продукти нафтоперероблення	7735	10184	31,66%	9038,9
Хімічна продукція	4666	3051	-34,61%	3051,0
Гумові та пластмасові вироби	9301	10142	9,04%	10142,0
Інша неметалева мінеральна продукція	26162	31985	22,26%	30572,4
Металургійне виробництво	15516	20752	33,75%	18131,7
Металеві вироби, крім машин і устаткування	21038	16800	-20,14%	16800,0
Меблі	1199	1035	-13,68%	1035,0
Будівництво	44576	67575	51,60%	52090,6
Споживання електроенергії	3040	2581	-15,10%	2581,0
Разом споживання ресурсів	142466	179158	25,75%	154056,0
Сукупний випуск продукції	240327	280841	16,86%	280841,0
Загальна ресурсомісткість, %	59,28%	63,79%	–	54,86%

В основі розробки другого сценарію було покладено передумову про

те, що темпи приросту споживання тих чи інших ресурсів не повинні перевищувати темпів приросту сукупного випуску продукції галузі. Так, в колонці 4 таблиці 3.11 розраховані дійсні темпи приросту споживання різних видів ресурсів. Більшість з них перевищує рівень +16,86%. Тому при розрахунку сценарного обсягу споживання, колонка 5, ми враховували дійсні темпи приросту, що не перевищують граничний рівень.

В результаті розрахунків загальну ресурсомісткість продукції вдалось знизити з 63,79% до 54,86%, що є позитивним. Далі було проведено оцінку, яким чином вказані зміни вплинули на показники групи $П_3$ ресурсного потенціалу галузі:

– обсяг проміжного споживання $П_{31}$ скоротився з 262065 млн. грн. до 231446 млн. грн.;

– частка проміжного споживання $П_{32}$ в загальному випуску знизилась з 76,5% до 74,2%;

– коефіцієнт незалежності від постачальників $П_{33}$ зріс з 0,388 до 0,399.

Незважаючи на позитивний ефект від вказаних змін, результати рейтингового оцінювання ресурсного потенціалу галузі, при цьому, не змінились. Тобто, втрата конкурентних позицій галузі за показниками $П_{32}$ та $П_{33}$ є настільки високою, що для отримання видимого ефекту ресурсозберігаючі заходи повинні бути більш глибокими.

З наукових досліджень відомо, що цикли економічного розвитку будівельної галузі корелюють з економічним зростанням держави в цілому. Після періоду двократного падіння валового внутрішнього продукту в доларовому еквіваленті протягом 2014-2015 р., розпочалось помірне економічне зростання. Однак, у 2017 р. ВВП країни все ще складав лише 61,2% від обсягу 2013 р. [6; 8; 9].

Дана економічна ситуація мала безпосередній вплив на стан та динаміку розвитку будівельної галузі: відбувалось як скорочення обсягів будівництва, так і рівня цін на продукцію галузі. Зниження цін напряму впливало на обсяг доданої вартості та частку проміжного споживання, а

отже, й на ресурсомісткість продукції будівництва. З іншої сторони, з відновленням економічного зростання ціни на продукцію галузі також почнуть зростати.

Третій сценарій передбачав підвищення середнього рівня цін на продукцію будівельної галузі на 10% та оцінку його впливу на ресурсний потенціал:

– середньомісячна продуктивність праці 1 зайнятого $П_{17}$ зростає з 38467,7 грн. до 42314,5 грн.;

– фондовіддача $П_{24}$ збільшується з 7,6 грн. до 8,4 грн.;

– частка проміжного споживання $П_{32}$ в загальному випуску знизилась з 76,5% до 74,7%;

– коефіцієнт незалежності від постачальників $П_{33}$ зріс з 0,388 до 0,398.

Незважаючи на вказані позитивні зміни, порівняльний аналіз показників ресурсного потенціалу будівельної галузі з іншими галузями економіки вказує на те, що її рейтингові оцінки залишаються незмінними.

Показники $П_{17}$ та $П_{24}$ і без того знаходяться в найбільш привабливому I сегменті (рис. 3.10), мають високі конкурентні позиції та темпи річного зростання.

В свою чергу, показники $П_{32}$ та $П_{33}$ знаходячись на межі III та IV сегментів, демонструють значне відставання від інших галузей. Найближча до них галузь – промисловість, яка у 2017 р. характеризувалась часткою проміжного споживання на рівні 71,18% та коефіцієнтом незалежності від постачальників 0,428. Враховуючи це, зростання цін до +30% на продукцію будівництва не дозволяє посилити її конкурентні позиції відносно інших галузей.

Отже, можна зробити висновок, що зростання економіки та супутнє зростання цін на продукцію будівельних підприємств не вирішують основної проблеми галузі, пов’язаної з високою ресурсомісткістю. Однак, без економічного зростання забезпечити галузь необхідними інвестиційними ресурсами неможливо. Тому, комплекс першочергових заходів повинний

включати [12; 13; 30]:

– продовження оновлення основних засобів із залученням інвестиційних ресурсів та нових технологій у будівництві. Власні джерела фінансування вказаного процесу є дуже обмеженими і не можуть вирішити поставлене завдання;

– підвищення рівня конкурентоздатності продукції з метою зростання доданої вартості та відповідного зниження частки проміжного споживання у її сукупному випуску;

– впровадження ресурсозберігаючих технологій у виробничий процес, пошук альтернативних джерел постачання та розширення ресурсної бази;

– конкурентна боротьба на ринку праці та відносно низький рівень її оплати зобов'язує підприємства будівельної галузі підвищувати заробітну плату працівникам за наявності відповідних резервів.

Висновки до розділу 3

1. Специфіка будівельної галузі України полягає в тому, що питома вага споживання ресурсів в загальній собівартості продукції значно переважає інші види витрат.

Аналіз тенденцій економічного розвитку свідчить про те, що протягом 2013-2015 років будівельна галузь характеризувалась значним скороченням сукупного випуску продукції на -39,5% в порівняних цінах. За цей самий період обсяг споживання ресурсів пропорційно знизився на -39,2%. Внаслідок вказаних змін ресурсомісткість її продукції залишалась практично незмінною, на рівні близько 59%.

Відновлення економічного зростання галузі стало можливим лише після 2015 р. Щорічний темп приросту сукупного випуску продукції в останні роки становив +15,12%, а відповідний середній приріст споживання

ресурсів дорівнював +19,28%. Тобто, економічне зростання галузі забезпечувалось дією екстенсивних факторів.

Тому, актуальним завданням в рамках подальшого дослідження стала розробка науково-практичного підходу до побудови системи управління ресурсомісткістю в будівельній галузі, в основі якого було покладено наступні передумови:

– вхідні статистичні дані повинні надходити з відкритих джерел державної статистичної звітності. Перевагами вказаних джерел інформації є їхня достовірність. До недоліків, в свою чергу, належать: по-перше, певний часовий лаг запізнення; по-друге, неповнота, або відсутність докладної аналітики щодо споживання сировини, матеріалів та енергоресурсів будівельною промисловістю. Внаслідок цього якість прийняття рішень, та управління в цілому, погіршується;

– аналіз та обробка вхідних даних повинні здійснюватись методами загальної теорії статистики, фінансової математики та економічного аналізу, відповідно до їхньої специфіки та сфери застосування;

– оскільки будівельна галузь здатна змінювати показники господарської діяльності в часі, досліджувана система є динамічною. Тобто, залежність майбутнього стану такої системи від її поточного стану задається відповідним зворотним зв’язком;

– безпосереднє прийняття рішень щодо управління ресурсомісткістю в будівельній галузі повинно відбуватись на основі сучасного наукового досвіду та економіко-математичних методів управління матеріальними

2. Дослідження ресурсного потенціалу, існуючих методів оцінки та аналізу засвідчили, що на сьогоднішній день серед науковців не існує єдиної точки зору щодо його понятійного визначення, як економічної категорії. Однак, враховуючи необхідність планомірного та ритмічного забезпечення будівельної галузі достатніми обсягами всіх видів ресурсів в межах пріоритетних напрямків її розвитку, побудова моделі формування стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі є вкрай актуальною.

Для кількісної оцінки будь-якого складного економічного явища в практиці галузевої статистики завжди використовується відповідна система показників, за допомогою якої виконується вимірювання всіх аспектів діяльності об’єкту дослідження. Ресурсний потенціал будівельної галузі, в даному випадку, не є винятком. На основі проведеного узагальнення існуючих наукових досліджень та виходячи з наявних статистичних даних, до його складу в рамках даної роботи було включено: трудові ресурси; основні засоби; проміжне споживання сировини, матеріалів та напівфабрикатів. Його комплексне вимірювання за кожним означеним напрямком повинно передбачати врахування кількісної та якісної оцінки використання ресурсів в процесі господарської діяльності. Зважаючи на це, в рамках даної роботи було запропоновано ієрархію показників ресурсного потенціалу будівельної галузі.

Поширеною практикою зведення множини показників до одного узагальненого в економіко-статистичному аналізі є використання методик інтегральної оцінки. Однак, специфіка показників галузевої статистики, що увійшли до складу ресурсного потенціалу, вносить певні обмеження:

– використані індивідуальні показники галузевої статистики мають різні одиниці виміру та масштаб вимірювання. Крім того, галузева статистика не має нормативних, чи рекомендованих значень показників, що вимірюють ефективність операційної діяльності та використання ресурсів по кожній окремій галузі. Це унеможливлює проведення процедури їхнього нормування;

– актуальною також є проблема інтерпретації значення інтегрального показника ресурсного потенціалу, обчисленого за даними звітного періоду, оскільки база для порівняння відсутня.

Зважаючи на це, оцінку поточного стану та динаміки ресурсного потенціалу будівельної галузі запропоновано виконувати в порівнянні з іншими галузями економіки України. Це дозволило не тільки отримати уявлення про стан та ефективність використання ресурсів, але й з’ясувати

конкурентні переваги та слабкі сторони будівельної галузі в порівнянні з іншими секторами економіки України.

Проблему неповноти інформації для нормування індивідуальних показників пропонується вирішувати шляхом переходу від кількісних шкал вимірювання до якісних, за допомогою процедури ранжування об'єктів дослідження.

За даними 2017 р., найкращі конкурентні позиції будівельна галузь мала використанні основних засобів завдяки коефіцієнту оновлення, що дорівнював 21,0% та фондовіддачі. У використанні трудових ресурсів найбільші проблеми будівельної галузі полягали у низькому рівні заробітної плати, що на -12,01% поступався середньому рівню по економіці. Також найбільші проблеми ресурсного потенціалу будівельної галузі пов'язані з низькою вартістю готових об'єктів будівництва та, як наслідок, високою часткою проміжного споживання. Особливо залежною вона є від продукції власного виробництва та промисловості. Сумарна їхня частка становить близько 69% від сукупного випуску продукції.

3. Для обґрунтування основних напрямків підвищення ресурсного потенціалу будівельної галузі, в даному дослідженні нами було проведено класифікацію всіх показників за рангами та темпами їхнього приросту протягом 2016-2017 років.

До першого сегменту увійшли показники, за якими будівельна галузь мала стійкі конкурентні переваги у формуванні свого ресурсного потенціалу в порівнянні з іншими галузями економіки та позитивну динаміку зростання.

До другого сегменту входять показники, за якими конкурентні переваги галузі все ще зберігаються, проте, темпи їхнього зростання є від'ємними. З часом це буде означати, що показники, погіршуючи свої значення, будуть втрачати у галузевому рейтингу.

До третього сегменту належать показники ресурсного потенціалу, які мають додатні темпи приросту, однак за результатами порівняльного аналізу поступаються більшості галузей України. Якщо такі показники зростають

швидкими темпами, то з часом вони покращують свої конкурентні позиції, поліпшують рейтингові оцінки та можуть перейти до першого сегменту. Якщо ж додатні темпи зростання є незначними, то вони не здатні змінити конкурентні позиції галузі в середньостроковій перспективі. Крім того, несприятливий вплив зовнішніх факторів є додатковим фактором ризику, який може змінити зростання на падіння.

До останнього, четвертого сегменту увійшли показники, за якими будівельна галузь мала значне відставання від більшості галузей України у формуванні свого ресурсного потенціалу та негативну динаміку розвитку.

На основі проведеного сценарного моделювання запропонований комплекс першочергових заходів повинний включати:

– продовження оновлення основних засобів із залученням інвестиційних ресурсів та нових технологій у будівництві. Власні джерела фінансування вказаного процесу є дуже обмеженими і не можуть вирішити поставлене завдання;

– підвищення рівня конкурентоздатності продукції з метою зростання доданої вартості та відповідного зниження частки проміжного споживання у її сукупному випуску;

– впровадження ресурсозберігаючих технологій у виробничий процес, пошук альтернативних джерел постачання та розширення ресурсної бази;

– конкурентна боротьба на ринку праці та відносно низький рівень її оплати зобов’язує підприємства будівельної галузі підвищувати заробітну плату працівникам за наявності відповідних резервів.

Список використаних джерел до розділу 3

1. Савицкая Г. В. Методика комплексного анализа хозяйственной деятельности : учеб. пособие. 4-е изд. М. : ИНФРА-М, 2007. 384 с.

2. Ажаман І. А. Економічні фактори розвитку промислового та цивільного будівництва в сільському господарстві України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка.* Мукачево : Карпатська вежа, 2013. Вип. 1 (38). С. 9–12.

3. Сацик В.І. Якісне економічне зростання в Україні: сучасний стан і шляхи забезпечення. *Ефективна економіка*. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=485 (дата звернення: 10.09.2019).

4. Сімків Л.Є. Якісне економічне зростання в Україні, його оцінка та шляхи забезпечення. *Інноваційна економіка*. Тернопіль, 2014. №2 [51]. С. 21-25.

5. Україна у цифрах 2016 : статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2017. 240 с.

6. Україна у цифрах 2017 : статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2018. 241 с.

7. Обсяги виробленої будівельної продукції за видами. Державний комітет статистики України : веб-сайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ovb/ovb_u/arh_ovb_u.htm (дата звернення: 15.02.2020).

8. Таблиця витрати-випуск України за 2016 рік в основних цінах / Державний комітет статистики України. Київ, 2018. 96 с.

9. Витрати - випуск» (в цінах споживачів). Державний комітет статистики України : веб-сайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/vvp/vitr_vip/vitr_u/arh_vitr_u.html (дата звернення: 15.02.2020).

10. Михненко А.М. Концепція сталого розвитку. Енциклопедія

державного управління : [у 8 т.]. Київ : НАДУ, 2011. Т. 1. 748 с.

11. Швець С.М. Короткострокове прогнозування валової доданої вартості: монографія. К., 2013. 136 с.

12. Овчаренко Д. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України. *Траєкторія науки*. 2015. № 1. URL : http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-8d4a1b19-7fec-4487-ad66-9ec6a186aef8/c/2.2_Ovcharenko.pdf (дата звернення: 02.11.2019).

13. Биба В.В. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України. *Галузеве машинобудування, будівництво*. ПолтНТУ. 2013. Вип. 4(39). Т. 2. С. 3–9.

14. Вітлінський В.В. Моделювання економіки : навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 407 с.

15. Геєць В.М., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування : підручник. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2005. 396 с.

16. Азарян О.М. Прогнозування та макроекономічне планування в системі державного управління національною економікою : теорія і практика : монографія. Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. 148 с.

17. Волкова В. Н. Основы теории систем и системного анализа. СПб. : СПб.ГТУ, 2001. 512 с.

18. Грінченко Р.В. Сучасні тенденції структурних зрушень в економіці України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. №4(51). С. 217-221.

19. Коломицева О.В. Структурні зрушення в економіці: сутність і напрями трансформації. *Продуктивні сили і регіональна економіка*. 2008. Ч. 2. С. 186-191.

20. Євмєшкіна О.Л. Види державних прогнозів як актуальна проблема державного стратегічного планування. *Право та державне управління*. 2016. № 4. С. 119-124.

21. Євмєшкіна О.Л. Підходи до визначення принципів державного стратегічного планування. *Науковий вісник Академії муніципального*

управління. Серія : Управління. 2016. № 1. С. 7-14.

22. Євмєшкіна О.Л. Поняття прогнозування та взаємозв'язок прогнозування і державного стратегічного планування. *Держава та регіони. Серія : Державне управління.* 2016. № 3. С. 28-32.

23. Ляшенко І.М. Прямі та двоїсті балансові моделі "витрати-випуск". *Економічна кібернетика*. Донецьк, 2009. №1. С. 55-63.

24. Тараненко Ю.К. Застосування моделі Леонтьєва в автоматизованих економічних системах. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2013. № 1. С. 321-328.

25. Безсмертна О.В. Особливості ABC-XYZ-аналізу в системі оцінки постачання сировини на молокопереробних підприємствах. *Економічний простір*. ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» (Дніпропетровськ). 2010. № 36. С. 169-174.

26. Славов В.П. Ресурсозбереження як важливий чинник розвитку виробничих систем. *Агроінком*. 2007. № 7-8. С.52-57.

27. Поважный А. С. Содержание концепции устойчивого развития на инновационной основе. *Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. Серія : Державне управління*. Донецьк, 2009. т. X. Вип. 120. С. 3–11.

28. Герасименко В.М. Науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю виробництва в будівельній галузі. *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал.* Запоріжжя, 2018. Вип. 6(11). С. 241-247.

29. Герасименко В.М. Напрямки підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу будівельної галузі. *III International scientific conference. Modern transformations in economics and management.* (Klaipeda, March 29th, 2019). Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing, Part I. pp. 40-42.

30. Мельник Л.Л. Шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. *Формування ринкової економіки в*

Україні. 2012. Вип. 27. С. 3-7.

31. Гунченко О.В. Ресурсний потенціал та умови його формування в сільськогосподарських підприємствах. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 5. С. 75-80.

32. Євсєєва О. О. Методичний підхід до розробки системи індикаторів і прогнозування соціально-економічного розвитку регіону. *Економічний простір*. 2011. № 46. С. 62-73.

33. Янковий О. Г. Детерміновані моделі факторного економічного аналізу. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : монографія. Одеса : Атлант, 2012. С. 125-143.

34. Кость Я. О. Доцільність застосування методів інтегральної моделі у фінансовому діагностуванні підприємств. *Економічні науки. Серія „Економіка та менеджмент”*. Луцьк, 2008. Вип. 5 (18). С. 220–233.

35. Погребняк М. М. Індикативне планування як основа удосконалення системи державного регулювання економіки України. Ринкова трансформація економіки України: проблеми регулювання : колективна монографія. К. : НДЕІ, 2005. С. 141-145.

36. Іщук С.О. Моделі інтегрального оцінювання результатів фінансово-господарської діяльності промислових підприємств регіону. *Регіональна економіка*. 2008. № 2. С. 25–33.

37. Кость Я.О. Застосування інтегральних моделей фінансової діагностики підприємства в сучасних умовах. *Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки* : всеукр. наук.-практ. конф. (17-18 квітня). Рівне, 2008. С. 116–117.

38. Волощук Р.В. Підходи до нормування економічних показників. *Індуктивне моделювання складних систем*. К.: МННЦ ІТС НАН та МОН України, 2009. Вип. 1. С. 17-25.

39. Тимощук М. Індикативне планування: зарубіжний досвід та перспективи застосування в Україні. *Регіональна економіка*. 2005. № 3. С. 230–236.

40. Кучеренко С.Ю. Методологічні підходи до оцінки міжгалузевої конкурентоспроможності. *Економічний часопис-XXI*. 2016. №162(11-12). С.43-47.

41. Герасимов Б.М. Системы поддержки принятия решений: проектирование, применение, оценка эффективности : монография. Севастополь : Издательский центр СНИЯЭ и П, 2004. 320 с.

42. Промисловість України у 2011-2015 роках. Державний комітет статистики України / за ред. І.С. Петренко. Київ, 2016. 382 с.

43. Герасименко В.М. Модель формування ресурсного потенціалу у функціонуванні будівельної галузі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* Ужгород, 2019. Вип. 24. Ч. 3. С. 5-9.

44. Корецька С.О. Методологічні аспекти формування ресурсної стратегії підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економіка*» 2012. Вип. 4(60). С. 89-100.

45. Регіони України : статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2017. Ч. 1. 323 с.

46. Регіони України : статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2017. Ч. 2. 687 с.

47. Олійник Л.Я., Панкова М.М. Удосконалення механізму залучення внутрішніх фінансових джерел в інвестиційний процес. *Экономика промышленности*. Донецк: ИЭП НАН Украины, 2004. С. 141-149.

48. Осауленко О. Г. Оцінка ефективності міжгалузевих зрушень в промисловості в перехідний період. *Статистика України*. 2000. № 3. С. 8-14.

49. Коляденко С. В. Структурні зміни в економіці регіонів як запорука економічного зростання. *Ефективна економіка.* URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=675 (дата звернення: 28.11.2019).

50. Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за

2010–2017 роки : статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2018. 240 с.

51. Карлова О.А. Особливості та потенційні можливості розвитку житлового будівництва в регіонах України. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2013. Т. 9. № 4. С. 329–334.

52. Крисько Ж. Аналіз середовища реструктуризації підприємств будівельної галузі. *Економічний аналіз*. 2012. № 10(4). С. 203–206.

53. Герасименко В.М. Економічне обґрунтування основних напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу галузі. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*. Одеса, 2020. Вип. 49. С. 220-225.

54. Истомин А. В. Проблемный подход к государственному индикативному планированию экономического развития. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: Економічна*. 2005. Вип. 97. С. 132-139.

55. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток. *Економіка України*. 2008. №3. С.84-91.

56. Здіорук С.І. Стратегії розвитку України: теорія і практика : монографія. Київ : НІСД, 2002. 864 с.

57. Клебанова Т.С. Сценарные модели сбалансированного социально-экономического развития регионов : монография. Бердянск, 2013. 327 с.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення актуальної науково-прикладної проблеми теоретичного й методичного дослідження розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі України в сучасних умовах господарювання. Основні результати проведеного дослідження дають можливість сформулювати наступні висновки.

1. Дослідження ресурсного потенціалу, існуючих методів оцінки та аналізу засвідчили, що на сьогоднішній день серед науковців не існує єдиної точки зору щодо його понятійного визначення як економічної категорії. На нашу думку, найбільш комплексно, прийнятно з точки зору законодавства термін «економічний потенціал галузі» можна трактувати як динамічну характеристику здатності створювати умови для розвитку під впливом політичних, економічних, соціально-демографічних та інших чинників, що обумовлена взаємодією виробничої, природничої, науково-технічної складових, технологічною готовністю та наявністю достатньої кількості підприємств галузі.

2. З метою поглиблення теоретичної складової розвитку будівельної галузі було проведено узагальнення і систематизацію наукових підходів вітчизняних та зарубіжних шкіл до визначення структури складових економічного потенціалу галузі, що повною мірою дозволяє оцінити не тільки вплив виробничої, природничої, науково-технічної, технологічної складової, але й надає можливість ознайомитись із структурою цих складових та застосовувати її на практиці при розробці напрямків розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі.

3. На основі аналізу сучасних методів оцінювання ефективності розвитку галузі запропоновано концептуальний підхід до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі, що враховує розвиток ринків житла, технічного обслуговування, будівельних робіт, будівельних

матеріалів на основі урахування як управлінського, так і інформаційного впливу, опрацювання проблем залучення як бюджетних, так і позабюджетних інвестицій, можливості державної підтримки найбільш ефективних проектів або залучення інвестицій за рахунок бюджету. Необхідно брати до уваги можливості отримання державних гарантій, фінансування за рахунок коштів фінансових інститутів, а також інших організацій з урахуванням їх вимог.

4. Специфіка будівельної галузі України полягає в тому, що питома вага споживання ресурсів в загальній собівартості продукції значно переважає інші види витрат. Аналіз тенденцій економічного розвитку свідчить про те, що протягом 2013 – 2015 років будівельна галузь характеризувалась значним скороченням сукупного випуску продукції на -39,5% в порівняних цінах. За цей самий період обсяг споживання ресурсів пропорційно знизився на -39,2%. Внаслідок вказаних змін ресурсомісткість її продукції залишалась практично незмінною, на рівні близько 59%. Відновлення економічного зростання галузі стало можливим лише після 2015 р., показник будівельної галузі у ВВП країни у 2018 році відносно 2014 року збільшився. Тобто, економічне зростання галузі забезпечувалось дією екстенсивних факторів.

5. Розроблено науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю в будівельній галузі, в основу якого було покладено наступні передумови: вхідні статистичні дані повинні надходити з відкритих джерел державної статистичної звітності; аналіз та обробка вхідних даних повинні здійснюватись методами загальної теорії статистики, фінансової математики та економічного аналізу відповідно до їхньої специфіки та сфери застосування; оскільки будівельна галузь здатна змінювати показники господарської діяльності в часі, досліджувана система є динамічною. Тобто, залежність майбутнього стану такої системи від її поточного стану задається відповідним зворотним зв’язком; безпосереднє прийняття рішень щодо управління ресурсомісткістю в будівельній галузі

повинно відбуватись на основі сучасного наукового досвіду та економіко-математичних методів управління.

6. На основі проведеного сценарного моделювання запропонований комплекс першочергових заходів, який повинний включати: продовження оновлення основних засобів із залученням інвестиційних ресурсів та нових технологій у будівництві. Власні джерела фінансування вказаного процесу є дуже обмеженими і не можуть вирішити поставлене завдання; підвищення рівня конкурентоздатності продукції з метою зростання доданої вартості та відповідного зниження частки проміжного споживання у її сукупному випуску; впровадження ресурсозберігаючих технологій у виробничий процес, пошук альтернативних джерел постачання та розширення ресурсної бази; конкурентна боротьба на ринку праці та відносно низький рівень її оплати зобов’язує підприємства будівельної галузі підвищувати заробітну плату працівникам за наявності відповідних резервів.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

ВВП виробничим методом та валова додана вартість

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	у фактичних цінах, млн. грн.						
Випуск товарів і послуг у ринкових цінах	**2507439**	**3045241**	**3234174**	**3260553**	**3558223**	**4488398**	**5420433**
Будівництво	132351	159378	178225	167196	162551	188595	240327
Валовий внутрішній продукт	**1079346**	**1299991**	**1404669**	**1465198**	**1586915**	**1988544**	**2385367**
Будівництво	35366	39575	39049	36902	36876	38928	47457
	у цінах попереднього року, млн. грн.						
Випуск товарів і послуг у ринкових цінах	**2172727**	**2665860**	**3059973**	**3212318**	**3032605**	**3219458**	**4665935**
Будівництво	100474	136729	150841	157723	133088	142557	221411
Валовий внутрішній продукт	**949619**	**1138338**	**1303094**	**1404293**	**1369190**	**1431826**	**2037084**
Будівництво	23903	34918	35592	34516	29632	30106	44795
	індекси фізичного обсягу, % до попереднього року						
Випуск товарів і послуг у ринкових цінах	**105,2**	**106,3**	**100,5**	**99,3**	**93,0**	**90,5**	**104,0**
Будівництво	89,7	103,3	94,6	88,5	79,6	87,7	117,4
Валовий внутрішній продукт	**104,1**	**105,5**	**100,2**	**100,0**	**93,4**	**90,2**	**102,4**
Будівництво	100,0	98,7	89,9	88,4	80,3	81,6	115,1
	індекси-дефлятори, % до попереднього року						
Випуск товарів і послуг у ринкових цінах	**115,4**	**114,2**	**105,7**	**101,5**	**117,3**	**139,4**	**116,2**
Будівництво	131,7	116,6	118,2	106,0	122,1	132,3	108,5
Валовий внутрішній продукт	**113,7**	**114,2**	**107,8**	**104,3**	**115,9**	**138,9**	**117,1**
Будівництво	148,0	113,3	109,7	106,9	124,4	129,3	105,9

За 2010-2013 дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, за 2014-2016 роки - також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Продовження дод. А

Таблиця А.2

Загальна площа та кількість квартир в прийнятих в експлуатацію житлових будинках[1,2]

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Всього								
Введення в експлуатацію загальної площі, тис. м^2	8604	8685	9770	9949	9741	11044	9367	10206
у тому числі								
у міських поселеннях	5738	6366	6778	6685	6645	7465	6503	7274
у сільській місцевості	2866	2319	2992	3264	3096	3579	2864	2932
Кількість збудованих квартир, тис.	71	77	83	93	105	120	113	126
у тому числі								
у міських поселеннях	52	61	63	67	77	89	85	99
у сільській місцевості	19	16	20	26	28	31	28	27
На 1000 населення								
Введення в експлуатацію загальної площі, м^2	198	201	227	232	227	259	220	241
у тому числі								
у міських поселеннях	193	215	229	226	225	254	222	249
у сільській місцевості	209	170	221	243	232	269	217	223
Кількість збудованих квартир	1,6	1,8	1,9	2,2	2,5	2,8	2,6	3,0
у тому числі								
у міських поселеннях	1,8	2,1	2,1	2,3	2,6	3,0	2,9	3,4
у сільській місцевості	1,4	1,2	1,5	1,9	2,1	2,4	2,1	2,1

[1] З урахуванням загальної площі прийнятого в експлуатацію житла відповідно до порядків (накази Мінрегіону України від 24.04.2015 № 79, від 19.03.2013 № 95 та від 24.06.2011 № 91) та Тимчасового порядку (постанова КМУ від 09.09.2009 № 1035).

[2] Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Продовження дод. А

Таблиця А.3

Прийняття в експлуатацію житла

	Кількість будівель, одиниць[1]	Загальна площа			
		тис. м^2	у розрахунку на 1000 осіб населення, грн.	у % до попереднього року	у % до 2010 року
2012	32413	9770	227	112,5	113,5
2013	28968	9949	232	101,8	115,5
2014	21602	9741	227	97,9	113,1
2015	28853	11044	259	113,4	128,3
2016	21243	9367	220	84,8	108,8
2017	22906	10206	241	109,0	118,6

Продовження дод. А

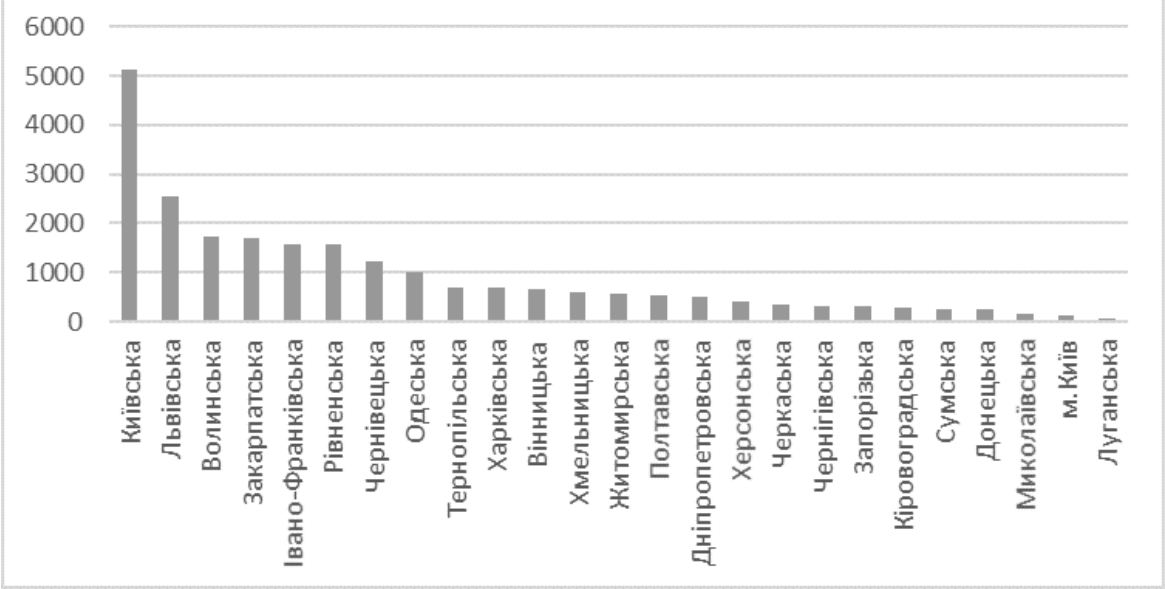

Рис. А.1. Кількість житлових об’єктів, на будівництво яких отримані документи на січень-вересень 2018 року

Рис. А.2. Загальна площа житлових будівель, на будівництво яких отримані документи на січень-вересень 2018 року

Продовження дод. А

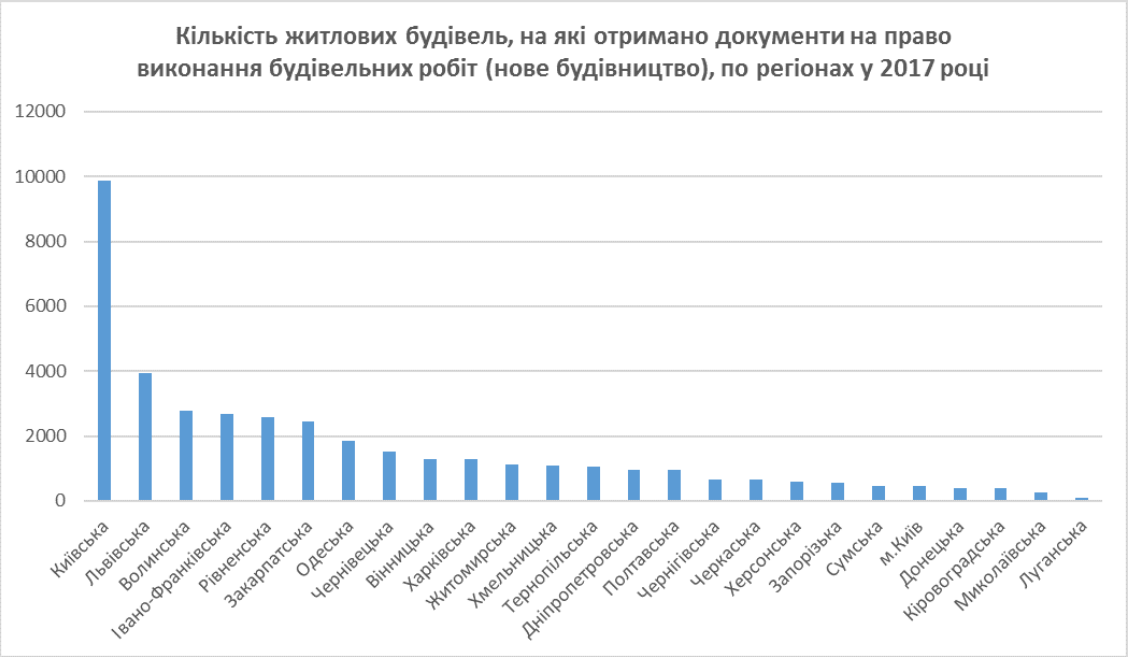

Рис. А.3. Кількість житлових будівель, на які отримано документи на право виконання будівельних робіт (нове будівництво), по регіонах у 2017 році

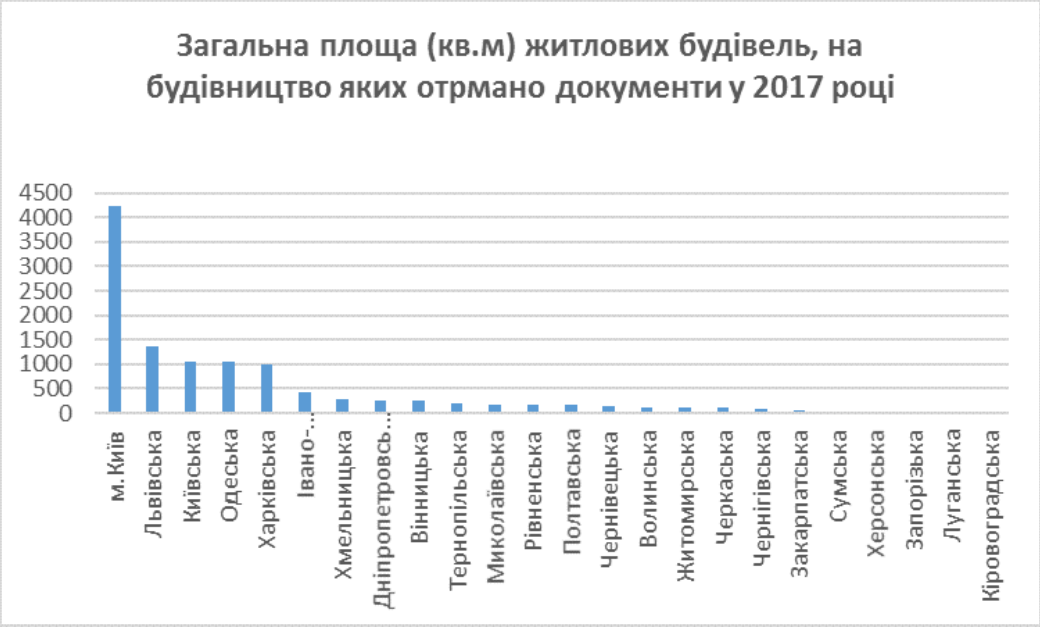

Рис. А.4. Загальна площа житлових будівель, на будівництво яких отримані документи на січень-вересень 2017 року

ДОДАТОК Б

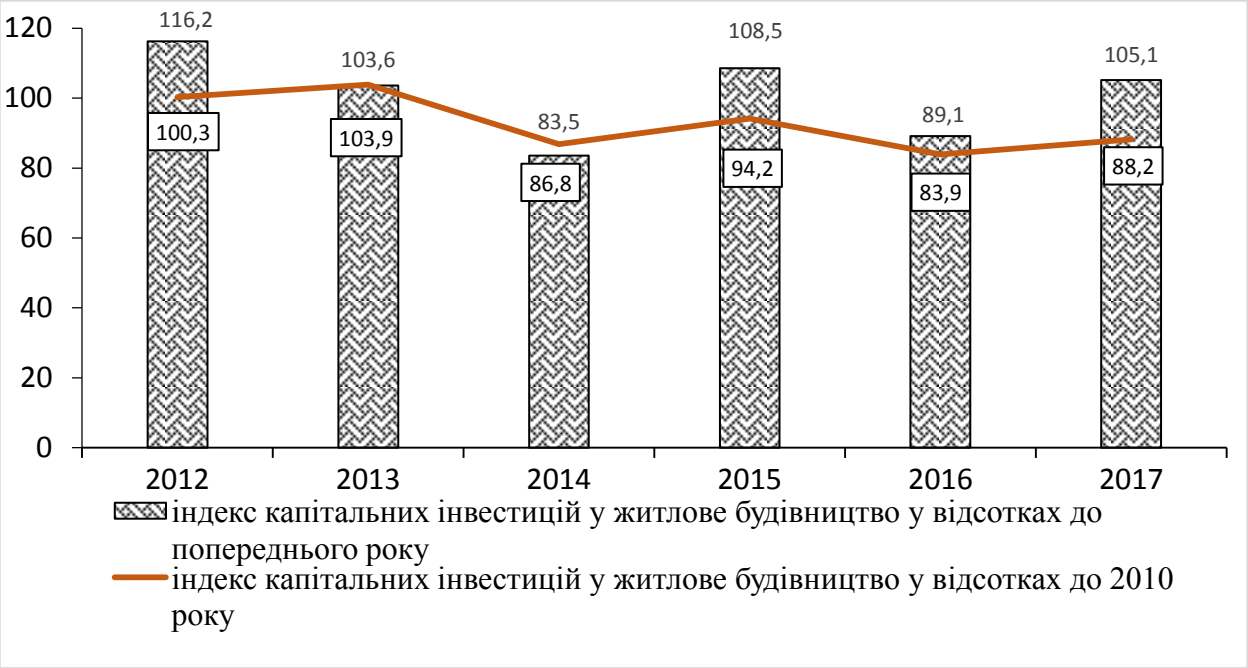

Рис. Б.1. Капітальні інвестиції у житлове будівництво, %

Продовження дод. Б

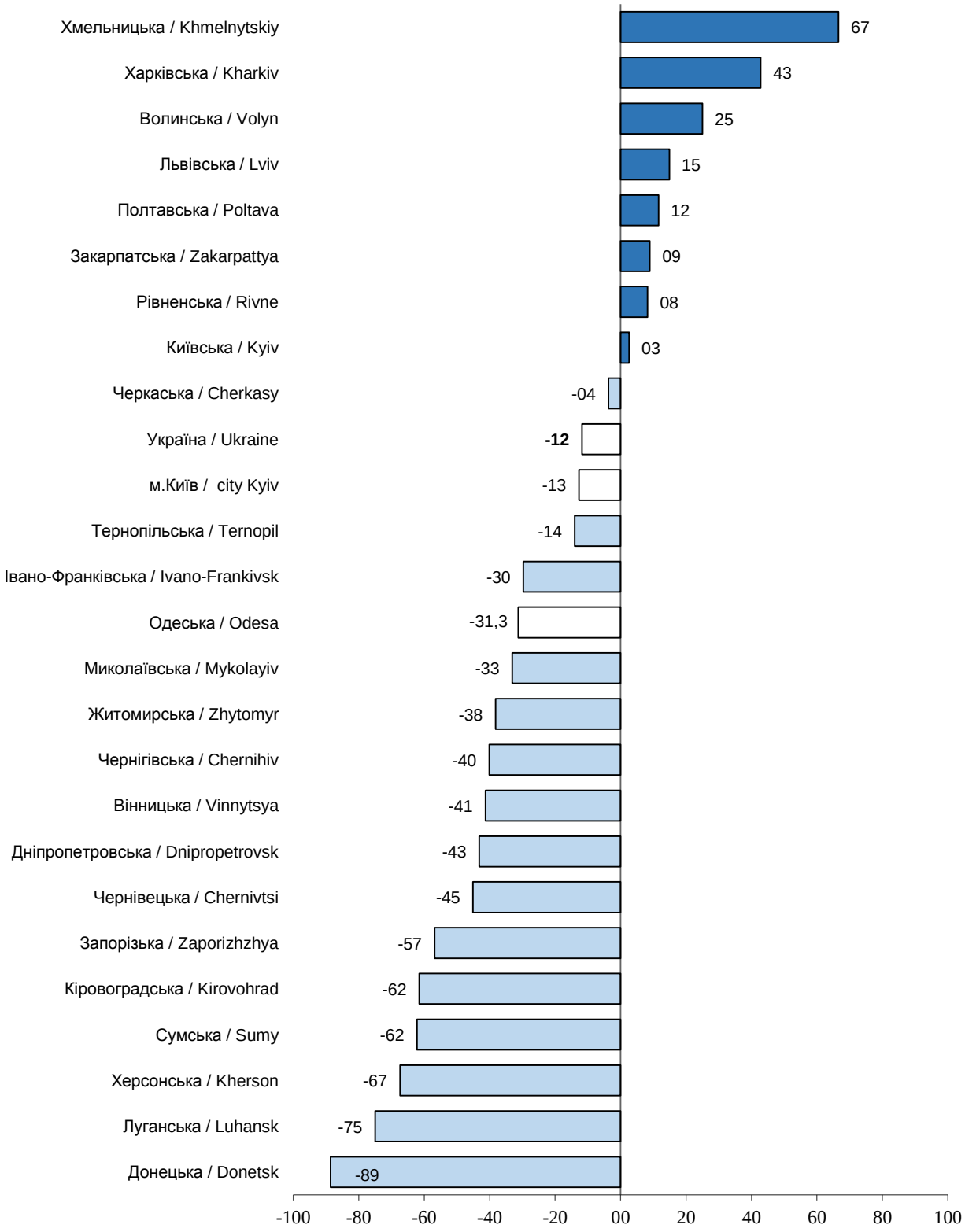

Рис. Б.2. Приріст, зниження (-) капітальних інвестицій у житлове будівництво по регіонах у 2019 році

Продовження дод. Б

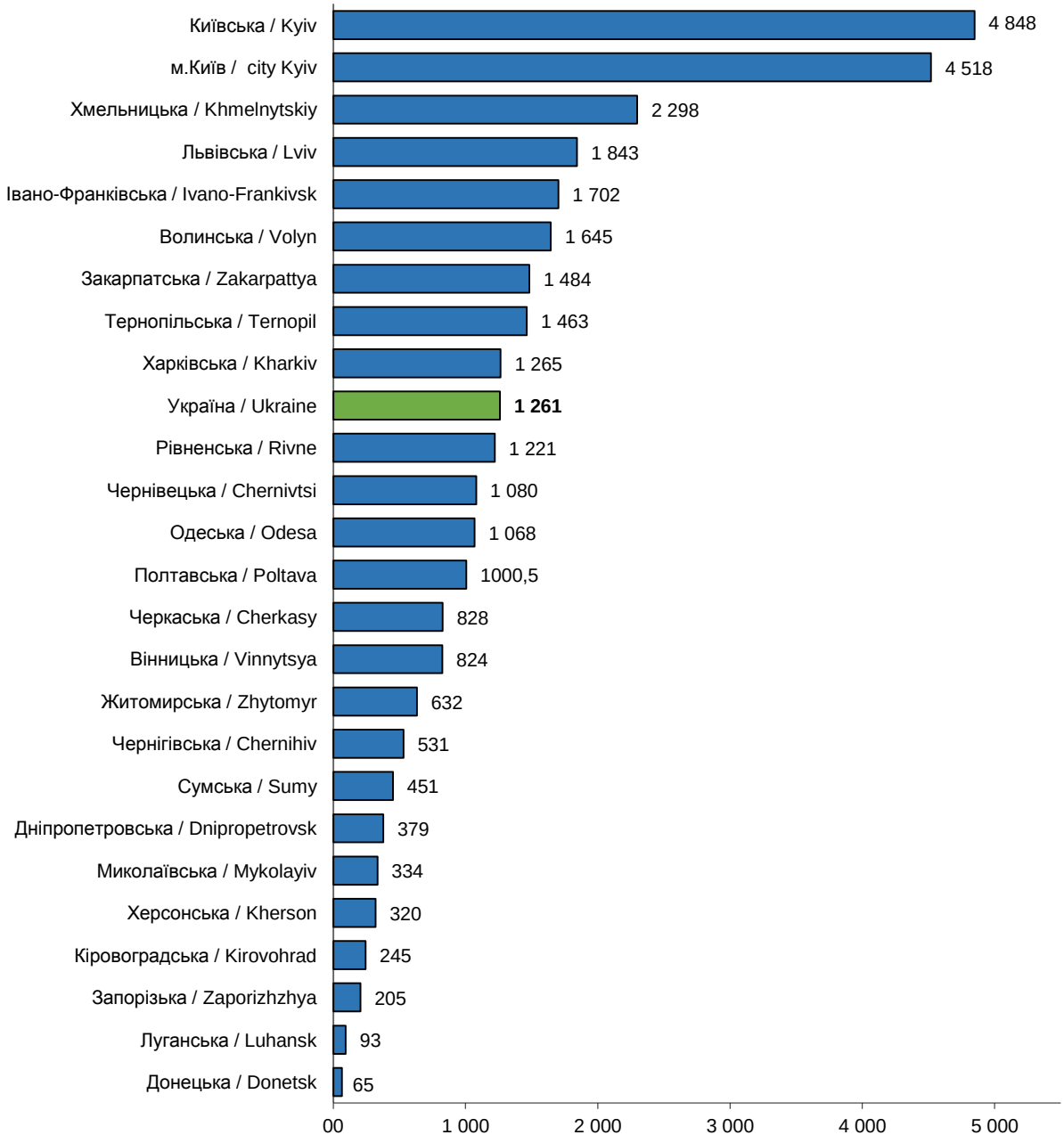

Рис. Б.3. Капітальні інвестиції у житлове будівництво на одну особу по регіонах у 2019 році

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Обсяги споживання сировини, матеріалів та енергоресурсів будівельною галуззю у фактичних цінах кожного року, млн. грн.

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Споживання сировини та матеріалів, в тому числі:	100753	90709	108470	139426	215374
Добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів;	5458	3269	4957	7193	13769
Текстильне виробництво	147	156	110	110	166
Виробництво деревини, паперу	1295	1308	1306	1584	4149
Виробництво коксу та коксопродуктів	335	136	317	346	278
Виробництво продуктів нафтоперероблення	4671	5358	5864	7735	12421
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	2562	2370	3504	4666	3721
Виробництво гумових і пластмасових виробів	4679	5141	7779	9301	12370
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	16666	15592	18129	26162	39013
Металургійне виробництво	10516	10257	12465	15516	25312
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	10521	10121	13216	21038	20491
Виробництво меблів; ремонт і монтаж машин і устаткування	1729	1320	1334	1199	1262
Будівництво	42174	35681	39489	44576	82422
Споживання електроенергії, в тому числі:	2244	1601	3600	3040	3148
Добування кам'яного та бурого вугілля	67	10	15	16	17
Добування сирої нафти та природного газу	562	240	383	240	709
Постачання електроенергії, газу, пари та води	1615	1351	3202	2784	2422
Разом споживання ресурсів	102997	92310	112070	142466	218522
Сукупний випуск продукції з урахуванням проміжного споживання	174158	162551	188595	240327	342546
Загальна ресурсомісткість, %	59,14%	56,79%	59,42%	59,28%	63,79%

Продовження дод. В

Таблиця В.2

Обсяги споживання сировини, матеріалів та енергоресурсів будівельною галуззю у спів ставних цінах 2018 року, млн. грн.

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Споживання сировини та матеріалів, в тому числі:	202584	146062	121877	139426	176577
Добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів;	10974	5264	5570	7193	11289
Текстильне виробництво	296	251	124	110	136
Виробництво деревини, паперу	2604	2106	1467	1584	3402
Виробництво коксу та коксопродуктів	674	219	356	346	228
Виробництво продуктів нафтоперероблення	9392	8628	6589	7735	10184
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	5151	3816	3937	4666	3051
Виробництво гумових і пластмасових виробів	9408	8278	8740	9301	10142
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	33510	25107	20370	26162	31985
Металургійне виробництво	21144	16516	14006	15516	20752
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	21155	16297	14849	21038	16800
Виробництво меблів; ремонт і монтаж машин і устаткування	3476	2126	1499	1199	1035
Будівництво	84799	57455	44370	44576	67575
Споживання електроенергії, в тому числі:	4512	2578	4045	3040	2581
Добування кам'яного та бурого вугілля	135	16	17	16	14
Добування сирої нафти та природного газу	1130	386	430	240	581
Постачання електроенергії, газу, пари та води	3247	2175	3598	2784	1986
Разом споживання ресурсів	207096	148640	125922	142466	179158
Сукупний випуск продукції з урахуванням проміжного споживання	350179	261745	211905	240327	280841
Загальна ресурсомісткість, %	59,14%	56,79%	59,42%	59,28%	63,79%

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Показники використання трудових ресурсів в галузі будівництва по областях, за даними 2018 р.

Області	Кіль-кість зайня-того насе-лення, тис. осіб	Кіль-кість найма-них праців-ників, тис. осіб.	Кількість зареєстро-ваних безро-бітних на кінець року, осіб	Кількість вакансій на кінець року, одиниць	Середньо-місячна заробітна плата штатних праців-ників, грн.	Обсяг будів-ництва, млн. грн.
Україна	644,5	245,9	8104	1806	4731	73726,9
Вінницька	15,7	7,1	524	14	3999	2415,9
Волинська	9,7	4,9	202	96	4121	1312
Дніпропетровська	54,3	22,8	639	196	3979	6267,3
Донецька	29,8	13,2	327	10	4240	2683,3
Житомирська	20,1	3,7	258	36	3509	962,9
Закарпатська	28,5	2,8	143	3	4470	801,3
Запорізька	28,7	6,5	295	7	3083	1717,2
Івано-Франківська	25,8	7,1	388	33	3336	1499,5
Київська	27,9	20,7	330	154	3976	4168
Кіровоградська	12,3	2,4	215	72	3115	821,1
Луганська	11,2	2,5	115	20	3762	694,2
Львівська	69,5	17,8	646	149	4205	4894,4
Миколаївська	16,4	4,6	180	147	3245	1976
Одеська	40,2	14,5	118	83	3732	6653,9
Полтавська	16,7	11,6	718	96	6389	4247,2
Рівненська	21	4,8	456	22	4469	1203
Сумська	22,9	5,3	274	43	3920	1126,1
Тернопільська	12,5	4,1	256	50	3724	1344
Харківська	54,6	20,1	314	75	5865	7242,1
Херсонська	12,9	3,7	72	3	3313	656,9
Хмельницька	13,9	6,5	367	9	3017	1571,1
Черкаська	22,5	5	391	13	3482	1044,8
Чернівецька	17,7	3,8	349	20	4049	1015,3
Чернігівська	8,8	4,4	296	13	3930	635
Київ	50,9	46	231	442	6487	16774,4

Продовження дод. Г

Таблиця Г.2

Показники використання трудових ресурсів в галузі будівництва по областях, за даними 2019 р.

Області	Кіль-кість зайня-того насе-лення, тис. осіб	Кіль-кість найма-них праців-ників, тис. осіб.	Кількість зареєстро-ваних безро-бітних на кінець року, осіб	Кількість вакансій на кінець року, одиниць	Середньо-місячна заробітна плата штатних праців-ників, грн.	Обсяг будів-ництва, млн. грн.
Україна	644,5	245,9	8104	1806	4731	73726,9
Вінницька	15,7	7,1	524	14	3999	2415,9
Волинська	9,7	4,9	202	96	4121	1312
Дніпропетровська	54,3	22,8	639	196	3979	6267,3
Донецька	29,8	13,2	327	10	4240	2683,3
Житомирська	20,1	3,7	258	36	3509	962,9
Закарпатська	28,5	2,8	143	3	4470	801,3
Запорізька	28,7	6,5	295	7	3083	1717,2
Івано-Франківська	25,8	7,1	388	33	3336	1499,5
Київська	27,9	20,7	330	154	3976	4168
Кіровоградська	12,3	2,4	215	72	3115	821,1
Луганська	11,2	2,5	115	20	3762	694,2
Львівська	69,5	17,8	646	149	4205	4894,4
Миколаївська	16,4	4,6	180	147	3245	1976
Одеська	40,2	14,5	118	83	3732	6653,9
Полтавська	16,7	11,6	718	96	6389	4247,2
Рівненська	21	4,8	456	22	4469	1203
Сумська	22,9	5,3	274	43	3920	1126,1
Тернопільська	12,5	4,1	256	50	3724	1344
Харківська	54,6	20,1	314	75	5865	7242,1
Херсонська	12,9	3,7	72	3	3313	656,9
Хмельницька	13,9	6,5	367	9	3017	1571,1
Черкаська	22,5	5	391	13	3482	1044,8
Чернівецька	17,7	3,8	349	20	4049	1015,3
Чернігівська	8,8	4,4	296	13	3930	635
Київ	50,9	46	231	442	6487	16774,4

ДОДАТОК Д

Таблиця Д.1

Показники використання трудових ресурсів по галузях за даними 2018 р.

Галузі	Кількість зайнятого населення, тис. осіб	Кількість найманих працівників, тис. осіб.	Кількість зареєстрованих безробітних на кінець року, осіб	Кількість вакансій на кінець року, одиниць	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн.	Випуск товарів і послуг, млн. грн.
Сільське та лісове господарство	2866,5	562,3	90942	36044	4195	655569
Промисловість	2494,8	2097	58345	9997	5902	1985472
Будівництво	644,5	245,9	8104	1806	4731	240327
Оптова та роздрібна торгівля	3516,2	903,6	44736	5918	5808	645171
Транспорт, складське господарство	997,2	706,5	13149	3848	5810	341938
Тимчасове розміщування та харчування	276,7	96,8	6269	901	3505	32637
Інформація та телекомунікації	275,2	165,9	4844	404	9530	182886
Фінансова та страхова діяльність	225,6	205,5	12095	468	10227	107615
Операції з нерухомим майном	255,5	147	2882	578	4804	208144
Професійна, наукова та технічна діяльність	428,1	313	5899	848	8060	135141
Діяльність у сфері адміністративного обслуговування	304,3	253,3	6421	1374	3995	59338
Державне управління	973,1	973,1	64916	2876	5953	182158
Освіта	1441,4	1421,4	7189	1970	3769	132745
Охорона здоров’я	1030,4	997,3	10871	2721	3400	99304
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	201,6	167,2	1581	363	4844	23155
Інші види економічної діяльності	245,8	74,4	3023	426	4615	26694

Продовження дод. Д

Таблиця Д.2

Показники використання трудових ресурсів по галузях за даними 2019 р.

Галузі	Кількість зайнятого населення, тис. осіб	Кількість найманих працівників, тис. осіб.	Кількість зареєстрованих безробітних на кінець року, осіб	Кількість вакансій на кінець року, одиниць	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн.	Випуск товарів і послуг, млн. грн.
Сільське та лісове господарство	2860,7	554,5	92088	50356	6057	727352
Промисловість	2440,6	2020,6	53885	15092	7631	2470343
Будівництво	644,3	235,5	7803	2207	6251	326496
Оптова та роздрібна торгівля	3525,8	893,1	48152	8142	7631	832350
Транспорт, складське господарство	991,6	698,1	13752	5363	7688	420484
Тимчасове розміщування та харчування	276,3	90,1	6752	1360	4988	37737
Інформація та телекомунікації	274,1	157,7	4096	398	12018	225659
Фінансова та страхова діяльність	215,9	195,3	9127	477	12865	121142
Операції з нерухомим майном	252,3	146,8	2652	745	5947	238141
Професійна, наукова та технічна діяльність	415,8	291,7	5957	1125	10039	171630
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	297,9	244,8	6425	2001	5578	70820
Державне управління й оборона	979,7	979,7	37106	4193	9372	236970
Освіта	1423,4	1400,6	7172	2700	5857	180011
Охорона здоров’я	1013,6	975,4	9993	3347	4977	131970
Мистецтво, спорт, та відпочинок	199,8	161	1623	481	6608	28264
Інші види економічної діяльності	344,6	67,7	3375	500	6536	36028

ДОДАТОК Е

Таблиця Е.1

Показники використання основних засобів по галузях за даними 2018 р.

Галузі	Надійшло, тис. грн.	Залишкова вартість, тис. грн. на кінець року	Вартість, тис. грн. на кінець року	Випуск товарів і послуг, млн. грн.
Сільське та лісове господарство	62631186	169710928	270466873	655569
Промисловість	112685619	939964747	3072953784	1985472
Будівництво	12406835	46627322	72810111	240327
Оптова та роздрібна торгівля	42122105	106557800	175421710	645171
Транспорт, складське господарство	52958261	772139330	1562078628	341938
Тимчасове розміщування та харчування	2110578	17286970	29772333	32637
Інформація та телекомунікації	12921787	41878072	94243381	182886
Фінансова та страхова діяльність	7585334	43215324	70977249	107615
Операції з нерухомим майном	48348812	435769268	804039523	208144
Професійна, наукова та технічна діяльність	6004967	18581671	38670553	135141
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	51676547	232442975	1173932961	59338
Державне управління й оборона	52113	249656	615156	182158
Освіта	195283	2059108	3596286	132745
Охорона здоров’я	1802847	9904571	21244567	99304
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	803206	12712932	20901086	23155
Інші види економічної діяльності	257284	1523344	2774621	26694

Продовження дод. Е

Таблиця Е.2

Показники використання основних засобів по галузях, за даними 2019 р.

Галузі	Надійшло, тис. грн.	Залишкова вартість, тис. грн. на кінець року	Вартість, тис. грн. на кінець року	Випуск товарів і послуг, млн. грн.
Сільське та лісове господарство	77740451	219677119	341622274	727352
Промисловість	142054995	1004541611	2454482642	2470343
Будівництво	16509783	42729622	78704492	326496
Оптова та роздрібна торгівля	37729540	116506556	195377324	832350
Транспорт, складське господарство	59805301	671146825	1280368548	420484
Тимчасове розміщування та харчування	2430911	17164637	28786260	37737
Інформація та телекомунікації	13794433	43417674	111756621	225659
Фінансова та страхова діяльність	7846383	38765660	66275115	121142
Операції з нерухомим майном	54981318	417072659	928615462	238141
Професійна, наукова та технічна діяльність	4205744	16239539	35318557	171630
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	22271314	253018070	1376682983	70820
Державне управління й оборона	35960	129369	263776	236970
Освіта	580686	2178615	3784616	180011
Охорона здоров’я	2334558	9436457	17358603	131970
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2095507	14088958	22305693	28264
Інші види економічної діяльності	309788	1511840	2652467	36028

ДОДАТОК Ж

Таблиця

Показники проміжного споживання та сукупного випуску продукції по галузях, млн. грн.

Галузі	Проміжне споживання, млн. грн.		Сукупний випуск, млн. грн.	
	2016	2017	2016	2017
Сільське та лісове господарство	366186	522575	655569	837733
Промисловість	1468060	2458919	1985472	3454677
Будівництво	189108	262065	240327	342546
Оптова та роздрібна торгівля	322373	422356	645171	837436
Транспорт, складське господарство	182544	229275	341938	431774
Тимчасове розміщування та харчування	16453	19010	32637	39404
Інформація та телекомунікації	92736	115363	182886	235845
Фінансова та страхова діяльність	42112	39773	107615	125872
Операції з нерухомим майном	60345	66467	208144	265422
Професійна, наукова та технічна діяльність	65808	85093	135141	175685
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	29394	35349	59338	74032
Державне управління й оборона	53103	73172	182158	236970
Освіта	40147	46798	132745	182952
Охорона здоров’я	38791	55830	99304	134356
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	9282	10888	23155	29169
Інші види економічної діяльності	8987	13538	26694	36480

ДОДАТОК И

Таблиця И.1

Обсяги споживання сировини, матеріалів та енергоресурсів будівельною галуззю за 2013-2017 р. у фактичних цінах кожного року, млн. грн.

	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Споживання сировини та матеріалів, в тому числі:	100753	90709	108470	139426	215374
Добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів;	5458	3269	4957	7193	13769
Текстильне виробництво	147	156	110	110	166
Виробництво деревини, паперу	1295	1308	1306	1584	4149
Виробництво коксу та коксопродуктів	335	136	317	346	278
Виробництво продуктів нафтоперероблення	4671	5358	5864	7735	12421
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	2562	2370	3504	4666	3721
Виробництво гумових і пластмасових виробів	4679	5141	7779	9301	12370
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	16666	15592	18129	26162	39013
Металургійне виробництво	10516	10257	12465	15516	25312
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	10521	10121	13216	21038	20491
Виробництво меблів; ремонт і монтаж машин і устаткування	1729	1320	1334	1199	1262
Будівництво	42174	35681	39489	44576	82422
Споживання електроенергії, в тому числі:	2244	1601	3600	3040	3148
Добування кам'яного та бурого вугілля	67	10	15	16	17
Добування сирої нафти та природного газу	562	240	383	240	709
Постачання електроенергії, газу, пари та води	1615	1351	3202	2784	2422
Разом споживання ресурсів	102997	92310	112070	142466	218522
Сукупний випуск продукції з урахуванням проміжного споживання	174158	162551	188595	240327	342546
Загальна ресурсомісткість, %	59,14%	56,79%	59,42%	59,28%	63,79%

Продовження дод. И

Таблиця И.2

Обсяги споживання сировини, матеріалів та енергоресурсів будівельною галуззю за 2013-2017 р. у спів ставних цінах 2016 року, млн. грн.

	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Споживання сировини та матеріалів, в тому числі:	202584	146062	121877	139426	176577
Добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів;	10974	5264	5570	7193	11289
Текстильне виробництво	296	251	124	110	136
Виробництво деревини, паперу	2604	2106	1467	1584	3402
Виробництво коксу та коксопродуктів	674	219	356	346	228
Виробництво продуктів нафтоперероблення	9392	8628	6589	7735	10184
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	5151	3816	3937	4666	3051
Виробництво гумових і пластмасових виробів	9408	8278	8740	9301	10142
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	33510	25107	20370	26162	31985
Металургійне виробництво	21144	16516	14006	15516	20752
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	21155	16297	14849	21038	16800
Виробництво меблів; ремонт і монтаж машин і устаткування	3476	2126	1499	1199	1035
Будівництво	84799	57455	44370	44576	67575
Споживання електроенергії, в тому числі:	4512	2578	4045	3040	2581
Добування кам'яного та бурого вугілля	135	16	17	16	14
Добування сирої нафти та природного газу	1130	386	430	240	581
Постачання електроенергії, газу, пари та води	3247	2175	3598	2784	1986
Разом споживання ресурсів	207096	148640	125922	142466	179158
Сукупний випуск продукції з урахуванням проміжного споживання	350179	261745	211905	240327	280841
Загальна ресурсомісткість, %	59,14%	56,79%	59,42%	59,28%	63,79%

ДОДАТОК К

Таблиця К.1

Показники використання трудових ресурсів в галузі будівництва по областях, за даними 2016 р.

Області	Кіль-кість зайня-того насе-лення, тис. осіб	Кіль-кість найма-них праців-ників, тис. осіб.	Кількість зареєстро-ваних безро-бітних на кінець року, осіб	Кількість вакансій на кінець року, одиниць	Середньо-місячна заробітна плата штатних праців-ників, грн.	Обсяг будів-ництва, млн. грн.
Україна	644,5	245,9	8104	1806	4731	73726,9
Вінницька	15,7	7,1	524	14	3999	2415,9
Волинська	9,7	4,9	202	96	4121	1312
Дніпропетровська	54,3	22,8	639	196	3979	6267,3
Донецька	29,8	13,2	327	10	4240	2683,3
Житомирська	20,1	3,7	258	36	3509	962,9
Закарпатська	28,5	2,8	143	3	4470	801,3
Запорізька	28,7	6,5	295	7	3083	1717,2
Івано-Франківська	25,8	7,1	388	33	3336	1499,5
Київська	27,9	20,7	330	154	3976	4168
Кіровоградська	12,3	2,4	215	72	3115	821,1
Луганська	11,2	2,5	115	20	3762	694,2
Львівська	69,5	17,8	646	149	4205	4894,4
Миколаївська	16,4	4,6	180	147	3245	1976
Одеська	40,2	14,5	118	83	3732	6653,9
Полтавська	16,7	11,6	718	96	6389	4247,2
Рівненська	21	4,8	456	22	4469	1203
Сумська	22,9	5,3	274	43	3920	1126,1
Тернопільська	12,5	4,1	256	50	3724	1344
Харківська	54,6	20,1	314	75	5865	7242,1
Херсонська	12,9	3,7	72	3	3313	656,9
Хмельницька	13,9	6,5	367	9	3017	1571,1
Черкаська	22,5	5	391	13	3482	1044,8
Чернівецька	17,7	3,8	349	20	4049	1015,3
Чернігівська	8,8	4,4	296	13	3930	635
Київ	50,9	46	231	442	6487	16774,4

Продовження дод. К

Таблиця К.2

Показники використання трудових ресурсів в галузі будівництва по областях, за даними 2017 р.

Області	Кіль-кість зайня-того насе-лення, тис. осіб	Кіль-кість найма-них праців-ників, тис. осіб.	Кількість зареєстро-ваних безро-бітних на кінець року, осіб	Кількість вакансій на кінець року, одиниць	Середньо-місячна заробітна плата штатних праців-ників, грн.	Обсяг будів-ництва, млн. грн.
Україна	644,5	245,9	8104	1806	4731	73726,9
Вінницька	15,7	7,1	524	14	3999	2415,9
Волинська	9,7	4,9	202	96	4121	1312
Дніпропетровська	54,3	22,8	639	196	3979	6267,3
Донецька	29,8	13,2	327	10	4240	2683,3
Житомирська	20,1	3,7	258	36	3509	962,9
Закарпатська	28,5	2,8	143	3	4470	801,3
Запорізька	28,7	6,5	295	7	3083	1717,2
Івано-Франківська	25,8	7,1	388	33	3336	1499,5
Київська	27,9	20,7	330	154	3976	4168
Кіровоградська	12,3	2,4	215	72	3115	821,1
Луганська	11,2	2,5	115	20	3762	694,2
Львівська	69,5	17,8	646	149	4205	4894,4
Миколаївська	16,4	4,6	180	147	3245	1976
Одеська	40,2	14,5	118	83	3732	6653,9
Полтавська	16,7	11,6	718	96	6389	4247,2
Рівненська	21	4,8	456	22	4469	1203
Сумська	22,9	5,3	274	43	3920	1126,1
Тернопільська	12,5	4,1	256	50	3724	1344
Харківська	54,6	20,1	314	75	5865	7242,1
Херсонська	12,9	3,7	72	3	3313	656,9
Хмельницька	13,9	6,5	367	9	3017	1571,1
Черкаська	22,5	5	391	13	3482	1044,8
Чернівецька	17,7	3,8	349	20	4049	1015,3
Чернігівська	8,8	4,4	296	13	3930	635
Київ	50,9	46	231	442	6487	16774,4

ДОДАТОК Л

Таблиця Л.1

Показники використання трудових ресурсів по галузях, за даними 2016 р.

Галузі	Кіль-кість зайня-того насе-лення, тис. осіб	Кіль-кість найма-них праців-ників, тис. осіб.	Кількість зареєстро-ваних безро-бітних на кінець року, осіб	Кіл-сть вакан-сій на кінець року, од.	Середньо-місячна заробітна плата штатних праців-ників, грн.	Випуск товарів і послуг, млн. грн.
Сільське та лісове господарство	2866,5	562,3	90942	36044	4195	655569
Промисловість	2494,8	2097	58345	9997	5902	1985472
Будівництво	644,5	245,9	8104	1806	4731	240327
Оптова та роздрібна торгівля	3516,2	903,6	44736	5918	5808	645171
Транспорт, складське господарство	997,2	706,5	13149	3848	5810	341938
Тимчасове розміщування та харчування	276,7	96,8	6269	901	3505	32637
Інформація та телекомунікації	275,2	165,9	4844	404	9530	182886
Фінансова та страхова діяльність	225,6	205,5	12095	468	10227	107615
Операції з нерухомим майном	255,5	147	2882	578	4804	208144
Професійна, наукова та технічна діяльність	428,1	313	5899	848	8060	135141
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	304,3	253,3	6421	1374	3995	59338
Державне управління й оборона	973,1	973,1	64916	2876	5953	182158
Освіта	1441,4	1421,4	7189	1970	3769	132745
Охорона здоров’я	1030,4	997,3	10871	2721	3400	99304
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	201,6	167,2	1581	363	4844	23155
Інші види економічної діяльності	245,8	74,4	3023	426	4615	26694

Продовження дод. Л
Таблиця Л.2

Показники використання трудових ресурсів по галузях, за даними 2017 р.

Галузі	Кіль-кість зайня-того насе-лення, тис. осіб	Кіль-кість найма-них праців-ників, тис. осіб.	Кількість зареєстро-ваних безро-бітних на кінець року, осіб	Кількість вакансій на кінець року, одиниць	Середньо-місячна заробітна плата штатних праців-ників, грн.	Випуск товарів і послуг, млн. грн.
Сільське та лісове господарство	2860,7	554,5	92088	50356	6057	727352
Промисловість	2440,6	2020,6	53885	15092	7631	2470343
Будівництво	644,3	235,5	7803	2207	6251	326496
Оптова та роздрібна торгівля	3525,8	893,1	48152	8142	7631	832350
Транспорт, складське господарство	991,6	698,1	13752	5363	7688	420484
Тимчасове розміщування та харчування	276,3	90,1	6752	1360	4988	37737
Інформація та телекомунікації	274,1	157,7	4096	398	12018	225659
Фінансова та страхова діяльність	215,9	195,3	9127	477	12865	121142
Операції з нерухомим майном	252,3	146,8	2652	745	5947	238141
Професійна, наукова та технічна діяльність	415,8	291,7	5957	1125	10039	171630
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	297,9	244,8	6425	2001	5578	70820
Державне управління й оборона	979,7	979,7	37106	4193	9372	236970
Освіта	1423,4	1400,6	7172	2700	5857	180011
Охорона здоров’я	1013,6	975,4	9993	3347	4977	131970
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	199,8	161	1623	481	6608	28264
Інші види економічної діяльності	344,6	67,7	3375	500	6536	36028

ДОДАТОК М

Таблиця М.1

Показники використання основних засобів по галузях, за даними 2016 р.

Галузі	Надійшло, тис. грн.	Залишкова вартість, тис. грн. на кінець року	Вартість, тис. грн. на кінець року	Випуск товарів і послуг, млн. грн.
Сільське та лісове господарство	62631186	169710928	270466873	655569
Промисловість	112685619	939964747	3072953784	1985472
Будівництво	12406835	46627322	72810111	240327
Оптова та роздрібна торгівля	42122105	106557800	175421710	645171
Транспорт, складське господарство	52958261	772139330	1562078628	341938
Тимчасове розміщування та харчування	2110578	17286970	29772333	32637
Інформація та телекомунікації	12921787	41878072	94243381	182886
Фінансова та страхова діяльність	7585334	43215324	70977249	107615
Операції з нерухомим майном	48348812	435769268	804039523	208144
Професійна, наукова та технічна діяльність	6004967	18581671	38670553	135141
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	51676547	232442975	1173932961	59338
Державне управління й оборона	52113	249656	615156	182158
Освіта	195283	2059108	3596286	132745
Охорона здоров’я	1802847	9904571	21244567	99304
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	803206	12712932	20901086	23155
Інші види економічної діяльності	257284	1523344	2774621	26694

Продовження дод. М

Таблиця М.2

Показники використання основних засобів по галузях, за даними 2016 р.

Галузі	Надійшло, тис. грн.	Залишкова вартість, тис. грн. на кінець року	Вартість, тис. грн. на кінець року	Випуск товарів і послуг, млн. грн.
Сільське та лісове господарство	77740451	219677119	341622274	727352
Промисловість	142054995	1004541611	2454482642	2470343
Будівництво	16509783	42729622	78704492	326496
Оптова та роздрібна торгівля	37729540	116506556	195377324	832350
Транспорт, складське господарство	59805301	671146825	1280368548	420484
Тимчасове розміщування та харчування	2430911	17164637	28786260	37737
Інформація та телекомунікації	13794433	43417674	111756621	225659
Фінансова та страхова діяльність	7846383	38765660	66275115	121142
Операції з нерухомим майном	54981318	417072659	928615462	238141
Професійна, наукова та технічна діяльність	4205744	16239539	35318557	171630
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	22271314	253018070	1376682983	70820
Державне управління й оборона	35960	129369	263776	236970
Освіта	580686	2178615	3784616	180011
Охорона здоров’я	2334558	9436457	17358603	131970
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2095507	14088958	22305693	28264
Інші види економічної діяльності	309788	1511840	2652467	36028

ДОДАТОК Н

Таблиця

Показники проміжного споживання та сукупного випуску продукції по галузях, за даними 2016-2017 років, млн. грн.

Галузі	Проміжне споживання, млн. грн.		Сукупний випуск, млн. грн.	
	2016	2017	2016	2017
Сільське та лісове господарство	366186	522575	655569	837733
Промисловість	1468060	2458919	1985472	3454677
Будівництво	189108	262065	240327	342546
Оптова та роздрібна торгівля	322373	422356	645171	837436
Транспорт, складське господарство	182544	229275	341938	431774
Тимчасове розміщування та харчування	16453	19010	32637	39404
Інформація та телекомунікації	92736	115363	182886	235845
Фінансова та страхова діяльність	42112	39773	107615	125872
Операції з нерухомим майном	60345	66467	208144	265422
Професійна, наукова та технічна діяльність	65808	85093	135141	175685
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	29394	35349	59338	74032
Державне управління й оборона	53103	73172	182158	236970
Освіта	40147	46798	132745	182952
Охорона здоров’я	38791	55830	99304	134356
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	9282	10888	23155	29169
Інші види економічної діяльності	8987	13538	26694	36480

ДОДАТОК П

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Герасименко В.М. Аналіз напрямів оцінки виробничого та ресурсного потенціалу галузі. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка.* Одеса, 2017. Т. 22. Вип. 12(65). С. 255-258. *(0,45 д.а.). (Index Copernicus).*

2. Герасименко В.М. Сутність економічного потенціалу як економічної категорії. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* Запоріжжя, 2017. Вип. 4(10). С. 150-155. *(0,7 д.а.). (Index Copernicus).*

3. Герасименко В.М. Структура та динаміка розвитку будівельної галузі України. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*. Одеса, 2017. Вип. 21. С. 167-171. *(0,55 д.а.). (Index Copernicus).*

4. Герасименко В.М. Науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю виробництва в будівельній галузі. *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал.* Запоріжжя, 2018. Вип. 6(11). С. 241-247. *(0,65 д.а.). (Index Copernicus).* URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/6_11_uk/45.pdf (дата звернення 12.08.2020).

5. Герасименко В.М. Роль і місце державної підтримки щодо механізмів розвитку будівельної галузі. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*. Одеса, 2018. Вип. 29. Частина 1. С. 143-146. *(0,47 д.а.). (Index Copernicus).*

6. Герасименко В.М. Модель формування ресурсного потенціалу у функціонуванні будівельної галузі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* Ужгород, 2019. Вип. 24. Ч. 3. С. 5-9. *(0,58 д.а.). (Index Copernicus).*

7. Герасименко В.М. Економічне обґрунтування основних напрямків підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу галузі. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*. Одеса, 2020. Вип. 49. С. 220-225. *(0,7д.а.). (Index Copernicus).*

Матеріали конференцій:

8. Герасименко В.М. Сучасний стан розвитку будівельної галузі України. *International Scientific Conference. Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise.* (Le Mans, November 17th, 2017). Le Mans, France: Baltija Publishing, 2017. Part I. pp. 107-109. *(0,15 д.а.).*

9. Герасименко В.М. Економічне обґрунтування напрямку підвищення ефективності виробництва в будівельній галузі за рахунок ресурсомісткості продукції. *International Scientific Conference. Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenges of the Global World.* (Lisbon, December 22th, 2017). Lisbon, Portugal: Baltija Publishing, 2017. Part I. pp. 48-50. *(0,17 д.а.).*

Продовження дод. П

10. *Герасименко В.М. Механізми державної підтримки і розвитку будівельної галузі України.* II International scientific conference. Corporate governance: strategies, technology, processes. *(Leipzig, October 26th, 2018). Leipzig, Germany: Baltija Publishing, 2018. pp. 43-45.* (0,19 д.а.).

11. *Герасименко В.М. Чинники розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі.* III International Scientific Conference. Integration of Business Structures: Strategies and Technologies. *(Tbilisi, February 22th, 2019). Tbilisi, Georgia: Baltija Publishing, 2019. pp. P. 33-35*. (0,18 д.а.).

12. Герасименко В.М. Напрямки підвищення соціально-економічної ефективності ресурсного потенціалу будівельної галузі. *III International scientific conference. Modern transformations in economics and management.* (Klaipeda, March 29th, 2019). Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing, Part I. pp. 40-42. *(0,2 д.а.).*

13. Герасименко В.М. Обґрунтування напрямків підвищення ресурсного потенціалу будівельної галузі. *International scientific conference. Economy digitalization: processes, strategies, technologies* (Kielce, January 24th, 2020). Kielce, Poland: Baltija Publishing, 2020. pp. 28-30. *(0,2 д.а.).*

ДОДАТОК Р

Акти впровадження

ТИГ

ООО «Тавриянинвестгрупп»
73000, г. Херсон, ул. Паровозная, 46-а
Телефон: (0552) 32-26-90, Факс: (0552) 32-26-78
tov_tig@ukr.net, www.tig-n.kherson.ua

Вихідний № 32-А
Від 01 червня 2020 р.

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Герасименко Валентини Миколаївни,
поданого для здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дана довідка підтверджує, що результати дисертаційної роботи Герасименко В.М., представленої для здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, використовуються в роботі ТОВ «Тавріяінвестгруп».

Результати дисертації впроваджені у формі:

1. Розробки стандартів управління та при визначенні підходів до побудови системи управління ресурсомісткістю продукції в будівельній галузі.
2. Як експериментальні дані та методики проведення професійного навчання співробітників.
3. Використання сучасних технологій та впровадженні стратегічних підходів у практику роботи управління компанією
4. Розробки концептуального підходу до оцінки чинників розвитку, а також моделі формування ресурсного потенціалу компанії. Використання зазначених результатів дозволяє підвищити ефективність управління портфелем компанії.

Директор Б.П. Головко

Товариство з обмеженою відповідальністю «ТАВРІЯІНВЕСТГРУП» код 34212363 УКРАЇНА м. ХЕРСОН

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІННОВАЦІЙ
вул. Інглезі, 6/1, м. Одеса, 65101
Тел. (048) 709-38-69
(093) 253-57-15
E-mail: info@iei.od.ua
www.iei.od.ua

BLACK SEA
RESEARCH
INSTITUTE OF ECONOMY
AND INNOVATION
6/1, Inhlezi Str., Odesa, 65101
Tel. (048) 709-38-69
(093) 253-57-15
E-mail: info@iei.od.ua
www.iei.od.ua

17 грудня 2019р. № 134/03-19 На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Герасименко Валентини Миколаївни
представленого для здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності
08.00.03 - економіка та управління національним господарством

Ця довідка підтверджує, що результати дисертаційної роботи Герасименко В.М., представленої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством, використовуються у науково-дослідній роботі Інституту.

Результати дисертації впроваджені:

- як теоретичні положення в роботі відділу економіко-правових досліджень;
- як експериментальні дані при дослідженні інвестиційної діяльності будівельних підприємств Причорноморського регіону;
- при виконанні наукових досліджень в межах роботи наукового проекту "Інноваційне управління соціально-економічними системами: держава, кластер, регіон" (номер держреєстрації 0116U02332);
- під час виступів на семінарах і науково-практичних конференціях, які проводились на базі Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій; в рекомендаціях щодо державного регулювання розвитку інвестування в будівельній галузі України.

Використання зазначених результатів дозволяє підвищити ефективність науково-дослідної роботи, збільшити теоретичну та практичну цінність наукових розробок.

Керівник відділу економіко-правових досліджень
Причорноморського науково-дослідного
інституту економіки та інновацій Ю.Б. Валуєв

Продовження додатку Р

КРЕДИТНА СПІЛКА "ОСВІТА"
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

03127, м. Київ, пр-т. 40-річчя Жовтня, 93, оф.641
тел. (063) 579-0434
e-mail: ksosvita@online.ua

р/р UA833226690000026002300607052 в Головному Управлінні по м. Києву та Київській області АТ «Ощадбанк» МФО 322669, код 24075089

№ 18/02-20 від "18" лютого 2020р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача відділу макроекономіки та державного управління
Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій
Герасименко Валентини Миколаївни

Рекомендації щодо розвитку сучасних методів та механізмів формування та розвитку стійкого потенціалу в функціонуванні будівельної галузі України, розроблені Герасименко В.М. за результатами кандидатської дисертації «Розвиток ресурсного потенціалу будівельної галузі України», використані у діяльності КС «Освіта» Київського національного університету імені Тараса Шевченка, оскільки на основі проведених досліджень розроблено моделі формування ресурсного потенціалу будівельної галузі, а також концептуальний підхід до оцінки чинників розвитку ресурсного потенціалу будівельної галузі. Крім того, у репрезентованій роботі міститься удосконалений автором науково-практичний підхід до побудови системи управління ресурсомісткістю продукції в будівельній галузі на основі сучасного досвіду практичного використання економіко-математичних методів та моделей й наявних тенденцій розвитку.

Заст. Голови спостережної ради ***О.В. Жильцова***

Україна * Кредитна спілка Київського національного університету імені Тараса Шевченка * м.Київ
«ОСВІТА»
Ідентифікаційний код 24075089